

Het Gebeurt

Over sociale onrust in de
Schilderswijk

16 november 2020

Hans Moors
Ton Baetens
Pia Dijkstra
Jan Maessen
Harnold van der Vegte
Mary van den Wijngaart
Kevin Willemsen

E:M+MA.

Het is als schaken: de elementaire deeltjes zijn de stukken, en het standaardmodel beschrijft de spelregels. Op basis daarvan zijn eindeloos, nee, niet eindeloos maar wel ontzettend veel partijen mogelijk. Catalaans en Grünfeld-Indisch, goede en slechte partijen, partijen die binnen worden gespeeld en buiten, op het noordelijk halfrond en op het zuidelijk, door mensen met een goed karakter en mensen met een slecht humeur, enzovoort, in een schier eindeloze variëteit, maar nooit in tegenspraak met de spelregels.'

Sander Kollaard, *Uit het leven van een hond*. Amsterdam, 2019.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	9
2. Waar kijken we eigenlijk naar?	12
3. Lente en zomer in de Schilderswijk	20
4. De aanloop	27
5. Het verloop	33
6. Het einde	44
7. Onrustige dagen	51
8. Het WIJ(k) – een slotsom	61
9. Geraadpleegde literatuur	72
Bijlagen	75

Samenvatting

Er bestaat zoiets als 'het raadsel van het Haagse geweld'. Het gebeurt vaak en steeds opnieuw, van oudsher. Waarom is dat? Als het gebeurt, is het vrijwel altijd ook in de Schilderswijk. Net als deze zomer, tussen 11 en 15 augustus 2020: felle onrust en ongeregelheden in de wijk, op een schaal die sinds de zomer van 2015 niet meer was voorgekomen. Wat is er die dagen gebeurd? Hoe heeft het illegaal openen van brandkranen – geen nieuw verschijnsel in Den Haag – kunnen ontwikkelen van een vriendelijk waterballet tot almaar grimmiger ongeregelheden en grootschalig relschoppen? Waarom? En waarom weer in de Schilderswijk? Wat zit daar achter?

Waar het onderzoeksrapport over gaat

Over die vragen gaat het onderzoeksrapport 'Het gebeurt'. Niet over de rechtmatigheid en effectiviteit van overheidshandelen in die onrustige dagen, maar wel over de breuklijnen en spanningen die eraan ten grondslag liggen. Het duidt de achtergronden, hoe bewoners van 'Het Wijk' of professionals die er werken, denken over de kracht en onmacht van hun omgeving. Het brengt de gelaagdheid in kaart, die er altijd en overal is. In het huidige gepolariseerde klimaat is daar dikwijls weinig aandacht en tijd voor. Gemeenteraden en -besturen horen meestal graag snel wat 'de tien oorzaken van de rellen' zijn – en welke oplossingsrichtingen (lees: geld) het ongetwijfeld goed gaan doen. De gemeente Den Haag heeft in dit geval een verstandige keuze gemaakt, want wie die gelaagdheid niet wil zien, die lost per slot van rekening geen conflicten op.

Na een beknopte beschrijving van wat er in die onrustige dagen tussen 11 en 15 augustus 2020 precies is gebeurd en hoe de (sociale) media hierover hebben bericht (hoofdstuk 2), valt het onderzoeksrapport grofweg uiteen in twee delen. In het ene deel (de hoofdstukken 3 tot en met 6) laten we zien hoe bewoners van de

Schilderswijk en mensen die er werk(t)en die onrustige dagen hebben beleefd en wat ze ervan vinden. Wat zij denken dat er allemaal achter zit. Of juist niet.

In het andere deel (hoofdstukken 7 en 8) laten we zien op welke manieren en vanuit welke – soms verhelderende – gezichtspunten die de wetenschappelijke literatuur aanreikt, duiding gegeven kan worden aan wat er is gebeurd en aan hoe mensen in de Schilderswijk dat hebben ervaren. Het historische perspectief, bijvoorbeeld, de lange termijn. De geschiedenis van de Schilderswijk speelt een rol, niet alleen in het echt, maar ook in de verhalen en de nogal specifieke beeldvorming over de wijk in de media, die tot de dag van vandaag bepaalt wat heel veel mensen aan (negatieve) beelden in hun hoofd hebben als ze aan 'Het Wijk' denken. Een klassieker is het stads-sociologische perspectief, toegespitst op buurteffecten en de samenhang daartussen. Dan gaat het al snel over de kwaliteit, de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van voorzieningen, hoe kansenontwikkeling werkt en stereotypering doorweegt.

Verder bekeken we de onrust en ongeregelheden als een vorm van 'straatpolitiek': de manier waarop jongeren zich uiten – relschoppen inclusief – durven beschouwen als een manier van politiek bedrijven, statements maken, laten merken dat je er bent. Een ander perspectief is om de handhavingsopgave centraal te stellen, die altijd in wijken en buurten aan de orde is. Handhaving als een vorm van onderhoud, vanuit gemeentelijke gezichtspunt, maar ook volgens mensen die in de wijk werken en wonen. Natuurlijk analyseerden we wat er in de Schilderswijk speelt ook vanuit het perspectief van 'risicosituaties', op een manier die inzicht geeft in welke stapelingen van harde en vooral zachte factoren een voedingsbodem voor onrust vormen.

Bij wijze van slotsom brengen we, ten slotte, de hoofdlijnen van de analyse samen in een zinvol verband om de achtergronden van de ongeregelheden te bezien.

Bevindingen en conclusies

Rellen of onrust?

Tussen 11 en 15 augustus 2020 raakte de politie in de Schilderswijk slaags met groepen jongeren. De politie nam in het heetst van de strijd twee- tot driehonderd jongeren waar, met een harde kern van ongeveer honderd. Bewoners hadden het veelal over honderd tot honderdvijftig jongeren die aan het rellen waren. Een bewoner

die 'eerste rang' woont, sprak van 'zeventig jongeren en dertig scooters'. Dat er veel jongeren van buiten kwamen, is een leidend motief in de verhalen van bewoners en professionals. Jongeren hadden het over 'fifty-fifty'. De toeloop van buiten vond, volgens de politie, vooral tussen 13 en 15 augustus plaats. Tijdens de confrontaties met de Mobiele Eenheid (ME) die dagen, waren 'de linies' aan de kant van de onruststokers niet groot. De ME werd belaagd door relatief kleine, heel mobiele groepen, van relatief jonge jongens. Voor gepland en georganiseerd geweld hebben we geen aanwijzingen gevonden.

Er zijn geen aanknopingspunten voor de veronderstelling dat de ongeregelde ontstonden door middel van (oproepen op) sociale media. In het verloop ervan hebben ze daarentegen wel een rol van betekenis gespeeld. Sommige jongeren – van binnen en buiten de Schilderswijk – zijn gekomen voor 'het feestje', uit nieuwsgierigheid of sensatiezucht, of gewoon omdat je erbij moest zijn. Er zijn aanwijzingen dat onruststokers afstemden en coördineerden via Snapchat en WhatsAppgroepen. Sommige jongeren hebben bekende kanalen op Facebook of YouTube. Gedurende de ongeregelde gingen zij 'live' met *posts*, *screenshots* van allerlei platforms en filmpjes. Daar werd veel naar gekeken. Sommige jongeren mochten niet naar buiten van hun ouders, anderen hadden geen zin, maar 'iedereen' heeft de ongeregelde op de voet gevolgd.

Sociale media

Mensen van buiten de Schilderswijk uitten zich in de berichten die ze over de ongeregelde plaatsten heftig, eenzijdig, negatief en stereotyperend. De 'eerstelings' *posts* over de gebeurtenissen, geplaatst door mensen die in de wijk waren, bevatten een combinatie van feitelijke waarnemingen en duiding. De reacties hierop: het landelijke online discours, zijn omvangrijk maar beperkt qua inhoud (negatieve stereotypering). Berichten van mensen die een lokale of persoonlijke band hebben met de wijk, bijvoorbeeld omdat ze er werken, wonen, familie of kennissen hebben, zijn duidelijk gevarieerder, meer genuanceerd. Weliswaar kritisch over de ongeregelde, maar positief over de wijk.

De Schilderswijk is een media-icoon. Wat er gebeurt, is – voor mensen van buiten – een door de media vormgegeven weergave van de dagelijkse werkelijkheid. De werkelijkheid zelf bepaalt niet hun beeldvorming. Ze hebben geen eigen ervaringen

met de wijk, maar baseren hun opvattingen op wat ze via (sociale) media meekrijgen over de wijk. Mensen die de Schilderswijk van binnenuit kennen, krijgen die gemedieerde werkelijkheid natuurlijk ook mee, maar kunnen er – bewust en onbewust – eigen beelden naast zetten.

Een groot deel van de week was de Schilderswijk *trending*. Op zaterdag en zondag, nadat de rust in de wijk was weergekeerd, werd er uitgebreid over nagepraat in vrijwel alle landelijke en regionale media. Nederland speculeerde enkele dagen over hoe het daar alweer zo uit de hand kon lopen. En daarna was het ineens weer voorbij. De Witte Mars van 20 augustus kreeg vrijwel alleen aandacht van lokale media.

Een rijk maar ingewikkeld sociaal weefsel

Veel mensen zijn actief in de Schilderswijk: professioneel, vanuit de grote en gevestigde welzijnspartijen, maar ook vanuit religieuze gemeenschappen, buurtinitiatieven, of kleinschalige projecten, in de hoedanigheid van ouders, buurtbewoners, of 'Schilderswijkers'. Veel activiteiten zijn gericht op jongeren: groepsactiviteiten, vaak sport en spel, vanuit inloophuizen. Daarnaast wordt individuele begeleiding geboden. In de praktijk is het jongerenwerk overwegend gericht op de doelgroep tot 16 à 18 jaar, zeggen mensen die we spraken, ook al bestaat er geen officiële beleidsfocus op die doelgroep. Voor de oudere jongeren zou er bijna niets georganiseerd worden, terwijl deze groep juist moeilijk bereikbaar is en er zich kwetsbare jongeren onder bevinden. Het jongerenwerk heeft beperkt focus op criminogene risicosituaties onder jongeren in het algemeen, de jongeren boven de 16 jaar in het bijzonder. Ook (vermeende) bezuinigingen op het buurt- en welzijnswerk ervaren professionals en bewoners als een gemis, net als dat ze weinig zicht hebben op wat ze vanuit het onderwijs kunnen verwachten met betrekking tot het welzijn in de wijk.

Dat er zoveel verschillende partijen actief zijn in de Schilderswijk, is goed nieuws. Er zit potentieel, maar overzicht ontbreekt en die partijen zijn nogal 'verzuild'. Ze werken voor de eigen groep. Sommige groepen zijn groot, terwijl andere klein zijn. Een 'gesegmenteerd' sociaal weefsel, terwijl een naar consensus zoekend en verbindend netwerk ontbreekt. Er wordt meer naar elkaar gewezen, dan met elkaar naar afstemming gezocht. Een ander nadeel van deze situatie, is dat sommige grote moslimgemeenschappen weliswaar een sterk organiserend vermogen tonen, goede

initiatieven ontplooiën, veel doen en teweegbrengen, maar zodoende tevens – althans in de ogen van andere groepen en gemeenschappen – een *claim* leggen op de wijk. Hierdoor ontstaan scheve gezichten, temeer omdat er tussen de verschillende actieve gemeenschappen niet veel dialoog bestaat.

Regie en meer leiderschap met een 'normatieve horizon'

Uit deze situatie vloeien twee belangrijke kwesties voort. De ene betreft de roep om meer regie, vanuit of namens de gemeente, op de samenwerking tussen alle verschillende partijen in het sociale weefsel van de Schilderswijk. Daar heeft het tijdens die onrustige dagen bij herhaling aan ontbroken. Niet toen de politie en de ME gingen ingrijpen, maar toen het nog preventief en de-escalerend had kunnen werken. Er was geen aanpak afgestemd, of om op terug te vallen. De meningen over wat te doen verschilden, de gemeente hield zich op de vlakte en men kwam onderling niet tot overeenstemming.

De andere kwestie gaat over de spanning die er staat – in het stadhuis en in de beleidspraktijk van de Schilderswijk – op het samenwerken tussen de gemeente, seculiere en religieuze organisaties. De Schilderswijk is een wijk waar de lokale overheid niet *geen* onderscheid kan maken en altijd een groep voortrekt of achterstelt. Daar lopen religieuze en culturele breuklijnen dwars doorheen. Die context vergt leiderschap met een 'normatieve horizon': dat er, soms in heel kleinschalige contexten, heldere afwegingen worden gemaakt, dat die eerlijk worden uitgelegd, zodat iedereen begrijpt waarom er onderscheid tussen de een en de ander bestaat. Want de scheiding tussen kerk en staat betekent niet dat er ook een scheiding bestaat tussen geloof en politiek. Integendeel, in de Schilderswijk is juist die speelruimte cruciaal om recht te kunnen doen aan de breuklijnen in én om te kunnen werken met het potentieel dat ontegenzeggelijk in de wijk zit.

Waarom ging het deze zomer weer mis?

De ongeregelheden van deze zomer haken op talloos veel manieren in op wat er speelt in de Schilderswijk. Een aantal structurele kwesties en patronen van handelen kan verklaren waarom het misging en waarom niet valt uit te sluiten dat het ooit weer gaat gebeuren.

Dat betreft, ten eerste, een 'jongerenkwestie'. Met veel jongeren in de wijk gaat het goed, al is er een groep die achterblijft. Althans bij wat de weldenkende meerderheid verstandig vindt. Daar heeft die groep overigens weinig boodschap aan. Ze voelen zich buitenstaander en buitenstaander gemaakt, maar spelen die rol ook met verve. Ze kunnen moeilijk meekomen op verschillende leefgebieden, er zijn gezins- en contextfactoren die hun ongewenste gedrag versterken en soms worden ze daadwerkelijk gediscrimineerd. Dat sublimeren ze al dan niet bewust in termen van onrechtvaardigheid en disrespect. Dat uiten ze op straat en via sociale media, in een vorm die veel mensen als lamelendige rottigheid ervaren, maar die tegelijk een vorm van zelf-representatie en gehoor afdwingen is. Jongerenwerk doet in de Schilderswijk in de praktijk weinig om deze (leeftijds)groep 'van straat' te halen. Evenmin ligt er nadruk op het corrigeren van overlastgevend en crimineel gedrag. Strak handhaven vinden professionals ingewikkeld, terwijl dat wel zou moeten gebeuren. Zodat gewerkt kan worden aan het verbeteren van inzicht in waarom jongeren zich uiten zoals ze doen, aan het serieus nemen van die verontwaardiging, aan het vermijden van groepsetikettering, aan het versterken van het zelfbeeld van de individuele jongeren.

Ten tweede heeft de Schilderswijk te maken met een complexe *match* van bebouwing en bewoners. Concreet gaat het om twee mechanismen. Sociale stijgers, ten eerste, verhuizen doorgaans uit de Schilderswijk, ofwel omdat ze niet in de wijk willen blijven, ofwel omdat ze er niet kunnen blijven (kleine huurwoningen; scheefhuren; geen koopwoningen beschikbaar). De mensen die niet weg kunnen, of binnen de wijk niet naar een betere plek verhuizen, blijven achter, met gentrificatieprocessen op zichtafstand. De problemen verhuizen niet met de mensen mee. Het tweede mechanisme is dat er in de Schilderswijk vanaf de jaren zeventig grootschalige herstructurering heeft plaatsgevonden. Zoals in veel 'probleemwijken' is er nogal gemakkelijk vanuit gegaan, dat (ver)nieuwbouw *linea recta* tot wensgedrag zou leiden, maar stenen alleen veranderen geen gedrag. Verbetering van de wijk gaat per definitie samen met verbetering van het sociaal weefsel. Die balans moet voortdurend bewaakt worden.

In de derde plaats heeft de Schilderswijk een segregatieprobleem. Niet zozeer in de klassieke sociaaleconomische definitie, maar de sociale samenhang in de wijk is langs door en door gewortelde sociaal-culturele en religieuze scheidslijnen georganiseerd en genormeerd. Dat is een groot goed, omdat het veel 'bonding' geeft in eigen kring.

We wezen op het organiserende vermogen van veel religieuze gemeenschappen in de Schilderswijk. Lastig werken is het ook, voor een moderne seculiere overheid en haar dienstverleners. Enerzijds omdat veel energie gaat zitten in het met elkaar laten werken van groepen die dat normaliter of uit zichzelf niet doen ('bridging'), anderzijds omdat overheden tegen het principiële punt aanlopen van de scheiding van kerk en staat. Dat vergt in de praktijk, zowel bestuurlijk als in de (beleids)uitvoering, leiderschap en 'normatieve horizon': weten waar je met de mensen en de wijk naartoe wilt: niet in de vorm van allerlei projectplannen of van een programma/masterplan, maar een lange termijn handelingsperspectief, dat de kaders stelt voor hoe gemeente en partners kunnen komen tot het 'groter WIJ(k)'.

Op zoek naar het 'groter WIJ(k)'

Er is op het ogenblik geen 'groter WIJ' in de Schilderswijk. Waarschijnlijk is dat op de keper beschouwd de belangrijkste conclusie van het onderzoek. Het sociaal en relationeel kapitaal in de wijk ligt besloten in een myriade van mondige kleine 'wij's'.

Als dit onderzoeksrapport iets laat zien, dan is het de gelaagdheid van wat er speelt in de Schilderswijk en hoe de ongeregelheden daar in eindeloos detail mee samenhangen. 'Het gebeurt gewoon', zei een jongere tijdens een focusgroep over de ongeregelheden: 'je kunt het er eindeloos over hebben, verklaringen uitpluizen, maar het gebeurt.' Het hyperrealisme dat dit onderzoeksrapport doordeseemt, is dat er pertinent geen *quick fix* bestaat. De 'Schilderswijkrellen' zijn, zoals we lieten zien, vergroeid met clusters van problemen, risicosituaties, of hoe je het maar duiden wilt: een '*well tossed spaghetti*' van gedoe met jongeren, in een grootstedelijke stadswijk waar al 100 jaar ervaring zit met concentratie en cumulatie van problemen op allerlei leefgebieden. Waar bovendien de kikkers moeilijk in de kruiwagens blijven als het gaat over samenwerken in de wijk. Waar het 'groter WIJ' uit beeld is geraakt.

***

Het is goed om te beseffen, ten slotte dat dit rapport verslag doet van een onderzoek. Het is niet een adviesnotitie. Dat moet ook niet door elkaar lopen. Het voorstel is om

eerst precies te kijken en goed na te denken over wat er te zien was die onrustige dagen deze zomer. En dan (pas) daarover in gesprek gaan, als overheid, als professional, als wijkbewoners: dat biedt perspectief op wat werkt voor de Schilderswijk en – vooral – wie daaraan kunnen bijdragen.

1. Inleiding

De Amsterdamse socioloog Abram de Swaan zei het treffend: 'In de menselijke samenleving begint niets met een schone lei. Er is altijd iets aan vooraf gegaan dat in de herinnering voortleeft en waarop verwachtingen gebaseerd worden die gevolgen hebben voor wat er verder gebeurt.' (De Swaan, 1996, p.45) Achter onze manieren van samenleven, zitten systemen, diepliggende mechanismen, spelregels en pikordes.

Er bestaat zoiets als 'het raadsel van het Haagse geweld'. Het gebeurt vaak en steeds opnieuw, van oudsher. Waarom is dat? En als het gebeurt, is het vrijwel altijd ook in de Schilderswijk. Wat zit daarachter? Is Den Haag 'de rauwste stad van het land', zoals *de Volkskrant* (14 augustus 2020) suggereerde? Waar een enkele straat de strikte grens tussen 'wij' en 'zij' kan zijn: 'Nergens is de ander zo aanwijsbaar als hier'. Maar als dat zo is, ga je daar dan van rellen?

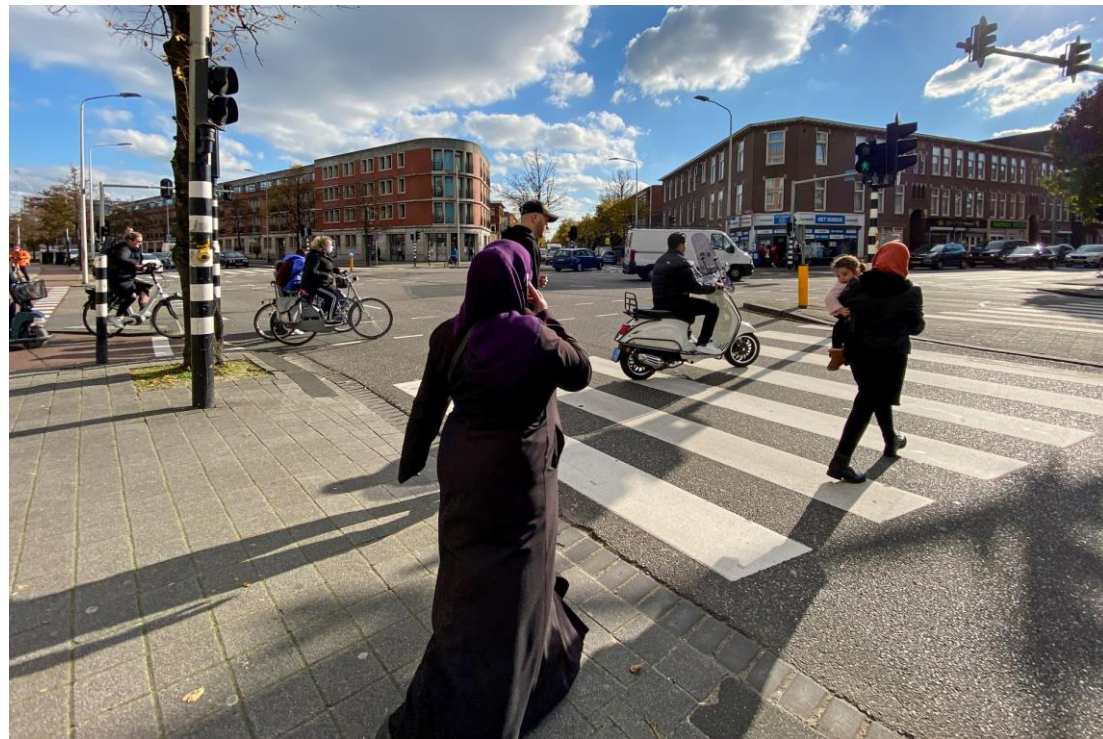
Over die vraag gaat dit onderzoeksrapport. De Schilderswijk was tussen 11 en 15 augustus 2020 het toneel van felle onrust en ongeregelheden. Op een schaal die sinds de zomer van 2015, na de dood van Mitch Henriquez, niet meer was voorgekomen. Hoewel premier Mark Rutte, die de wijk trouwens goed kent, meteen riep dat hij niet eens wilde weten wat de oorzaken zijn, ligt dat voor de gemeente toch anders. Want hebben we te maken – om de woorden van de premier te herhalen – met 'compleet zinloos, onacceptabel gedrag' van 'losgeslagen tuig waarvan de ouders niet ingrijpen'? Of speelt er meer, iets anders, een optelsom van veel, die kan verduidelijken waarom de vlam in de pan sloeg?

Wat is er die dagen gebeurd in de Schilderswijk? Hoe heeft het illegaal openen van brandkranen – allermindst een nieuw verschijnsel in de stad – zich kunnen ontwikkelen van een ogenschijnlijk vriendelijk waterballet tot almaar grimmiger wordende ongeregelheden en tamelijk grootschalig relschoppen? Waarom? En waarom weer in de Schilderswijk? Wat zit daar allemaal achter?

Natuurlijk moet je dan wel een beeld hebben van wat er is gebeurd. In hoofdstuk 2 staat daarom op een rijtje wat het bevoegd gezag openbaar heeft gemaakt en wat iedereen heeft kunnen meekrijgen uit de (online) media. Maar die reconstructie is niet het doel van het onderzoek. We gaan niet in op hoe alle betrokken organisaties,

diensten en groepen precies hebben gehandeld, op basis van welke informatie, scenario's en protocollen. Of over hoe precies met wie is gecommuniceerd, opgeschaald en afgebouwd – en of dat allemaal goed is gedaan. Dit rapport gaat niet over de rechtmatigheid en effectiviteit van overheidshandelen.

'Nu we het maatschappelijk geweld onder de oppervlakte voelen broeien en borrelen, nu een door complotten en waanideeën verhitte agressie opwelt en door de deklaag van de beschaving heen breekt,' stelde Luuk van Middelaar onlangs in *NRC-Handelsblad* (21 oktober 2020), 'moeten we terug naar de basis. De binnenlandse vrede is geen gegeven.' Dat zijn zware woorden en die zijn ook nodig, omdat er in het huidige gepolariseerde politiek klimaat weinig aandacht en tijd is voor het verhelderen van maatschappelijke breuklijnen of conflicten, voor het horen van mensen en meningen, voor het duiden van achtergronden. Wie die gelaagdheid, die er altijd en overal is, niet ziet en daarover in gesprek gaat, die lost per slot van rekening geen conflicten op.

Dit rapport brengt die gelaagdheid in kaart. In de hoofdstukken 3 tot en met 6 proberen we kort en helder te laten zien hoe bewoners van de Schilderswijk en mensen die er werk(t)en die onrustige dagen tussen 11 en 15 augustus hebben beleefd en wat ze ervan vinden. Wat zij denken dat er allemaal achter zit. Of niet. Sommigen stonden er met hun neus bovenop, hebben het uit de eerste hand meegekregen. Anderen volgden het van uur tot uur op sociale media.

We spraken in een kort tijdsbestek veel mensen en we analyseerden wat er op openbare sociale media platforms gebeurde. Mensen spreken deden we in de Schilderswijk, op straat en in het voorbijgaan (straatgesprekken), in interviews (offline en online) met allerlei mensen die met de wijk bezig zijn, en in gestructureerde groepsgesprekken (focusgroepen). Uiteraard spraken we ook veel mensen niet, dat is nu eenmaal zo.¹ Maar we hebben naar ons idee een afgewogen beeld kunnen vormen van allerlei opvattingen die leven bij mensen uit de Schilderswijk. Op veel punten komen die opvattingen overeen en op veel punten zie je verschillen, zoals altijd het geval is bij heftige en complexe gebeurtenissen. Die verschillende beelden klinken door in dit rapport en precies dat is waar dat gesprek over de gelaagdheid achter ogenschijnlijk eenduidige conflicten kan gaan.

In hoofdstuk 7 proberen we tot verhelderende perspectieven te komen op de onrustige dagen tussen 11 en 15 augustus. Op welke manieren en vanuit welke gezichtspunten kun je duiding geven aan wat er is gebeurd en hoe mensen in de Schilderswijk dat hebben ervaren? Spoiler alert: het gaat niet lukken om de tien oorzaken van 'de Schilderswijkrellen' klip en klaar aan te wijzen. Nee, het is tasten, duiden en verbanden zien. Vaag misschien voor de liefhebbers van receptenboeken, maar hoe nuttig is het om interpretaties, achtergronden en kantelmomenten te kennen en te kunnen wegen. Want elke volgende keer dat je handelen moet om ongeregelheden in de Schilderswijk te voorkomen, zijn de omstandigheden anders, maar de diepliggende mechanismen, spelregels en pikordes goeddeels nog dezelfde. Hoofdstuk 8 vat ten slotte bij wijze van slotsom de hoofdlijnen van het rapport samen in een, denken wij, zinvol verband om de achtergronden van de ongeregelheden te bezien.

---

¹ De verantwoording van de dataverzameling is als bijlage toegevoegd.

Het is goed om te beseffen, dat het rapport verslag doet van een onderzoek. Het is niet een adviesnotitie. Dat moet niet door elkaar lopen, zoals vaak wel gebeurt: we hebben de zaken goed uitgezocht en bevelen aan dat je de volgende 10 oorzaken van de Schilderswijkrellen uit het hoofd leert... Ons voorstel is om eerst heel precies te kijken en goed na te denken over wat er te zien was. En dan (pas) daarover in gesprek gaan, als overheid, als professional, als wijkbewoners: dat biedt perspectief op wat werkt en – vooral – wie daaraan bijdragen.

2. Waar kijken we eigenlijk naar?

In het komende hoofdstuk gaan we terug naar de onrustige dagen van half augustus 2020 in de Schilderswijk. Per dag(deel) beschrijven zo feitelijk mogelijk wat die dagen in de wijk is gebeurd en laten zien hoe die gebeurtenissen hun weerslag hadden in de media. Wanneer werd de onrust in de wijk ook een onderwerp in het publieke debat? En welke aspecten van de gebeurtenissen zijn daarbij uitgelicht?

Waar kijken we nu eigenlijk naar, als we kijken naar de onrust in de Schilderswijk half augustus 2020? Om die vraag te beantwoorden hebben we een zo feitelijk mogelijke reconstructie van de gebeurtenissen in die periode gemaakt. Wij baseren ons daarbij op verschillende bronnen; zowel vertrouwelijke bronnen, als openbare bronnen. Wij deden hiervoor zowel on- als offlineonderzoek. En we spraken met mensen uit verschillende organisaties die direct betrokken waren in deze periode.

We hebben er vertrouwen in dat de informatie in deze reconstructie juist is en recht doet aan de gebeurtenissen half augustus. Toch willen we ook opmerken dat deze reconstructie mensenwerk is, en dat deze onder tijdsdruk tot stand gekomen is. De lezer wordt dan ook verzocht de informatie niet als uitputtend te beschouwen, maar te lezen als wat het volgens ons is: een overzicht van dingen die gebeurde in de wijk, die van invloed waren op, of deel uitmaakten van, de onrustige periode in de Schilderswijk, half augustus 2020.

---

² Beide typen bronnen hebben we doorzocht met de media-analysetool Coosto, waarbij de volgende zoekopdracht is gebruikt: ((rellen OR onrust OR "mobiele eenheid" OR noodbevel OR vuurwerk) ("Den Haag" OR *denhaag OR Agga)) OR schilderswijk OR brandkra* OR vaillantlaan OR hoefkade OR paletplein OR heemstraat OR dunea OR Agga.

³ Weersgegevens via KNMI

⁴ Brandkranen herken je in het straatbeeld aan de meestal donkerbruine putdeksels van ongeveer 15 bij 15 centimeter. Om een brandkraan open te kunnen draaien, wordt het deksel opgelicht. Daarna is een vierkante

Media-reconstructie

Op momenten van intensief publiek debat over de onrust in de Schilderwijk, is in de reconstructie een beknopte samenvatting toegevoegd van de landelijke berichtgeving in de media en op sociale media. Hierbij is gebruik gemaakt van publiek toegankelijke nieuwssites en het enige sociale medium dat openbaar is *by default*: Twitter.² De analyse is een synthese van enkele honderden Tweets en nieuwsberichten per periode. Alleen bij berichten die een grote impact hebben op het publieke debat is een directe bronverwijzing opgenomen.

Om tot een selectie van momenten van intensief publiek debat te komen, hebben we Twitter gebruikt als representant van de bredere *publieke* media-arena. De gestippelde lijn in grafiek 1 laat zien op welke 9 periodes meer dan 250 tweets per uur werden verstuurd over de onrust in de Schilderswijk. Van die periodes is telkens een kader 'In de media' terug te vinden.

2.1. Periode voor 11 augustus

Het is warm in de aanloop naar 11 augustus. Sinds 5 augustus bereikt de temperatuur maxima boven de 25 graden Celsius. Vanaf 7 augustus komen de maximumtemperaturen niet meer onder de 30 graden Celsius.³ In het weekend van 8 augustus gaan 7 brandkranen open in de Schilderswijk.^{4,5} Ook elders in Den Haag worden drie kranen opengedraaid.⁶ Op maandag 10 augustus worden wederom 4 brandkranen opengedraaid in de Schilderswijk.⁷ Ook op drie andere plekken in Den Haag gaan deze maandag brandkranen open.⁸

Brandkranen die worden opengedraaid, worden altijd onder politiebegeleiding dichtgedraaid door monteurs van het Haagse (drink)waterbedrijf Dunea. Dat is een protocol dat Dunea en de politie Eenheid Den Haag sinds 2015 met elkaar hebben

sleutel nodig om de kraan open te draaien; jongeren gebruiken hiervoor ook wel grote Engelse sleutels of waterpomptangen, of steigerbuizen die ze vierkant slaan.

⁵ Op zaterdag 8 augustus aan de Van der Neerstraat en Brueghelstraat. Op zondag 9 augustus aan de Vaillantlaan, Hobbemastraat, Sniijdersstraat en Zusterstraat.

⁶ Brandkranen gaan open aan de: De Dreef, Zamenhofstraat, Noordwest Buitensingel en ZHB Hoven.

⁷ Brandkranen gaan open aan de: Hannemanstraat, Albert Cuypstraat, Oranjeplein en Vaillantlaan.

⁸ Brandkranen gaan open aan de: Loosduinseweg, Schoutendreef en ZHB Hoven.

afgesproken. Monteurs van Dunea melden zich op het politiebureau dat het dichtst bij de opgedraaide brandkraan is. Vanaf daar worden zij door de politie begeleid.

2.2. Dinsdag 11 augustus

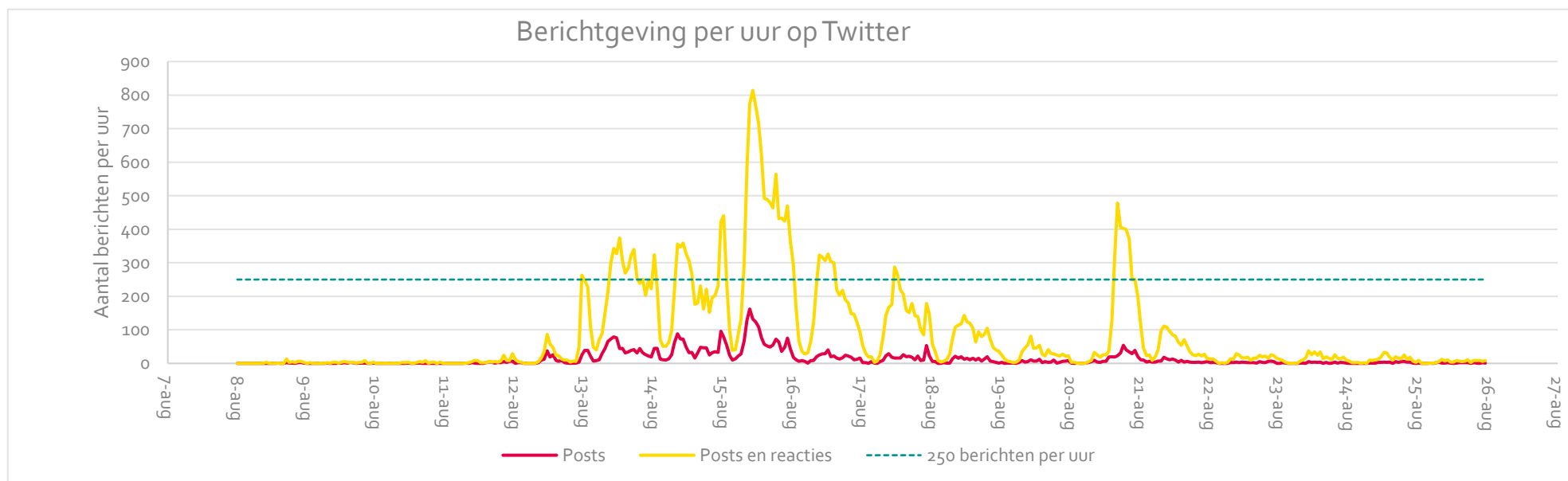
Voor de vijfde dag op rij is het dinsdag 11 augustus tropisch warm in de stad; er wordt een maximumtemperatuur van 32.6 graden Celsius gemeten.

Tussen 15.00 en 16.00 uur is een bijeenkomst op het politiebureau aan de Heemstraat. Behalve de politie en gemeente Den Haag, zijn daar Dunea, buurtvaders, Buurt Preventie Teams (BPT's) en jongerenwerkers aanwezig. Er wordt afgesproken dat

buurtvaders, BPT's en jongerenwerkers tijdens hun rondes in gesprek gaan met bewoners en de jongeren; de consequenties van het opendraaien van de brandkranen bespreken; en verdachte situaties melden aan de politie.

In de namiddag en avond worden 7 brandkranen opgedraaid in de Schilderswijk.⁹ In het naastgelegen Transvaal-Noord gaan ook 2 brandkranen open.¹⁰ Elders in Den Haag worden ook nog 3 brandkranen opgedraaid.¹¹

In de omgeving van de Lau Mazirellelaan houden agenten twee 17-jarige Hagenaars aan die op dat moment een brandkraan open maken. Beide verdachten zijn afkomstig uit de Schilderswijk. Aan de Laakkade wordt een verkeersregelaar uitgescholden en bekogeld met eieren bij een geopende brandkraan.¹²

Grafiek 1 - aantal berichten per uur op Twitter

⁹ Brandkranen gaan open aan het: Oranjeplein, Suze Robertsonstraat, 's Gravezandelaan, Hobbemastraat, Van Damstraat, Ruijsdaelstraat en Van de Veldestraat.

¹⁰ Brandkranen gaan open aan de: Kockstraat en het Joubertplantsoen.

¹¹ Brandkranen gaan open aan de: Coevordenstraat en op twee plekken aan de Ridderdreef

¹² Hij is verderop aan het werk en waarschuwt kinderen weg te blijven bij het water, omdat het zou onwettig op dat moment. Via: <https://regio15.nl/nieuws/lijst-weergave/31-waterongevallen/32086-verkeersregelaar-uitgescholden-en-bekogeld-met-eieren-bij-open-brandkraan>

2.3. Woensdag 12 augustus, en de nacht op donderdag 13 augustus

Op 12 augustus is het opnieuw tropisch warm; het meest nabijgelegen KNMI-weerstation meet een maximumtemperatuur van 31.2 graden Celsius. In heel Den Haag gaan in totaal 18 brandkranen open, waarvan 10 in de Schilderswijk, 1 in de naastgelegen wijk Transvaal-Noord en 3 in het naastgelegen Laakkwartier.¹³

Brandkranen die opengedraaid zijn geweest, worden daarna vaak voorzien van een slot door Dunea. Op 11 en 12 augustus heeft Dunea 22 van de in totaal 30 opengedraaide brandkranen in Den Haag van zo'n slot voorzien. In de Schilderswijk zijn 12 van de in totaal 17 opengedraaide brandkranen van een slot voorzien.

Om 21.00 uur verzamelt een grote groep jongeren zich op de Parallelweg. Ooggetuigen spreken over 100-150 jongeren. Zij gooien met vuurwerk, stenen en eieren. Om 23.00 uur sluit de politie de toegang naar de Parallelweg af voor het verkeer. Rond 23.30 uur treedt de Mobiele Eenheid (ME)¹⁴ op in operationeel ME tenue. Eerder deze avond was de ME al aanwezig in vredevenue (zonder helm en schild), later trad de ME op in operationeel ME tenue (met helm en schild).

De groep jongeren verplaatst zich door de wijk naar de Hoefkade. Op verschillende plekken worden brandjes gesticht, waaronder op de Hoefkade, waar een stapel pallets afbrandt. De politiehelikopter vliegt boven de wijk. Rond 02.30 uur is er een flinke brandstapel op de kruising Vaillantlaan/Hoefkade; fietsen, pallets en containers/kliko's branden op de stapel. Om 03.00 uur treedt de ME opnieuw op, waarna jongeren verzamelen op het Paletplein en agenten met stenen bekogelen.

Deze nacht wordt 1 persoon, afkomstig uit de Schilderswijk, aangehouden.

¹³ In de Schilderswijk gaan brandkranen open aan: Teniersplantsoen, Jacob Catsstraat, Hoppenbrouwersstraat, Vaillantlaan, Van der Neerstraat, Herderslaan, Rochussenstraat, Van Osstraat en op twee plekken aan de Hoefkade. In Laak gaan brandkranen open aan de Neherkade, Goeverneurlaan en in de Hildebrandstraat. In Transvaal gaat een brandkraan open in de Wesselsstraat. Elders in Den Haag gaan brandkranen open aan de Ohmstraat, Noorderbeekdwarsstraat, Zeezwaluwstraat en Tesselsestraat

Geboortejaar	Leeftijd	Aantal
2005	14/15	3
2004	15/16	1
2003	16/17	8
2002	17/18	9
2001	18/19	10
2000	19/20	11
1999	20/21	5
1998	21/22	2
1996	23/24	2
1995	24/25	1
1991	28/29	1
1990	29/30	1
1986	33/34	1
Totaal	-	55

Tabel 1 - leeftijd arrestanten

Datum	Arrestaties	Waarvan afkomstig uit de Schilderswijk
11-aug	2	2
12-aug	-	-
13-aug	1	1
14-aug	25	13
15-aug	26	10
16-aug	2	2
Totaal	56	28

Tabel 2 - aantal arrestanten uit de wijk afkomstig

¹⁴ De projectorganisatie Grootchalig en Bijzonder Optreden (GBO) treedt hiervoor in werking. De Staf GBO (SGBO) waarborgt doelmatig en doeltreffend politieoptreden bij grootschalige incidenten in drie domeinen: openbare orde, rampenbestrijding en grootschalige justitiële opsporing. Er is altijd een SGBO aan het stuur als de ME wordt ingezet. Een SGBO opereert onder leiding van een Algemeen Commandant.

In de media – ongeregelheden worden voor het eerst opgepikt

Voor het eerst sinds de start van de ongeregelheden is de Schilderswijk 'trending' in (sociale media). Tussen 11 uur 's avonds en 1 uur 's nachts is er een piek in het aantal berichten. Er wordt bericht over 'rellen' in de wijk, over dat de ME paraat staat en vervolgens ook wordt ingezet. En over waterbedrijf Dunea dat aangifte doet naar aanleiding van de opengedraaide brandkranen.

Reacties op sociale media bevatten veel negatieve stereotyperingen over de Schilderswijk en Marokkaanse (en soms Turkse) onruststokers. Politie en ME worden veelvuldig beticht van meten met twee maten, door de vergelijking te trekken met de boerenprotesten die een maand eerder plaats vonden, waar harder zou zijn opgetreden.

2.4. Donderdag 13 augustus en de nacht op vrijdag 14 augustus

Op donderdagochtend meldt Dunea verlaagde waterdruk in de wijk Duindorp door de opengedraaide brandkranen.

Om 15.00 uur bezoekt burgemeester Jan van Zanen de Schilderswijk. Hij spreekt bewoners, ondernemers, hulpverleners en jongerenwerkers. Over de onrust van de voorbije nacht (12 op 13 augustus), zegt hij in een statement op Twitter onder meer: *Het ging "voornamelijk om tieners en jongeren uit andere delen van de stad. Op hun scooters kwamen zij hierheen – kennelijk om rotzooi te trappen. Dit zet onze drinkwatervoorziening op het spel, en kan in deze periode van hitte ook nog eens de Volksgezondheid in gevaar brengen. Nadere maatregelen worden voorbereid."*

Met een maximumtemperatuur van 31.5 graden Celsius is het opnieuw erg warm. Deze middag en avond gaan in totaal 11 brandkranen open in Den Haag. Vijf daarvan

¹⁵ In de Schilderswijk gaan kranen open aan de: Gortmolen, Brueghelstraat, Hoppenbrouwerstraat en op 2 plekken aan de Hobbemastraat. In Laak gaat een brandkraan open aan de Karel de Geerstraat. En in Ypenburg gaan brandkranen open aan de Nootdorps Landingslaan, Sternlaan, Sandersdijk en op 2 plekken aan de Rijswijkse Landingslaan.

bevinden zich in de Schilderswijk, 1 daarvan bevindt zich in naastgelegen Laakkwartier en 5 daarvan zijn in Ypenburg opengedraaid.¹⁵ Om 15.00 uur is een bijeenkomst op het politiebureau aan de Hoefkade. Politie, brandweer, gemeente en Dunea bespreken hoe ze kunnen omgaan met de brandkranen. Afgesproken wordt om op een aantal plekken betonnen blokken bovenop de brandkranen te plaatsen, omdat de geplaatste sloten worden opengebrouwen. Andere brandkranen laten ze verzinken in het straatbeeld.¹⁶

Aansluitend is op bureau Hoefkade tussen 17.00 en 18.00 uur een bijeenkomst met politie, brandweer, Dunea, gemeente, ondernemers, wijkbewoners – vooral buurtvaders en andere personen van Buurt Preventie Teams (ook uit Transvaal) – en jongerenwerk (Next projecten, stichting 2gather, Zebra, Samson). In totaal zijn ongeveer 30 à 40 mensen aanwezig.¹⁷ Er wordt afgesproken dat wijkbewoners, ondernemers en jongerenwerkers anderen aanspreken voor zover dat kan, maar dat zij zich terugtrekken als de politie dat aangeeft.

In de media – napraten over de onrust

De hele dag wordt in de media en sociale media nagepraat over de ongeregelheden in de wijk. De Telegraaf publiceert een filmpje onder de kop 'Chaos in Haagse Schilderswijk door relschoppers', dat veelvuldig wordt gedeeld. Er is discussie over de herkomst van de relschoppers: zijn ze wel of niet afkomstig uit de wijk zelf? En in hoeverre zijn ze autochtoon of allochtoon?

Op sociale media lezen we dat de politie 'op de vlucht zou zijn geslagen' voor 'jongeren' of "rellende autochtonen". Daarbij wordt veelvuldig verwezen naar dit filmpje op Dumpert, dat inmiddels bijna 500.000 keer is bekeken. Daarnaast is de vermeende hypocrisie van het politieoptreden in vergelijking met de boerenprotesten een terugkerend thema. Boeren die vreedzaam protesteerden zouden zijn geconfronteerd met 'grootse politie-inzet', maar rellende jongeren in de wijk mogen 'hun gang gaan'.

¹⁶ Het gaat om brandkranen die niet meer in gebruik zijn door de brandweer.

¹⁷ Het aantal aanwezigen is een schatting. Het is niet precies bijgehouden

Aan het begin van de avond lopen BPT's, jongerenwerkers, buurtvaders en agenten samen in de wijk om met jongeren en bewoners in gesprek te gaan. Ooggetuigen melden, bijvoorbeeld bij Omroep West, dat vanaf 23.00 uur de stemming grimmig wordt, als jongeren zich verzamelen en agenten met eieren, stenen en zwaar vuurwerk bekogelen.

Om 23.30 uur is het onrustig op de kruising Vaillantlaan/Hoefkade. Stapels vuilnis worden in brand gestoken op de kruising, zwaar vuurwerk wordt afgestoken, er wordt getoeterd en geschreeuwd. Volgens lokale media zijn het enkele honderden mensen die onrust veroorzaken. De ME ontruimt de kruising.

Tussen 23.30 en 00.00 uur is een noodbevel van kracht geworden; op bevel van de burgemeester moet iedereen naar huis. Wie niet van straat gaat, wordt aangehouden. Er worden meerdere mensen aangehouden. Later in de nacht, rond 02.30 uur worden agenten vanaf daken bekogeld met stenen door een groep jongeren. Ook hierbij worden mensen aangehouden.

Het Openbaar Ministerie (OM) meldt dat deze nacht 22 aanhoudingen worden gedaan.¹⁸ De politie meldt dat op 14 augustus 25 arrestaties zijn gedaan; 13 van de 25 arrestanten zijn afkomstig uit de Schilderswijk.¹⁹

In de media – alwéér de Schilderwijk

Het bericht dat een noodbevel van kracht is in de Schilderwijk zorgt voor een nieuwe piek in de berichtgeving. In de reacties hierop op sociale media wordt regelmatig benadrukt dat het 'weer', 'opnieuw' of 'alweer' raak is in de Haagse Schilderswijk. Dat de relschoppers veelal van Marokkaanse en (in mindere mate) Turkse afkomst zijn, wordt ook vaak benoemd.

¹⁸ Van 1 van hen kon geen strafbaar feit worden vastgesteld. 1 van hen wordt op maandag 17 augustus voorgeleid aan de rechter-commissaris voor mishandeling van een agent. 1 van hen heeft met zijn acties de voorwaarden van zijn lopende schorsing geschonden, en blijft vastzitten. De andere 19 arrestanten zijn naar huis gestuurd met een gedragsaanwijzing; 2 van hen krijgen een dagvaarding voor de kinderrechter voor het gooien van stenen naar politievoertuigen. In de andere 17 gevallen zou het OM nog besluiten of een boete wordt opgelegd. Zij zijn aangehouden omdat ze zich niet aan het noodbevel hielden; 6 van hen zijn daarnaast aangehouden voor belediging. Over de gedragsaanwijzing: Er is 1 specifiek gebied aangewezen. Voor verdachten die binnen het gebied wonen, geldt dat zij zich tussen 18.00 uur en 6.00 uur niet op straat mogen begeven. Om thuis te komen hebben ze één strikte route aangewezen gekregen. Een aantal verdachten kwam van buiten de Schilderswijk: zij hebben voor diezelfde tijden voorlopig een gebiedsverbod voor de buurt.

2.5. Vrijdag 14 augustus en nacht op zaterdag 15 augustus

Het begint af te koelen; de maximumtemperatuur tikt op 15 augustus 27.6 graden Celsius aan. Het is niet met zekerheid te zeggen of er nog brandkranen zijn opengedraaid op deze dag.²⁰

Om 15.00 uur is er een video-overleg tussen de gemeente en de politie. Er wordt besloten dat het niet nodig is een nieuwe bijeenkomst te beleggen. 'Het netwerk wist gemeente en politie goed te vinden indien dat nodig was', geeft de gemeente daarover aan.

Vanaf 22.45 uur is wederom een noodbevel van kracht in de Schilderswijk; iedereen die op straat is, moet naar binnen. Uit luidsprekers van politiebussen klinken mededelingen dat iedereen naar binnen moet, als mensen dat niet doen worden zij aangehouden, 'indien nodig wordt er geweld gebruikt'.

Om 23.00 verzamelen ongeveer 50 jongeren zich op de Vaillantlaan. Een half uur later, om 23.30 uur is de Vaillantlaan tussen de Parallelweg en het Vaillantplein afgesloten door de politie.

Rond middernacht is het op twee plekken onrustig. Ter hoogte van de kruising Vaillantlaan/Hoefkade wordt vuurwerk uit rijdende auto's gegooid. Ongeveer tegelijkertijd wordt aan de Jacob van Campenlaan een Haags Hopje²¹ in brand

¹⁹ Het OM meldt over 13 augustus en de nacht op 14 augustus 3 arrestanten minder dan de politie. Dat verschil wordt verklaard als we kijken naar de volgende nacht: over 14 augustus en de nacht op 15 augustus meldt het OM 3 arrestanten meer dan de politie.

²⁰ In de administratie die wij mochten inzien staan na 13 augustus nog twee opengedraaide brandkranen gemeld (respectievelijk aan de Parallelweg en de Walnootstraat), maar daar staat geen datum bij. Het sterke vermoeden is dat deze brandkranen op de 14^e zijn opengedraaid; de monteur kon in zijn agenda zien dat hij er die dag op uit was geweest, maar kon de locaties niet meer met zekerheid bevestigen.

²¹ Er zijn in totaal zes Haagse Hopjes in de Schilderswijk. Bij een Haags Hopje kunnen kinderen sport- en spelmateriaal lenen. Haagse Hopjes vallen onder welzijnsorganisatie Xtra.

In de media – een eerste poging tot duiding

Vrijdagochtend wordt opnieuw nagepraat over de ongeregelde heden in de voorgaande nacht. Het optreden van de ME en de meer dan 20 aanhoudingen die zijn verricht worden vaak genoemd. Nieuw is dat er ook een poging wordt gedaan om de wijk en de onrust te duiden. De zinsnede 'afvoerputje van Den Haag' komt daarbij vaak terug, gemunt in een stuk van Bert Brussen op tpo.nl.

Net als donderdag wordt benadrukt dat het 'wederom' mis gaat in de Schilderswijk. Hiermee wordt verwezen naar de ongeregelde heden van de afgelopen dagen, maar ook naar een langer lopende situatie in de Haagse wijk. Daarnaast vinden we veel oproepen tot harder optreden van de overheid. Waarbij regelmatig de vergelijking met het politieoptreden bij de boerenprotesten wordt gemaakt en de vermoedde Marokkaanse en Turkse afkomst van de daders wordt genoemd. Nieuw is dat de suggestie wordt gedaan om het leger in te zetten om de orde te bewaken, zoals ook zou zijn gebeurd bij de boerenprotesten.

gestoken. Volgens de politie heeft het motief van de verdachte van de brand in het Haags Hopje, niets met de ongeregelde heden te maken.²²

Rond 00.30 uur heeft de politie aanhoudingen verricht op de hoek Vaillantlaan/Hoefkade; de arrestanten weigerden naar huis te gaan. Om 01.00 uur wordt de Vaillantlaan weer vrijgegeven door de politie. Later in de nacht worden opnieuw mensen aangehouden omdat zij zich niet aan het noodbevel houden.

In totaal worden deze nacht 29 verdachten opgepakt, meldt het OM. De politie spreekt over 26 arrestanten, waarvan 10 afkomstig uit de Schilderswijk. Daarnaast meldt de politie dat van 1 arrestant de scooter in beslag is genomen omdat die gestolen blijkt te zijn.

---

²² Omdat het onderzoek nog loopt, kan de politie geen uitspraken doen over de motieven van de verdachte om het Haags Hopje in de brand te steken.

In de media – weinig nieuws te melden

In de nacht van vrijdag op zaterdag is er wederom veel aandacht voor de Schilderswijk in de media. Dezelfde nacht is het ook onrustig in de Utrechtse wijk Kanaleneiland, waardoor de onrust in beide wijken op sociale media wordt geduid als een patroon. Daarbij wordt vaak gewezen op de grote allochtone bevolkingsgroepen in beide wijken. In de berichten die een patroon signaleren, wordt ook verwezen naar Het Haagse stadsdeel Scheveningen en de wijk Duindorp.

Een artikel op nos.nl waarin de ongeregelde heden worden geduid als gevolg van verveling en een gebrek aan structuur wordt veel gedeeld en bekritiseerd.

2.6. Zaterdag 15 en zondag 16 augustus

Het blijft rustig. De nacht van 14 op 15 augustus was de laatste nacht van (grote) onrust.

De maximumtemperaturen blijven vanaf 15 augustus onder de 30 graden. Op 15 augustus is het op het warmste moment 25.5 graden. Zondag 16 augustus is het warmer met een maximumtemperatuur van 29.7 graden. Op maandag wordt het niet warmer dan 25.1 graden en dinsdag blijft de thermometer steken op 22.1 graden Celsius.

Op zondag 16 augustus worden 2 arrestaties gedaan, beide verdachten zijn afkomstig uit de Schilderswijk. De politie meldt op maandagmiddag 17 augustus in een persbericht: "Op zaterdag en zondag bleef het rustig in de Schilderswijk. Omdat duidelijk was geworden dat de jongeren vooral met scooters of bromfietsen naar de wijk kwamen om overlast te veroorzaken, hield de politie bromfietscontroles in het centrum en omgeving. Er werden 40 bekeuringen geschreven voor onder meer snelheid, rijden zonder rijbewijs, onnodig claxonneren, niet op eerste vordering tonen van rijbewijs. Ook zijn er scooters in beslag genomen."

In de media – napraten over een onrustige week

Het hele weekend is de onrust in de wijk groot nieuws. De volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in (sociale) media:

- Ook in de nacht van vrijdag op zaterdag is het weer tot tientallen arrestaties in de Schilderswijk is gekomen.
- Er wordt veelvuldig verwezen naar een video waarop jongeren op scooters met een Marokkaanse vlag, rondjes rijden op de kruising van Vaillantlaan en Hoefkade.
- De situatie in de Schilderswijk wordt in verband gebracht met de ongeregelde heden in Kanaleneiland op vrijdagavond. Waarbij vaak wordt vermeld dat beide wijken een grote allochtone bevolking hebben.
- In berichten wordt genoemd dat bij de boerenprotesten in juli het leger is ingezet. Op sociale media stellen mensen dat met twee maten wordt gemeten door het leger niet ook bij de onrust in de Schilderswijk in te zetten. Online wordt veel opgeroepen tot hard en daadkrachtig overheidsoptreden.

De berichtgeving op zondag verschilt qua thematiek niet noemenswaardig met die van zaterdag. Zondag wordt er veel doorverwezen naar dit duidende artikel op nu.nl.

2.7. Donderdag 20 augustus

Op donderdag 20 augustus lopen bewoners van de Schilderswijk een stille tocht door hun wijk. Deze 'Witte mars' is georganiseerd door De Alliantie voor de Schilderswijk, een netwerk bestaand uit de ondernemersvereniging, vrijwilligersorganisaties, welzijnsorganisaties en actieve bewoners. Er doen naar schatting rond de vijftig mensen mee; volwassenen, jongeren en kinderen, inwoners, ondernemers en welzijnswerkers.²³ De organisatie laat in de uitnodiging op schilderswijk.nl weten dat de Witte Mars is bedoeld als protest tegen de rellen, en om de positieve energie in de wijk te bevestigen en te laten zien. Deelnemers wordt gevraagd zoveel mogelijk in het wit gekleed te gaan.

²³ Schatting op basis van beelden van (lokale) media.

Bewoners droegen spandoeken met teksten als '100 nationaliteiten 1 stem, zeg nee tegen relschoppers' en 'relschoppers, blij af van mijn Schilderswijk!' en 'samen bouwen aan de wijk, doet u mee?'. In een interview met het Algemeen Dagblad op 20 augustus zegt een bewoner: 'we hebben zoiets van, het is genoeg. We worden altijd het mikpunt van alle ellende. En dat werkt tegen ons en tegen onze jongeren. Dat zie je ook in de sollicitatieprocedures.'

Bij de Witte mars waren behalve inwoners, welzijnswerkers en ondernemers uit de wijk, namens het bestuur ook wethouders Bert van Alphen (sociale zaken en werk) en Martijn Balster (wonen) aanwezig om een petitie van De Alliantie in ontvangst te nemen.

In de media – Witte mars wordt overvleugeld door demonstratie Viruswaanzin

De Witte mars heeft ook online zijn weerslag en is – vergeleken met de berichtgeving van de week daarvoor – relatief feitelijk van aard en leidt tot een beperkte hoeveelheid reacties.

In de (sociale) media wordt de Witte mars overvleugeld door de gelijktijdige demonstratie van Viruswaanzin op het Binnenhof. Het politieoptreden bij de demonstratie op het Binnenhof wordt vergeleken met het optreden van een week eerder in de Schilderswijk, waarbij de teneur online is dat de politie relatief hard handhaaft op het Binnenhof. Het optreden tijdens de onrust van een week eerder zou onder de maat zijn.

3. Lente en zomer in de Schilderswijk

3.1. Scene 1, 1ste bedrijf: 'de wereld om je heen'

Acte 1: spaces & places

De Schilderswijk is 'eigen': *'Schilderswijk is eigenlijk gewoon een dorp.'* Wel een dorp waar zo'n 31.000 mensen wonen. Met een rijk en geschakeerd verleden. *'Een wijk die dicht tegen het centrum aan ligt, [het centrum dat] rijk is. Daar is schoonheid. [...] Waar alles schoner en mooier gemaakt wordt, daar wordt ook alles beslist. En daar zit jij nét naast. En jij hebt niks.'*

Tegelijkertijd is dat brede gebied in, rond en naast de Schilderwijk, een gebied, waar je iedere dag doorheen loopt. Van het Den Haag van de Haagse Markt naar het Den Haag met zijn glanzende torens. Waar je aan de ene kant van de streep de Haagse Loper hebt. Met zijn rode, fraaie bestrating. En waar diezelfde Haagse Loper ophoudt en er gebruikte en omgedraaide stoeptegels liggen. En dan vraag je je af: *'Waarom krijgen wij hier omgedraaide stoeptegels en wordt er niet opnieuw gestraat? Blijft de kauwgom gewoon plakken. Terwijl in het centrum gloednieuwe tegels liggen en de kauwgom 's nachts wordt weggestoken.'*

Acte 2: Op jacht naar een stageplek of een baan

Eigenlijk weten we het allemaal: als jongeren op school zitten of werk hebben, dan gaat het relatief goed. Lastiger wordt het, als dat niet voor handen is: *'Jongeren hadden al moeite om een stageplek te vinden, [om] aan een baan te komen. Als het in de maatschappij wat minder gaat, dan gaat het in een achterstandswijk nog wat moeilijker.'* Een fase, die vooral jongeren vanaf een jaar of 17, 18 treft. De middelbare school is achter de rug. De toekomst onzeker.

* * *

3.1.1. Perspectieven in en van de wijk

In vrijwel alle opzichten draagt de Schilderswijk nog de kenmerken van een klassieke volksbuurt. Zoals er zoveel zijn in Nederland. De Schilderswijk is 'een postzegel', heet het dan: *'soms zitten we elkaar gewoon in de weg.'* Een wijk met veel instellingen en initiatieven. Met enerzijds een open karakter: iedereen is er welkom. Maar anderzijds is het ook een gesloten wijk: *'de bewoners zijn niet heel gemakkelijk toegankelijk. Je moet er écht zijn, en laten zien dat je ook niet weggaat: alleen zo kan je een relatie opbouwen. Dat is een groot verschil met Transvaal (dat er vlak naast ligt): daar kan je gemakkelijk contact maken; dat kan in de Schilderswijk niet.'* In een wijk wonen mensen. En als zo'n wijk verandert, verandert ook langzaam de identiteit van die wijk. De Schilderswijk is zo'n wijk in transitie.

Het beeld van een wat lastige buurt beklijft: 'Ik herken heel erg uit mijn jeugd "dat mensen iets te zeggen hebben over een arbeidersbuurt." Maar dat niet gauw aan mensen gevraagd wordt "wat wil je nu zelf?" En dat mensen zich dan ook daarnaar gaan gedragen. Dat zag ik toen, dat zie ik nu.'

Waarbij de mensen die er wonen, ook niet altijd gehoord worden: 'Je maakt mensen voor een deel zo, zoals je ze hebben wil.' [...] "waarom zou een arbeiderskind geen carrière kunnen maken? Dat gun ik iedereen!' Ik zeg: 'praat niet over ons, maar praat met ons, als er iets gebeurt in de wijk'.

Het is tot slot, zo zegt een aantal respondenten, ook 'een versteende wijk. Met heel weinig groen. Geen of een kleine tuin. Hooguit een klein balkon. Eigenlijk gebouwd voor kleine gezinnen. Drie slaapkamers.' En nu zie je dat daar grotere gezinnen wonen: 'Met een achtergrond, waarin "op straat rondlopen" ook wat meer in de sociale cultuur zit: "in Marokko ga je 's avonds een wandelingetje maken, omdat het zo warm is." Nou, dan kun je niets anders.'

3.1.2. Perspectieven van professionals en het sociaal weefsel

Tegelijkertijd leveren de hechte banden ook spanningen op. Schilderswijk heeft naar verhouding veel huishoudens met problemen 'achter de voordeur'. En dus is er een keur aan professionals in en rond de wijk te vinden, die de wijk vooruit willen helpen. In de beleving van die 'sociale professionals' is er een keur aan activiteiten en sociaal weefsel in de wijk te vinden.

De contacten tussen al die professionals die zich met de wijk bezighouden (de systeemwereld) en de (betrokken) inwoners van de wijk (de 'leefwereld') zijn over het algemeen genomen 'goed', zo vertelt een groot aantal respondenten: *'Mensen zijn heel flexibel, in het algemeen heel begaan met hun omgeving, heel rustig. Niet veel bellen naar de corporatie. Niet veel klagen, helemaal niet veel klagen. Ze doppen hun eigen boontjes, eigenlijk. Dat is mijn indruk, en ik werk er al vijf jaar.'* Er wordt ook wel geluisterd naar professionele adviezen, zo is de indruk. Sterker nog: het is er gezellig en gastvrij: *'Als ik het vergelijk met Zuidwest: de mensen in de Schilderswijk nemen veel van je aan. Er is minder ernstige overlast. Mensen proberen echt samen iets op te zetten in de wijk. In Zuidwest hebben mensen daar veel minder behoefte aan. De sfeer is relaxter. Mensen nodigen je uit voor een bakje koffie. Ze zijn eigenlijk altijd met hun omgeving bezig. Ze klagen niet. Ze zeuren niet. Ze zijn tolerant.'*

Een beeld dat niet automatisch aan de wijk kleeft, ook voor de professionals die er hun carrière beginnen niet: *'Dat beeld had ik niet toen ik er kwam werken: toen zei mijn omgeving 'dat je daar gaat werken!' Wow, dat zal pittig zijn!' Maar dat is echt een verkeerd beeld!'*

Welzijnswerk is in de brede zin van het woord aanwezig in de wijk. Waar veel goede dingen gebeuren. Waar veel organisaties aan de slag zijn om het dagelijks leven in de wijk te verbeteren. Heel vaak met een grote mate van betrokkenheid. Waarbij het zowel om grote als op kleine organisaties gaat. En waarbij de wisselwerking tussen professionals en vrijwilligers soms van een leien dakje gaat. Zo'n initiatief uit de wijk zelf, dat is bijvoorbeeld het Stagehuis: *'De Schilderswijk is eigenlijk gewoon een dorp. En de jongeren van het Stagehuis zijn de helden. En daar zitten er ook bij die heus geen lieverdjes waren. Maar ze hebben toch een andere weg gekozen. [...] Oprichters Willem Gieseman en Nol Breedbaard hebben het als gepensioneerden opgericht. Ze hadden*

precies dit voor ogen. Ze hebben het overgedragen aan Yassine. En ze gaan écht heel ver in het begeleiden van jongeren. Echte gesprekken, een lange adem hebben. Intensief, individueel.'

Maar die veelheid aan partijen, met allerhande initiatieven heeft ook een schaduwkant: *'Dan hebben we een stedelijke organisatie voor welzijnswerk. Daar zitten heel veel partijen in. Maar die staan allemaal onder druk. Jacht op geld.'* Waar dus ook 'gewoon' kinnesine is: *'Investeer in die jongeren uit de wijk! [...] al die jaren hebben ze gewoon fout geïnvesteerd. Punt uit. [...] Het hoeft niet veel te kosten! [...] als ik nu kijk, waar de subsidies naar toe gaan? Dan krijgen de grote welzijnsorganisaties miljoenen per jaar! En dan vraag ik: 'waar waren die jongerenwerkers?' Waar waren die mensen toen dit allemaal gebeurde? Wat doen jullie? Foldertjes uitdelen en op school ronddelen? Zo werkt het toch niet?'*

3.1.3. Perspectieven van en over jongeren

Vooropgesteld: met heel veel jongeren in de wijk gaat het (best) goed. Ze zitten op school. Ze hebben een baan. Of lopen stage. Ook voor hen geldt, dat de sociale samenhang in de regel sterk lijkt: *'Eigenlijk zijn de jongeren wel hecht.'* Al lijkt ook in de jongerenwereld (nog) een strikte scheiding te bestaan: *'Het is in die zin gescheiden: je hebt het echt over jongens. De meisjes is weer een heel andere gescheiden wereld.'* Maar, zoals gezegd: *'Met het grote leeuwendeel van de jeugd gaat het helemaal niet slecht. En een deel van de jeugd komt bij de buurthuizen en bij de stichtingen voor begeleiding.'*

Een belangrijk deel van de jongeren is op jacht naar werk of op jacht naar een stage. Soms gaat dat goed. Iedere jongere weet daarbij, je kan niet anders dan je stinkende best doen: *'vroeger kon ik goed voetballen. Met mijn Marokkaanse achternaam moest ik twee keer zo goed voetballen. Maar ja, dat hoort er gewoon bij. Als je je kansen pakt, je moet gewoon harder werken, dan lukt het gewoon.'* En soms vind je dan een stage: *'Wij nemen jongeren ook vaak [...] mee op stage. [...] Dat gaat heel goed: ze zijn heel beleefd, ze willen heel hard werken. Ik vind het ook niet erg om ze mee te nemen. Ik heb wel een positieve indruk van ze. Ik weet natuurlijk niet wat ze in hun vrije tijd doen, hè. In de Schilderswijk praten de Marokkanen die hier geboren en getogen zijn bijna accentloos Nederlands.'*

Een deel van deze jongeren neemt deel aan allerhande activiteiten in de wijk. Die jongeren zijn 'in zicht'. Maar een deel van de jeugd is dat ook zeker niet. Dat komt deels, doordat *'Veel welzijnsorganisaties dezelfde groep van afnemers [bedienen]; een grote groep wordt niet bereikt.'* En wat ook niet meehelpt, is dat er ook sprake is van *'een sterke "voor de eigen groep" houding bij veel initiatieven en projecten.'* En waarbij professionals en de vrijwilligers zich realiseren, dat het een 'fact of life' is: *'Het is moeilijk om met jongeren in contact te blijven als ze van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs gaan. Dat geldt helemaal voor de kerken.'*

Dat niet iedere jongere 'in zicht is' is, op zichzelf, geen probleem: 'je houdt ook een deel van de jeugd over, die niet in zicht is. Dat is ook geen probleem: ik ben in mijn jeugd ook nooit in een buurthuis geweest. Je moet je afvragen of het de taak van de overheid is om alle kinderen in beeld te hebben of begeleiding te bieden? Dat weet ik niet. We hebben in de Schilderswijk gewoon veel jeugd. Dus ook jongeren die niet in zicht zijn. Die zijn bij iedereen uit zicht.'

Hoe het speelt op de sociale media

Discriminatie, kansenongelijkheid en een slechte financiële positie worden soms aangehaald om duidelijk te maken dat het begrijpelijk is dat deze jongeren de straat op gaan. Voorbeelden die online worden genoemd zijn structurele weigering bij horeca-instellingen, arbeidsmarktdiscriminatie en discriminatie door de politie. Logisch dat jongeren boos of gedesillustioneerd zijn. Anderzijds: als ze zich nou 'gewoon' zouden kleden, 'normaal' Nederlands zouden praten en net als ieder ander 'nuttig' zouden maken, dan zou er ook niets aan de hand zijn.

3.1.4. Perspectieven rond overlast en hangjongeren

En, tot slot, is Schilderswijk ook een wijk, waar hangjongeren, overlast en 'gedoe' synoniem voor de wijk staan. Die jongeren in beeld krijgen is heel wat lastiger: ook jongerenwerkers zelf: *'hebben vrij weinig invloed op die jongeren.'* Omdat *'jongerenwerkers soms toch wel gezien worden als het verlengde van de gemeente. Van de politie. Van handhaving. Die jongerenwerkers kunnen dus vrij moeilijk ingrijpen, ook om hun eigen positie niet in gevaar te brengen. [...] Hij is daar juist om de verbindende factor te zijn voor de jeugd. En dan zou hij zijn eigen positie ondermijnen, als hij daar zou gaan optreden.'*

Ook deze jongeren, waar het ogenschijnlijk moeilijk mee in contact te komen is, geven op gezette tijden aan, wat ze willen. Dat doen ze vrij gearticuleerd: *'Toen hadden de jongeren het gevoel dat het gebouw (waar wij nu zitten), dat dat van hen van hen afgepakt werd. Dan krijg je dat te merken. Niet door met jou in gesprek te gaan. Als het hen niet zint, dan krijg je graffiti. Of stenen door de ramen. Ook werd er ingebroken. De jongeren wilden echt kenbaar maken, dat ze een plek wilden in het pand.'*

En, voor een aantal professionals is dat ook precies, waar half augustus de onrust in Schilderswijk begon. Omdat jongeren in de wijk: 'eigenlijk heel goed aangeven wat ze willen: ze willen verkoeling, ze willen avontuur, spanning. Dat hebben ze zelf gepakt. Zelf moeten regelen. En dan wordt het met de politie en de ME gekanaliseerd. Maar dat hadden we aan de voorkant moeten regelen.'

3.1.5. Overeenkomsten en verschillen: de 'verzuilde' Schilderswijk

Als respondenten het ergens echt over eens zijn, dan is het wel over het beeld van de vele initiatieven, die (prima) naast elkaar kunnen bestaan. Het sociale weefsel is vooral op de eigen groep gericht: *'dat past ook wel in het beeld dat veel groepen naast elkaar leven en in eigen kring emanciperen.'* Anderen stellen: *'Het zijn eilandjes.'* Of: *'er [is] maar weinig samenhang. Of maar heel deels. [...] Het heeft voor een deel - heel plat - met geld te maken. [...] Zodra er ergens trammelant is bij een Stichting, dan splitst het zich op in twee stichtingen. En die beconcurreren elkaar voor een deel.'*

Zo is een bonte lappendeken van allerhande initiatieven te vinden in de Schilderswijk: je hebt 'vrouwengroepen die moeders helpen, je hebt mannengroepen. Dan zie je wel de verzuiling. [...] dat is ook de religie. Als er wat georganiseerd wordt, als je dan ziet hoeveel mensen daarop af komen, dan is de sociale cohesie heel groot. Als er in mijn straat iets georganiseerd wordt, nou, ik zie nog niet veel mensen met een glaasje wijn op straat staan.'

Dat heeft naast solidariteit in eigen kring, een aantal andere voordelen: 'iedereen heeft zijn eigen achterban. [...] Maar, de een is wat professioneler dan de ander.' En het heeft ook een negatieve consequentie: 'Er zijn heel veel manieren om wat subsidie te krijgen bij de gemeente.' Kleine partijen willen daar natuurlijk gebruik van maken. Om de twee straten heb je wel een buurtvereniging. Dat is op zich heel goed. Maar het nadeel is, dat het ook een wildgroei is. Dat maakt dat het ook voor de bewoners wat onoverzichtelijker.

3.1.6. Kortom

Samenvattend, zo stellen respondenten vast: voor de langere termijn is er in de Schilderswijk vooral meer behoefte aan 'samen'. In de zin dat er onderling tussen al die goede initiatieven nog beter samengewerkt gaat worden. Maar vooral ook in die zin, dat de werelden binnen en buiten de Schilderswijk elkaar nog beter leren begrijpen. *'Dat we [in overdrachtelijke zin] meer de wijk uitkomen. En dat anderen de wijk inkomen. Dat we de wereld vergroten.'*

3.2. Scène 1, 2de bedrijf: een lente & zomer in drie acten

[vrij naar:] Het Goede Doel: 'Waar kan ik heen? Ik kan niet naar [Scheveningen]. Kan niet naar [Scheveningen] daar zijn ze zo streng. [...] Waar kan ik heen. Ik kan niet naar [het centrum]. Kan niet naar het centrum, want daar gaat het te goed. [...] En ik wil weg uit [Schilderswijk], want hier krijg ik het benauwd. [...] Is er een plaats tussen de sterren waar ik heen kan gaan?'

Acte 1: Een lente vol Corona

De 'intelligente lockdown' slaat ook Schilderswijk niet over. In maart en april staat het openbare leven zo goed als stil. En als je je daar niet aan hield: *'groepsvorming [werd] tegengegaan. Hier in de wijk houden ze toch al niet zo veel van samenscholingen.'* In de 'systeemwereld' is het helder dat er misschien toch iets 'moet': *'We hebben via Teams bij elkaar gezeten. Ook ver voor de onrust. Allemaal mooie ideeën, maar ook allemaal eilandjes. [...] Maar activiteiten voor 16+, dat is eigenlijk niet gebeurd. Dat is vergeten.'*

Acte 2: een zomer van (niet) naar het strand, (niet) naar het zwembad

De zomer van 2020 is de zomer van de Corona-crisis. Het dagelijkse leven is voor veel Nederlanders een sleur: *'Ik herken wel het beeld van verveling.* In de compact gebouwde Schilderswijk met kleine portiekflats en drie, vierkamerwoningen. Waar vaak: *'hele gezinnen van zes, zeven, soms wel tien mensen wonen.'* Dan wil je als jongere wel naar buiten. Je moet naar buiten. Hangen op het plein. Want je kan niet op vakantie: *'Niet naar Turkije. Niet naar Marokko.'* En in maart en april kon je sowieso niet naar buiten. Nu kan dat wel. Dus: waar ga je naar toe? Lastig: *'Er is die beeldvorming rond de Haagse Markt ('allochtonen gedragen zich niet').* Dus misschien niet naar de Haagse Markt. [...] Naar het strand, dan? *'Jongeren [konden] ook niet naar het strand [...], omdat daar ook een schietpartij was geweest. Ook daar werden ze geweerd.'* Niet meer naar het strand, dus. Verkoeling zoeken in het zwembad, dan? *'Ze konden niet naar het zwembad, want daar hebben ze de afgelopen jaren een boel narigheid veroorzaakt met de badmeesters, dus ja, het is een beetje een optelsom. [...]*

Acte 3: meedoen aan een van de activiteiten in het buurthuis (maar in de zomer niet)

De Schilderswijk is een actieve wijk. Volgens sommigen staan er meer dan 400 stichtingen ingeschreven in de wijk. En zijn er minstens 100 actief. Is er een veelvoud aan activiteiten. Maar niet als je ouder dan 15 jaar bent: *'Momenteel is er in het centrum veel gericht op jeugd tot 16 jaar. De oudere leeftijdsgroepen, daar is wel iets, maar niet georganiseerd. Er is geen echt aanbod. [...] Op die leeftijd moet je met een andere trigger komen. Dat gebeurt nauwelijks.'*

* * *

3.2.1 Perspectieven in en van de wijk

Deze zomer van 2020 is 'anders dan anders', met name door corona. In maart en april ligt het openbare leven stil. Verveling slaat toe: *'Verveling, niks te doen, heet buiten. Dan gebeurt er van alles.'* En: *'dan is er zó veel verveling: het leven is lamgelegd.'* Ook als het openbaar leven weer op gang komt, is de zomer niet als alle andere zomers: zo is het onmogelijk om (ver) op vakantie te gaan. Kunnen ze ook niet naar school en naar het werk. En hebben ze – vaak – minder inkomen en kansen.

Dat is ook een van de perspectieven uit de wijk. Jongeren zweven: 'Ze hebben weinig houvast. Ze worden niet serieus genomen door de gemeente, door de politie. Ik heb zelf de moeite genomen om die jongeren zelf in contact te brengen met de politie. Tijdens de ramadan was het ook namelijk ook erg warm. En toen gebeurde er ook van alles. Is het aardig tekeergegaan.'

In de lente en in de zomer is er weinig te beleven. Dat leidt tot rondhangen. In de zomer is er eigenlijk ook al af en toe sprake van vervelende overlast. En dan blijkt dat het persoonlijk vakmanschap van de betrokkenen de situatie kan breken, of, zoals in dit geval, maken: [...] *'op het plein is het ook een beetje uit de hand gelopen. En ben ik benaderd door de gemeente en de politie of ik daar iets mee wilde doen. En ik heb best iets voor elkaar gekregen om twee keer per week een sportactiviteit op het plein te organiseren.'* Nu worden er in de zomer al met wat meer regelmaat activiteiten

georganiseerd: door samen te voetballen, bijvoorbeeld door Stg2Gather. Ook kon je stage lopen bij de politie. Maar waar het echt om gaat, zo stelt deze respondent, is dat je contact met elkaar moet maken: *'Toen heb ik gezegd tegen die jongeren: ik heb nu best een lijntje naar de politie, waarom gaan jullie geen kennis met ze maken? Ik heb ook wel andere dingen te doen. Dus heb ik de politie [...] met jongens in contact gebracht. Binnen een week heb ik ze in mijn zaaltje bij elkaar gebracht. [...] Dat zou meer moeten gebeuren.'*

3.2.2 Perspectieven van professionals

Boetes vanwege corona hebben ook impact op de verhouding tussen politie en jeugd. In de beleving van de politie is er in de Schilderswijk bewust zeer terughoudend opgetreden. Ook voor het uitdelen van coronaboetes geldt dat: er is niet of nauwelijks geverbaliseerd. Maar een aantal respondenten heeft dat niet zo ervaren. In elk geval is er sprake van groeiende frustratie en irritatie bij de jeugd. En daar, waar er voor jongeren tot 16 jaar eigenlijk een flink aantal activiteiten is, is dat voor oudere jongeren nauwelijks het geval. Professionals hebben wat minder beeld bij welke zomeractiviteiten voor de oudere jongeren (boven de 16) georganiseerd kunnen worden: *'Het beleid is nu ... actiepunten zijn wel genoteerd, maar er is geen aanpak gemaakt. Ik zou namelijk al vroeg in het jaar activiteiten gaan opbouwen. Die continuïteit hebben. En in de vakantie nog wat extra's. Zodat er een extra prikkel is, om mee te doen. En dan gericht op 16+.'*

Behalve de beleidsfocus op de jongeren tot 16 jaar, is er ook simpelweg minder budget in en voor de wijk: 'Mijn beeld van de afgelopen jaren, is als ik terugkijk, dat door het stoppen met de wijkenaanpak, dat soort zaken dat is er gewoon niet meer. Dus de hoeveelheid middelen om iets voor de wijk te doen, dat is nu dus ook best beperkt. Die positie als achterstandswijk, als Vogelaarwijk, die is er niet meer. Dan zak je toch wat weg in 'stedelijke aanpakken', ja, dan krijg je het gewoon niet rond.'

En dus is het zaak om in samenhang activiteiten te ontplooiën. Waarbij een aantal professionals aangeeft dat het belangrijk is, dat jongeren zelf hierbij betrokken worden: *'Ik zie [...] gewoon dat jongeren bereid zijn om mee te praten. [...] ik roep jongeren dan ook echt op om van de inspraakmogelijkheden die er zijn, om daarvan gebruik te maken. Vervolgens is het dan aan de bestuurders om daar ook het geld voor vrij te maken.'*

Dat kan overigens alleen in samenhang gebeuren, zo stelt een aantal professionals vast: 'Als ouders om wat voor reden dan ook hun rol niet pakken, dan moeten we als maatschappij, als docenten, als maatschappelijk werk, als gezinscoaches [...] zorgen dat die jongeren klaargestoomd worden. [...] Is dat hun schuld? Nee, want ze worden soms geboren in omstandigheden waar ze niks aan kunnen doen.'

3.2.3. Wat is er voor jongeren (of de buurt) te beleven?

Het aanbod aan en voor jongeren van 16+ is, zo zagen we, beperkt. Deels door corona, maar deels ook zeker niet. Veel van het gemeentelijke welzijnswerk is erop gericht om jongeren tot 16 jaar te activeren. In die periode is er ook echt veel contact: *'voordat ze 16 waren had je veel interactie.'* Dan doen ze mee aan sport- en buurtactiviteiten. In het algemeen zijn er weinig, dan wel minder activiteiten voor de categorie jongeren van 16+. Dat is niet zo zeer gerelateerd aan corona of aan de zomer van 2020.

Dat heeft ook een consequentie voor de mogelijkheid om contact met deze jongeren te onderhouden, stelt een aantal professionals. Want, als ze wat ouder worden, *'dan spreek je ze eerst een keer in de maand nog eens. Daarna eens in het halfjaar. En daarna zie je ze niet meer. Dan hoop je dat je ze genoeg hebt meegegeven... dat is eigenlijk wel de grootste teleurstelling in mijn werk. Als iemand die een groot talent bij je was, als die dan toch het verkeerde pad kiest.'*

Het huidig aanbod is – in de ogen van professionals – te veel gericht op de jongere jeugd. En het is bovendien te veel gefocust op het bieden van activiteiten. In de ogen van de meeste professionals vergt het bereiken van oudere jongeren een fundamenteel andere aanpak, dan voor de jongere jeugd: *'Een gemeenschappelijk doel stellen: samen sporten kan een middel zijn. We gaan nu aan de slag met volwassenen. Dat is iets nieuws: levenslang sporten.'* Weer andere professionals zien meer in een aanpak waarin perspectief op werk, op studie, op een stage hand in hand zou moeten gaan met een activerende aanpak met rolmodellen, een aanpak die proactief, *outreaching* is. Een aanpak die doorgaat, ongeacht of het zomer of winter is.

Om dat te realiseren, is het zaak om echt in contact te komen met de buurt. Of liever nog: een schaalniveau dat nog net wat kleiner is. En dat is iets dat ook best ingewikkeld en complex is. Of liever: dat vraagt echt om een –langdurige – tijdsinvestering en betrokkenheid: *'dan komt iemand van het stadsdeel, van de gemeente, wijkagent, jongerenwerken, woningcorporatie soms. Dan delen we wat we*

weten over deze jongeren. Weten we genoeg? Nee! Dan worden de jongerenwerkers en de wijkagent naar buiten gestuurd, om een beter beeld te krijgen. En dan komen we over 6 weken weer bij elkaar. En dan zeggen de jeugdwerkers: 'we hebben gesproken met deze jongens, maar ze lopen iedere keer weg.' En dan zeggen ze: 'misschien moeten we hen verleiden met zaalvoetbal.' En dan zeggen wij: 'da's goed. Zaalvoetbal!' Als een middel om met hen in contact te komen. Dan krijg je een beter beeld. [...] en dan proberen we ze bij een openstelling van een buurthuis te krijgen. En zo gaat het verder: hebben we ook zicht op de jongere broertjes? Dan zijn we al maanden verder. En bouwen we een steeds beter beeld op: kunnen we ook activiteiten voor de jongere broertjes verzinnen? [...] Hebben we contact met de ouders? Kunnen we hen ergens bij betrekken? [...] willen [ze] soms een moestuin? Of misschien willen ze wel buurtvader worden. Dan gaan we dat regelen. En we kijken naar school. [...] Onze ambitie is eigenlijk om niet in te steken op overlastgevende jongeren, omdat je beter kan voorkomen dan genezen. [...] Om zo het pedagogisch klimaat van de buurt te verbeteren. Zo ga je aan de slag.'

3.2.4. Kortom

In de lente en zomer van 2020 is het door Corona sowieso al wat lastiger om activiteiten voor jongeren te organiseren. Waardoor we zien dat verveling onherroepelijk toeslaat. Voor jongeren tot 16 jaar wordt er – zodra dat kan- weer het nodige georganiseerd. Maar we zien ook dat het aanbod voor jongeren van 16 jaar en ouder er heel wat minder is. Deels door een bewuste focus op de leeftijd tot 16 jaar. Maar deels ook, omdat er eigenlijk wat minder zicht is wat die 'oudere jongeren' nu zelf zouden willen. En om dat echt te achterhalen, is nog directer contact met buurt en jongeren nodig.

4. De aanloop

4.1 Scène 2: De brandkranen gaan open

Het KNMI over de maand augustus: 'Augustus was zeer warm met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 20,4 °C tegen 17,5 °C normaal. Nog nooit eerder telden we zoveel tropische dagen achter elkaar in De Bilt. [...] Het weerbericht van 11 augustus: 'MinTemp: 20°C, MaxTemp: 35°C. Er komt geleidelijk meer vocht in de lucht. Het zal drukkend, plakkerig warm aanvoelen [...]'

Acte 1: En dus gaan de kranen gaan open

Een weerbericht liegt niet: half augustus is het dus warm in de Schilderswijk. Of eigenlijk, gewoon bloedje heet. Drukkend. Klam. Dus ben je op zoek naar verkoeling. Op zoek naar een verzetje. En dus draai je op een gegeven moment een brandkraan open: *'een soort van amusement voor de lokale kinderen, dat dan eigenlijk door de oudere jongeren beschikbaar wordt gesteld.'* Een Haagse traditie, bovendien. *'Ik ben geen Hagenees, maar ik hoor van iedereen dat 'als het warm is in de wijken, dan gaan de brandkranen open. Adri Duijvestein kon zich dat ook nog uit zijn jeugd herinneren.'*²⁴ En: *'een brandkraantje opendraaien [...] geen haan die ernaar kraaide.'* Deze nazomer is het anders dan anders: *'omdat het nu in een periode gebeurde, dat veel mensen normaal in het buitenland zouden zijn, was het nu wel een stuk frequenter.'*

Acte 2: Hoe het van 'geinen' naar 'kat en muis', naar overlast gaat

Eerst gaat de brandkraan open. Elkaar nat spatten. Hé, als we nou eens zakjes met water vullen? En die naar elkaar gooien? 'En wat er dan gebeurt, dan halen ze emmertjes. En dan worden fietsers nat gegooit. En als er dan een auto voorbijkomt, en zijn ramen staan open, nou, dan krijg je een emmer water naar binnen. Dat keur ik dus niet goed. En de ouderen, die keuren dat ook echt af.' Zo verandert 'een soort van amusement' langzaam van karakter, en: ontaardde in een soort van bewuste actie

---

²⁴ Adri Duijvestein (Den Haag, 1950) is een Nederlands politicus. Namens de Partij van de Arbeid was hij lid van de Eerste en Tweede Kamer. Ook was hij wethouder in Den Haag en Almere. In zijn actieve carrière heeft hij zich onder andere ingezet voor de stadsvernieuwing van de Schilderswijk.

richting baldadigheid.' Langzaam wordt de sfeer wat grimmiger. De politie neemt eerst een kijkje, spreekt jongeren aan.

Acte 3: Overlast begint te ontsporen

Er dan gaat het snel: *'Dit jaar liep het van dat ene kraantje uit, tot rellen.'* Zo begint een kat- en muisspel. Maar dan op scooters. Maar daarover later meer.

* * *

4.1.1. Perspectieven in en van de wijk

Eigenlijk is het voor niemand uit de wijk een verrassing, dat er brandkranen opengedraaid worden. Den Haag kent immers een enorm lint van brandkranen, waarvan de traditie wil dat die in de zomer opengedraaid worden: *'als het warm is in de wijken, dan gaan de brandkranen open.'* Het gebeurt vaker, zo vertelt bijna iedereen die wij spreken. Maar: in augustus is het echt 'bal'. Ook mensen van buiten de Schilderswijk herkennen dit beeld: *'Ik heb mijn jeugd doorgebracht in Laak. Daar gebeurde het ook. Het gebeurt in heel Den Haag.'*

Iedereen is het er ook over eens, dat dit opendraaien van de brandkranen symbool staat voor de gebeurtenissen, overlast en rellen die er uiteindelijk volgen: *'Het begon voor mijn gevoel met het opendraaien van de brandkranen.'* Iemand anders stelt nuchter vast: *'En inderdaad, het is gewoon waar: dan worden de brandkranen opengedraaid. En nou ja, dan loopt dat uit de hand.'* Of, zoals een ander zegt: *'Ik heb mijn jeugd doorgebracht in Laak. Daar gebeurde het ook.'* Hoe zoiets gaat, daar heeft de respondent ook wel een beeld bij. Het gaat stukje bij beetje, stapje voor stapje. Waarbij iedere afzonderlijke stap weinig betekenis heeft, maar – indien in 'goede' volgorde geplaatst – het wel uiteindelijk tot een uitbarsting komt: *'Ik denk zelf dat de wijze waarop de politie gereageerd heeft, dan wordt er toch een jongen opgepakt, dat is*

echt een kenmerk van de wijk: het is een hechte gemeenschap, ze zijn heel erg met elkaar. Dan zou het zo maar ook eens een reactie kunnen zijn. Omdat het iemand is die ze kennen, uit hun vriendenkring, die is opgepakt. Dat laten ze niet zo gemakkelijk toe.'

Hoe het speelt op sociale media

Vergelijkingen met de Schilderswijk 'vroeger' worden veel gemaakt, twee kanten op. Aan de ene kant: brandkranen opendraaien en de straat op gaan is van alle tijden, dat is traditie. Er is niet zoveel mis mee en het heeft bovendien niets me etniciteit te maken.

Aan de andere kant: brandkranen opendraaien deden wij vroeger ook wel eens, maar dat was anders, vrediger. Toen wat het gewoon leuk, nu lijkt het sneller uit de hand te lopen en wordt het in sommige gevallen zelfs gewelddadig.

Op de eerste en tweede dag is er eigenlijk nog niet zo heel veel aan de hand. En wordt er links en rechts aangesproken en ingegrepen: *'Ik liep met een aantal buurtvaders door de wijk, terwijl we zagen dat een brandkraan opengedraaid werd. We hebben ze aangesproken. En uitgelegd, dat ze dat niet moesten doen.'* De jongens reageren: *'maar we hebben niets te doen.'* Maar, verderop is toch een buurthuis, zeiden we. *'Dat is niet open, daar is niks te doen.'*

Dus het probleem begint – deels – met verveling. Maar verveling, dat trekt ook anderen aan: 'En daaromheen zitten een aantal wat oudere jongeren. Die gingen foto's en filmpjes nemen en delen via sociale media. En je weet: sociale media gaat de wereld rond. Dus toen wist iedereen: 'in de Schilderswijk, daar is wat te beleven! Zullen we daarnaartoe gaan?'

Maar langzamerhand verandert dat 'spelen met water' van karakter: 'Daar hadden ze [...] een waterkraan opengedraaid. En wat er dan gebeurt, dan halen ze emmertjes. En dan worden fietsers nat gegooid. En als er dan een auto voorbij komt, en zijn ramen staan open, nou, dan krijg je een emmer water naar binnen. Dat keur ik dus niet goed. En de ouderen, die keuren dat ook echt af. En dan komt op een gegeven moment de politie in actie. En dan voelen ze zich 'groter dan...' En dan krijg je dat soort dingen. Op zich hebben ze dat heel snel in de kiem gesmoord. En dan gaat het zich verplaatsen.

En dan komen ze van buitenaf: 'hé, in Den Haag gebeuren leuke dingen.' Nou, in mijn jeugd [en ik ben nu 63], gebeurde dit ook wel. Alleen, wij hadden ontzag voor oom agent. Dat hadden wij nog. [...] het bleef bij het opendraaien van de waterkranen. [...] En nu: de jeugd is wel veranderd.'

Toch, zo stelt een aantal respondenten, is er een connotatie met 'uit de hand lopen': 'In mijn tijd, ik ben nu 40, maar toen ik 16 was, was het opendraaien van een brandkraantje heel normaal. Net als 'rellen rond nieuwjaar.' Wie had de grootste brandstapels? [...] Het is niet geordend. Het begint met een brandkraantje. Dat wordt op een gegeven moment een relletje.'

4.1.2. Perspectieven van professionals

'Het [begon] allemaal met de watertappunten. Wat een beetje, een ... een traditie wil ik het niet noemen, maar het gebeurt vaker in Den Haag... het is warm. Er is behoefte aan verkoeling en aan amusement. En dan draai je de brandkraan open. En ik begreep dat dit van een soort van amusement voor de lokale kinderen, dat dan eigenlijk door de oudere jongeren beschikbaar wordt gesteld, onttaarde in een soort van bewuste actie richting baldadigheid.'

Een van de respondenten stelt vast, dat het pas vlak voor de uitbarsting helder was, dat het wel eens erger kon worden, dan een beetje kattenkwaad: *'dat was op een woensdagavond, voordat de rellen begonnen. En daar zei een wijkagent en een jongerenwerker, die daar ook aanwezig waren: 'het is wel heel onrustig in de wijk; er is overal gedoe met brandkranen.' Dus daar begon het, volgens mij.'*

Hoe zoiets langzaamaan, haast ongemerkt kan ontsporen, vertelt een andere respondent: 'In dit geval, ik praat maar op basis van mijn gevoel, ze draaien daar de waterkranen open en daar wilden ze een paar uurtjes mee geinen. En als dan daar door de politie een eind aan wordt gemaakt, dan vinden ze dat natuurlijk niet leuk. Wat je heel veel ziet: ze draaien 'm hier op de hoek dicht en dan gaat-ie twee straten verder weer open. Dat vinden ze natuurlijk niet leuk. En dat is dan ook het spelletje dat ze spelen. Kat-en-muisspel. Tuurlijk. Dat is het eigenlijk altijd.'

4.1.3. Perspectieven van (en over) politie

In het begin is het nog mogelijk om mensen aan te spreken. Dat doet de politie dan samen met de Buurtvaders, bijvoorbeeld. Maar iets later is het al ingewikkelder om jongeren aan te spreken: *'En nou ja, dan loopt dat uit de hand. Ik denk zelf dat de wijze waarop de politie gereageerd heeft, dan wordt er toch een jongen opgepakt, dat is echt een kenmerk van de wijk: het is een hechte gemeenschap, ze zijn heel erg met elkaar. Dan zou het zo maar ook eens een reactie kunnen zijn. Omdat het iemand is, die ze kennen, uit hun vriendenkring, die is opgepakt. Dat laten ze niet zo gemakkelijk toe.'*

De politie op haar beurt, heeft zich voorgenomen om vooral de-escalerend op te treden. Dat geldt ook voor de ME, die in eerste instantie in vreedstenue door de wijk gaat. Maar het wordt hen niet gemakkelijk gemaakt:

'Wat ik begrepen heb van jongerenwerkers, is dat jongeren steeds meer de grens hebben opgezocht. Het begon met het gooien van waterzakjes. Naar auto's die langsreden. Een dag later waren het eieren. En toen werden het stenen.' En in het begin wordt er daarop niet hard ingegrepen: *'Ik heb toevallig ook, [...] van jongerenwerkers gehoord dat er geen grens werd getrokken.'* Sterker nog: *'ik heb het zien gebeuren, dat eieren naar een politieauto gegooid werden. En die auto reed gewoon door! Zo hebben de jongeren steeds meer ruimte genomen, te veel ruimte gekregen misschien ook.'*

Politieagenten zelf zien, dat de onrust, die in eerste instantie begon met eigen jeugd uit de wijk, al heel snel, zelfs op de eerste avond al, een aanzuigende werking had *'op jeugdigen in zijn algemeenheid. [...] En dat zo langzamerhand verschoof.'*

4.1.4. Van kattenkwaad naar erger

Dan wordt het via sociale media opgeblazen en is het langzaamaan 'bal': 'Er waren echt jongeren die ermee bezig waren. Vooral via sociale media, via Snapchat. Die anderen opriepen van: "kom!" [...] Iets wat als een geintje begonnen is, loopt uit op iets ergs. Dat is echt niet leuk voor de wijk. Het plaatst de Schilderswijk in een slecht daglicht.'

4.1.5. De media en het beeld over de Schilderswijk

Als je in Limburg over de Schilderswijk praat, dan weten ze gelijk wat de Schilderswijk is. Dan hoor je 'getto' en 'criminaliteit', zo legt een respondent het ons uit. De Schilderswijk heeft al een slechte naam. Staat 1-0, 2-0 achter. Dat zijn woorden, die vaker uitgesproken worden. En toch, zo stelt een respondent vast: dat is niet de Schilderswijk: *'Terwijl ik er woon, ik weet wat het is. Het is absoluut niet de wijk die in de media beschreven wordt. Maar zo is de wijk eigenlijk helemaal niet: mensen onder mekaar. Er zijn 36 verschillende nationaliteiten in de wijk. En die leven met elkaar. En ze voelen zich allemaal Schilderswijkers. Marokkanen, Turken. Het is heel hecht, dat maakt het mooi. Het Blauwplein, waar ik werk. Als je daar kijkt, welke jongeren daar allemaal rondhangen? Marokkanen, Turken, Antillianen, Joegoslaven, Somaliërs, Eritreeërs. Van alles bij elkaar. Zij zorgen – tussen haakjes – voor overlast. Ze zeggen: we worden niet serieus genomen door de gemeente, door de politie.'*

4.1.6. Kortom

Eigenlijk is het heel eenduidig: dat wat als een lolletje begon met het opdraaien van brandkranen, en begint met waterpret, verandert heel langzaam door de tijd. Traag maar gestaag. Stapje voor stapje. En geleidelijk van (katte)kwaad tot erger. Waarbij iedere afzonderlijke stap weinig betekenis heeft, maar – indien in 'goede' volgorde geplaatst – het wel uiteindelijk tot een uitbarsting komt. Maar daarover later meer.

4.2. Scène 3: Buurtoverleg één (dinsdag)

Setting: bureau Hoefkade

Aanwezig: 'Politie, gemeente Den Haag, Dunea, buurtvaders, Buurt Preventie Teams (BPT's) en jongerenwerkers.'

Op maandag is de sfeer nog gemoedelijk. Dunea moet al wel wat vaker samen met de politie brandkranen gaan dichtdraaien. Wijkbewoners roepen: *'laat die kinderen toch spelen in het water!'* *'De systeemwereld: 'Zo'n enorme verspilling van water: dat moeten we met elkaar toch niet willen?'* Bovendien is er schade aan panden en moet je oppassen voor gezondheidsrisico's. Agenten suggereren dat afsluiten gemakkelijker gaat als er buurtvaders bijstaan. Ah! Interessant! Al vrij snel staan er enkele tientallen toeschouwers om zo'n kraan heen. Je moet toch wat.

Op dinsdag gaat het snel: *'Toen kregen we te horen dat er een aantal in de wijk bezig is met brommertjes die met sleutel van kraan tot kraan rijden.'* Dus contact met de politie: om de personen die bewust kranen opendraaien te achterhalen en aan te houden. En dus is er op dinsdag een bijeenkomst met de netwerkpartners: vertegenwoordigers van politie, welzijnspartners en het stadsdeel. Om het probleem van het opendraaien van de brandkranen te bespreken. Want het worden er steeds meer. Jammer genoeg haalt een aantal deelnemers het einde van de vergadering niet: *'Tijdens die bijeenkomst moesten de vertegenwoordigers van Dunea weer weg om weer kranen af te sluiten.'*

* * *

Tijdens het eerste Buurtoverleg zien we feitelijk een verschil tussen leef- en systeemwereld ontstaan. Over één ding is iedereen het eens: onrust en rellen, dat wil niemand. Maar hoe die te voorkomen, dat is ingewikkelder. Zo wordt er ook verschillend aangekeken tegen het opendraaien van de brandkranen. Een deel van de aanwezigen stelt zich op het standpunt, dat het opendraaien van brandkranen

vanwege de droogte in de zomer sowieso onwenselijk is. Brandkranen opendraaien kan vanuit perspectief van watermisbruik niet worden toegestaan. Voor anderen is het vooral een traditie en 'gevoel van entertainment' dat geleidelijk aan omgebogen moet worden.

Tegelijkertijd is het beeld over het opdraaien van de brandkranen ook aan het kantelen. Een deel van de kranen wordt inmiddels bewust opengezet om iets van een reactie uit te lokken. Ook geeft Dunea aan dat zij haar werk – het dichtdraaien van de brandkranen – niet meer in veiligheid kan doen. Daarbij worden ze sterk gehinderd. Maar wat te doen?

4.2.1. Beleving van politie, handhaving en wijkgroepen

In eerste instantie wordt inderdaad een beroep gedaan op de buurtvaders: 'Ik denk dat allerlei partijen best in contact met de wijk staan. Denk maar aan de buurtvaders. Die staan echt in contact. En dan worden ze wéér opgetrommeld. Moeten ze het wéér oplossen. Ik weet niet of ik er nog aan meegedaan zou hebben. Maar ze doen het!'

Maar geleidelijk aan is het ook niet echt meer aan de buurtvaders: 'een aantal jongeren wilden [de buurtvaders] bekogelen met eieren of weet ik veel wat. Omdat ze [hen] niet kenden, maar dat onze jongeren zeiden: 'nee, niet hen, dat zijn onze buurtvaders.'

Op de dinsdag gaat het snel: 'Je moest natuurlijk in een heel korte tijd opschalen. Ik denk dat de driehoek hier wel door verrast is. [...] ik denk dat het door de driehoek wel onderschat is, dat dit kon gebeuren.'

4.2.2. Kortom

Tijdens het eerste buurtoverleg is er (nog) de hoop dat de onrust in de wijk rond de brandkranen te 'managen' is. Waarbij er wel een verschil van inzicht zit, waarom dit zou moeten: wat voor de een nog 'entertainment' is en omgebogen moet worden, is het voor de ander vooral een risicoschatting. En een verspilling van water, die 'in deze tijd van droogte' niet kan. Maar dat de kranen dicht moeten, daar is men het wel over eens.

5. Het verloop

5.1. Scène 4: ME in vredevenue

Acte 1: Hooligans

Dunea is het zat. En geeft na twee dagen van gedoe nu echt aan dat de brandkranen dicht moeten. Want de schade aan de openbare ruimte loopt op. Niet gek ook. Ook de sfeer wordt grimmiger. Op maandag en dinsdag worden *'blanke mannen met tattoos gezien die continu bij de kranen stonden en liepen te opruien. Ze riepen steeds 'douchen, douchen!!!'* Een opvallend beeld. Als dat eerste echte opruien is gebeurd, dan trekken zij zich terug. Dan verschijnen er jongeren op scooters. Want het gaat inmiddels razendsnel op sociale media. Na een post kan het een uurtje later als een uitslaande veenbrand fel opvlammen. En ontstaat langzaam een kat-en-muisspel. Een evenement. Hét evenement: *'omdat er niets anders te doen was.'*

Acte 2: Hoe het eigenlijk langzaamaan elke keer een beetje erger wordt

Een jongere vertelt hoe zoiets gaat: *'Aan de Breukelstraat is het begonnen. Als grapje werden er brandkranen geopend.'* Daarna wordt het baldadiger: *'Portieren werden opgedaan. Gasten die in een Mercedes of Cabrio zaten, wagens van 50.000 euro. Als je water gooit over de elektronica, dan heb je toch wel een schade van 5 tot 10.000 euro.'* Je zou denken: dan ontstaat al snel boosheid: *'Maar men stapt niet uit. Wat verstandig is, want als ze uitstappen en de confrontatie zoeken ... Ja, wat ga je doen tegen 100 man. Dan vang je gewoon rake klappen.'* Hoe ga je die jongeren nu in bedwang krijgen?

Acte 3: toch maar de judogreep?

Datzelfde vraagt ook de politie zich af. En ook zij stellen vast, dat een beetje meebewegen wellicht genoeg is. Dus trekt de ME bewust, nadat het voor de eerste keer tot ongeregelheden komt nog niet in vol ornaat *'in vredevenue'* de wijk in. Om vooral de-escalerend te werken. Waar mogelijk werkt de ME nauw samen met politie, buurtvaders en 'sterspelers' om (kleine) brandjes te blussen.

Maar: *'dan komt op een gegeven moment [toch] de politie in actie.'* Logisch in de ogen van een groot deel van de respondenten. Maar het heeft in tweeledig opzicht effect: *'Dan voelen ze zich "groter dan..." En dan krijg je dat soort dingen.'* En bemoeien ook anderen zich ermee: *'dan gaat het zich verplaatsen. En dan komen ze van buitenaf: 'hé, in Den Haag gebeuren leuke dingen.'*

* * *

5.1.1. Perspectieven

In de afgelopen dagen is 'vermaak' zo langzamerhand steeds verder richting overlast en relletjes gekropen. Als een kikker in de pan, waarbij het water steeds een graadje warmer wordt, raakt de wijk langzaamaan zijn kookpunt. De sfeer wordt steeds grimmiger.

5.1.2. Beleving van mensen die wonen of werken in de wijk

En het begon nog zo leuk. Iemand laat ons een filmpje op zijn smartphone zien. Hij was gaan kijken bij een brandkraan die opgedraaid was. Daar was het heel gezellig. *'De politie lette op dat er geen kinderen onder de auto's liepen, want het was gewoon aan de grote weg. Iemand had een fles shampoo gehaald van thuis. Moet je zien hoeveel schuim!'*

Langzamerhand verzamelen zich echter steeds meer mensen rond de opgedraaide kranen. En wordt een beroep op de regelkracht van de wijk gedaan: *'Ik werd gebeld dat er een groep van 60 jongeren om de hoek [...] stond. Ik wist gelijk naar wie ik toe moest. Er waren ook vooral jongeren die niet uit de wijk kwamen. Hoe ze daar terecht zijn gekomen, dat weet ik niet. Via sociale media misschien. Ze waren dingen [...] aan het kapot maken. Ik riep: 'als jullie hier niet wonen, toen riep ik heel hard: 'oprotten! En de jongens die er wel [in Schilderswijk] woonden, die zeiden precies hetzelfde: oprotten, ga weg! Toen is het weer rustig geworden. Maar het had ook wel de andere kant op [kunnen] gaan. Ik heb ook gebeld met de politie: 'stuur maar geen auto, dan gaat het niet goed.' [...]*

In de sociale media zien we het volgende

Meestal worden de gebeurtenissen getypeerd als ernstig en onacceptabel. Maar er zijn ook mensen te vinden die zich positief uiten over de rellen: het is leuk ('het was net een film') of stoer ('laten zien wie de baas is'). Daar tussenin zitten mensen die de rellen op zichzelf veroordelen, maar ze wel een logisch gevolg vinden van discriminatie en wanbeleid (er wordt niet naar Schilderswijkers geluisterd).

De schuld of verantwoordelijkheid wordt vaak gelegd bij de ouders. Zij zouden hun kinderen niet goed hebben opgevoed en niet weten waar zij uithangen. Meerdere keren wordt dit gelinkt aan afkomst: in Marokko is het gebruikelijk dat ouders hun kinderen niet opvoeden, dat doen de politie en de leraar. Ze snappen niet hoe dat werkt in Nederland.

5.1.3. Beleving van sociale professionals en Dunea

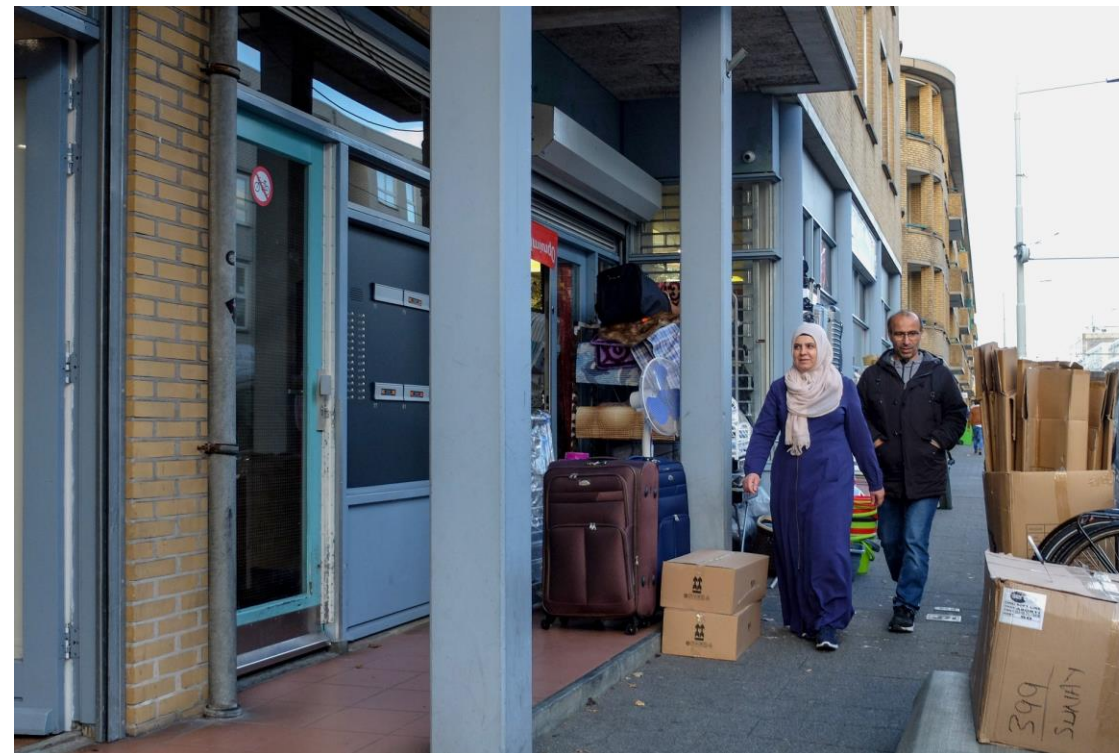
Op het opendraaien van de brandkranen in zijn algemeenheid, daarop is wel geanticipeerd. Ook de professionals in de wijk beseffen, dat de bewoners van de Schilderswijk niet op vakantie kunnen, ze weten dat corona zijn effect gehad heeft, dat er verveling op de loer is, en dat, nu het weer mag, er veel mensen op straat lopen. Zoals een professional het stelt: *'Dat ging eigenlijk heel lang goed, maar vroeg wel aandacht. Enigszins op voorbereid, protocol met Dunea vernieuwd, afspraken gemaakt met politie. Volgens protocol gebeurt het afsluiten van de brandkranen met ondersteuning van de politie.'*

Dat gebeurt ook al gelijk op maandag. Maandag wordt er contact opgenomen met de politie. Dan is de sfeer nog gemoedelijk. Bewoners roepen wel, als de brandkraan dichtgedraaid wordt: 'laat die kinderen toch spelen in het water'. De focus voor Dunea ligt echter op het tegengaan van verspilling van (zoveel) water. Verder zijn ze beducht voor kopieergedrag: dat willen ze voorkomen. In samenspraak met de politie wordt afgesproken dat het afsluiten 'gemakkelijker gaat als er buurtvaders bij staan.' Ook op dit punt ontstaat een klein actie-reactieproces: eerst worden de kranen dichtgedraaid door de professionals van Dunea met een enkele wijkagent (want:

protocol). Dan wordt die begeleiding wat opgeschroefd. Vervolgens helpen ook de buurtvaders mee. Tot op zekere hoogte wordt het dichtdraaien van die kranen zo ook steeds interessanter. En leidt dat ook tot meer publiek: uiteindelijk staat er een steeds grotere groep om zo'n kraan heen.

5.1.4. Beleving van politie, handhaving en wijkgroepen

Want achter het eerder geschetste plezier van 'water en schuim' schuilt ook een andere werkelijkheid: een werkelijkheid waar *'blanke mannen met tattoos'* hun aandeel in hebben. Maar *'onvoldoende om daar op te kunnen doorpakken. Want zodra de kraan open was, stonden ze op afstand.'* Opvallend: de politie duidt enkele van de aanwezigen op basis van kleding, uitstraling en afkomst (autochtoon) aan als voetbalhooligans. Die zijn opruiend bezig. Dat gebeurt vaker: *'dat is een bekend patroon.'*

Een van de functionarissen vertelt: *'Toen kregen we te horen dat er een aantal in de wijk bezig is met brommertjes die met sleutel van kraan tot kraan rijden.'* Dat past in het patroon dat het niet meer om wat waterpret gaat, maar dat er nu bewust geïrriteerd wordt. Het begin van het kat- en muisspel neemt zo een aanvang. Want ook de politie wil wel optreden: *'het was de bedoeling was om de personen die bewust kranen opendraaien te achterhalen en aan te houden.'* Op woensdag: *'zijn er in ieder geval 2 à 4 mensen aangehouden. Dit haalde de angel er even uit. Het was een signaal van: 'dit kan niet!' Het gaat om strafbare feiten en om het plegen van vernielingen.'*

Het vooral op zoek gaan van de jongeren naar de confrontatie: dat maakt indruk. Ook op de 'sociale professionals. Waarbij ze zelf een strikt onderscheid aanbrengen: er is een kleine, harde kern van relschoppers. En die moeten hard aangepakt worden. Maar daaromheen is er eigenlijk vooral sprake van een grote groep meelopers. Die moet je juist niet hard aanpakken. Dat is ook oproep van jongerenwerkers: het zijn wel *'onze*

Hoe het speelt op sociale media

Online is er veel verontwaardiging over vermeende uitzonderingspositie van Schilderswijkers. Bijvoorbeeld over hoe de relschoppers worden genoemd (of niet worden genoemd) in de media. Veel mensen vallen over het woord 'jongeren' en stellen dat de etniciteit expres bewust wordt genoemd door media en 'linkse politici'. Ook lezen we dat de politie en ME wel hard ingrijpen tegen 'oude, vreedzame mensen op het Malieveld' (bijvoorbeeld bij de boerenprotesten, maar een week later ook bij het protest van Viruswaanzin), maar niet in de Schilderswijk tegen 'agressief tuig'. Met name het Malieveld wordt vaak genoemd ter illustratie.

Er worden veel vergelijkingen gemaakt met andere landen: in het 'land van herkomst' (Marokko of Turkije), Wit-Rusland, Rusland, Spanje of Portugal zou de politie wel weten hoe ze met dit soort ongeregelheden om moeten gaan. Maar hier in Nederland zijn het watjes.

Een dominant idee is dat hard ingrijpen de enige oplossing is voor dit probleem, naast het feit dat het rechtvaardig zou zijn. Dat insinueert dat er met deze jongeren niet te praten is, dat ze buiten 'ons' normensysteem vallen. Soms wordt grof geweld (tot aan massamoord) aangeraden.

jongens'. Dus: ga in gesprek, in dialoog. Maar voor de harde kern, daarbij werkt dat niet: *'We kunnen wel met ze in gesprek gaan. [...] Dat heeft geen zin, die moet je aanpakken.'* En daar helpt maar één ding tegen: optreden. De kop indrukken, de situatie normaliseren. 'Buiten' geldt het dat het 'rellen om te relleren' aan het worden is. Iemand zegt dat er een verkeerspaal door de voorruit van politiewagen is gegooid.

Een bewoner denkt dat niet alle relschoppers uit de buurt zelf komen: *'Ze komen met name van buiten, want hier is de controle van de politie veel minder, hier kunnen ze hun gang gaan.'* Maar hij heeft ook een duidelijke aanbeveling. En stelt dat de politie harder moet optreden: *'In Turkije en Marokko is de politie streng en autoritair, hier vraagt de politie netjes of ze je ID mogen zijn. Jongeren luisteren daar niet naar.'*

Op dat standpunt staat inmiddels ook de politie: *'Onze inschatting was dat ook de inwoners van de wijk juist zaten te wachten op stevig politietoetreden.'* Achteraf lijkt die inschatting te kloppen.

5.1.5. Kortom

Eigenlijk is het spanningsveld dat in de wijk aan het opbouwen is, wellicht het fraaist verwoord door een barman (tijdens de straatgesprekken). Hij heeft een duidelijke verklaring voor het feit dat het vaak onrustig is in de Schilderswijk: *'Als je alle rommel in één buurt gooit, wordt iedereen vies en houd je geen schone handen.'* En dan komt het moment dat je ook echt moet ingrijpen.

5.2. Scène 5: Scooters, vuurwerk en stenen

Acte I: De omslag

Op woensdag worden de kranen voor de zoveelste keer de kranen opengezet. Maar: Dunea en politie worden nu actief tegengewerkt en -gehouden, als ze een kraan willen dicht draaien. Enkelingen worden groepjes. Groepjes wordt 'een groep'. De groep groeit. En dan staan er zo'n 200 tot 300 jongeren op straat. Scooters, wat auto's. Veel loslopend volk. Schreeuwend, joelend.

Filmpje, 13 augustus [Dumpert]: Duur: 0.24. Rechtopstaand beeld. Start: gejoel, geschreeuw. Dan rijdt een scooter door het beeld. Dwars op de weg staat een politieauto. Een schokkerige video, geschoten vanaf een mobieltje. Nog meer lawaai. Jongeren komen aanrennen. Nog meer scooters. Jongeren bereiken de politieauto en delen schoppen uit aan het chassis. De politieauto gaat keren. En rijdt hard weg. Gejoel en gejuich. Toeterende auto's, scooters. Nog meer gejoel.' [einde filmpje] 474.459 x bekeken.

Het blijft niet meer bij eieren gooien. Eerst vuurwerk. Daarna stenen.

Acte 2: 'we gaan live'

En dan gaat het echt mis op de Parallelweg: 'Toen is een jongen live gegaan die daar was, door een live filmpje te plaatsen op Facebook. Dat filmpje had toen 2300 kijkers. En toen zijn jongens uit omliggende wijken, denk aan Spoorwijk, Molenwijk, Rijswijk, Escamp, ook gekomen. Dat heeft zich toen uitgemond op de Hoefkade. Er is zo'n platform op Facebook. Hoe heet dat ook alweer?'

* * *

5.2.1. Perspectieven

Het heeft weliswaar even geduurd. Maar dan is de Schilderswijk 'voor de zoveelste keer' het toneel van rellen. Met brandende pallets op straat. Stenen die gegooid worden. Crossende scooters. Jongeren die af en aan rennen. Zich zo snel als het

weerlicht verplaatsen. De rol van sociale media bij dit fenomeen kan nauwelijks onderschat worden: Snapchat, Facebook Live en WhatsApp zijn de RTL4, NOS of SBS van dienst. En fungeren als een 'ideaal' middel van jongeren om zich voor te bereiden en zich ook te mobiliseren.

5.2.2. De rol van sociale en 'gewone' media: beeldvorming

Inmiddels is Schilderswijk hard op weg om 'Het Nationale Theater' te worden. Maar dan met een heel eigen opvoering. Een bewoner vertelt: *'We zaten eerste rang. Echt eng. We durfden de lichten niet aan te doen, bang dat ze een steen door de ruit zouden gooien.'* En van het 'bieden van vermaak aan jongere kinderen' is niets meer over. Dit zijn: *'bewuste relschoppers, die sociale media gebruiken om met elkaar af te spreken. Nergens bang voor. Weet je wat ze zeggen als je ze aanspreekt? Bel maar [de politie], ze zijn toch bang voor ons.'*

Waarbij – achteraf – blijkt dat ongeveer de helft van de aangehouden verdachten niet uit de Schilderswijk afkomstig is. Een jongere die erbij was: *'Ik zag zeker jongeren uit de wijk, maar ook uit de omliggende wijken. En ook mensen uit Antwerpen en Rotterdam. Het doet er eigenlijk niet echt toe wie er was, en waar ze vandaan komen. Ze zaten echt te wachten tot de politie kwam om te gaan rellen.'*

Het account 'van dienst' heet 'Haagse Nieuws' en het gebruikt Snapchat. *'Het account dat die berichten plaatst, heeft een heel groot bereik. 10, 20 tot 30 duizend mensen die ernaar kijken.'* Wat daarop komt te staan, wordt vervolgens gedeeld in groepen op Facebook: *'Dan is het veel langer te zien.'* Dan wordt het gepromoot door Dumpert: *'en die hebben een groot bereik.'* Zo gaat Schilderswijk 'viral'.

Dan is het al snel groter dan de wijk. En ontvouwt zich een proces, waarin jongeren elkaar oproepen om langs te komen. Via sociale media, via Snapchat. Met het zelforganiserend vermogen zit het goed: *'Het is net een brandweerorganisatie. Het begint klein en binnen no-time is het opgeschaald. Iedereen filmt het, verstuurt het en dat triggert jongeren. Iedereen heeft wel een Vespa.'*

Wat weten we uit sociale media?

We weten dat sociale media een belangrijke rol hebben gespeeld in de mobilisatieprocessen onder onrust-stokende jongeren. In interviews, focusgroepen en in publieke berichtgeving, wordt telkens verwezen naar berichten op tijdelijke en/of besloten platforms, zoals Snapchat, Whatsapp of Facebookgroepen. Wat precies op deze kanalen heeft plaatsgevonden, is achteraf echter vrijwel niet te achterhalen. Berichtgeving op Snapchat is altijd tijdelijk van aard en tot besloten groepen hebben we geen toegang gehad.

Toch vinden we in bronnen waar we wel toegang toe hebben, aanwijzingen voor de manier waarop mobilisatieprocessen online hebben plaatsgevonden. Filmpjes op Dumpert van rellen op de kruising Hoefkade/Vaillantlaan en een politieauto die lijkt te vluchten voor een groep onruststokers gaan binnen *no time* viraal. Er wordt verwezen naar livestreams van rellen via Facebook en naar snelle afstemming en coördinatie tussen en binnen groepen jongeren via Snapchat en Whatsappgroepen. Op openbare sociale media verschijnen sporadisch berichten waarin wordt gevraagd of er vanavond nog wat 'te rellen valt' in de wijk.

Tegelijkertijd hebben ook de reguliere media de Schilderswijk 'ontdekt'. Zoals dat zo vaak gaat, stellen respondenten vast: *'Het is altijd de Schilderswijk. Laatst in de Stationsbuurt is er een aanslag gepleegd, een bom ontploft. In de media staat dan: 'er is een bom ontploft in de Schilderswijk.' Maar dat is helemaal de Schilderswijk niet; dat is de Stationsbuurt! Dat is dan ook weer de rol van de media, dat ik denk: 'wees daar nou voorzichtig mee!' De Schilderswijk heeft een erg slechte naam. Maar er zijn wijken die veel meer aandacht verdienen en het slechter hebben.*

5.2.3. Moet de ME 'zijn jasje uittrekken?'

Alom is er verbazing over hoe snel zo veel jongeren ter plaatse kunnen zijn. En ook weer verdwijnen. Dat komt 'dus' door sociale media. En het maakt ook dat er een 'aanziugende' werking naar andere jongeren uitgaat. Jongeren die wellicht nog wat meer op 'een verzetje' zitten te wachten. Zoals we eerder al hebben kunnen lezen, is de ME is in eerste instantie in het 'vredestenuet' de wijk ingegaan. Gekoppeld aan collega's van de politie uit de wijk. Als de sfeer grimmiger en grimmiger wordt, is het

besluit voor de driehoek helder: het wordt nu wel erg moeilijk om de boel nog te de-escaleren.

5.2.4. De ME gaat 'vegen'

Er wordt nog geprobeerd om de groep in te sluiten. Deze jongeren zijn echter ook niet van 'gisteren' en ze bewegen heen en weer in het gebied. Zo ontstaat een kat-en-muisspel met de politie: *'Wegschieten en dan weer ergens anders oppoppen. Begon op de Parallelweg, naar de Hoefkade en dan naar Vaillantlaan.'* Ook worden brandjes aangestoken. En dan gaat het filmpje (zie: hierboven) rond waarop een terugtrekkende politiewagen te zien is: *'Dit gaf de indruk van 'Wij zijn hier de baas'. 'Wij hebben het hier onder controle'.*

De sfeer slaat nu echt om: op straat in de Schilderswijk zijn te veel jongeren en jongemannen aanwezig. Dunea en politie worden stelselmatig tegengehouden als ze de kraan dicht willen draaien. En er ontstaat ook steeds meer schade. En gaat het niet meer om eieren gooien, maar ook om stenen en om vuurwerk. Zelfs zo, dat de politie zich soms strategisch 'terugtrekt', zoals op het filmpje op Dumpert te zien is. In de wijk rijden nu veel jongeren op scooters. Voor de driehoek is het helder dat er nu ingegrepen moet worden. De Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden treedt in werking. Dit instrument zet de politie in als een situatie zonder geweld niet meer in de hand te houden is.

Dan is het besluit daar: de ME'ers ruilen hun vrede-stenuet in voor hun operationele tenuet, dat wil zeggen, met helm en schild. Een noodbevel wordt van kracht: *'Zodat je de wijk er niet inkwam als je er niet woonde. Ook werden scooters afgepakt als ze geen rijbewijs hadden.'* De harde kern is ouder dan 17. Achteraf blijkt, dat van de 56 jongeren, die gearresteerd zijn tijdens de onrust zijn er slechts vier gearresteerden 16 jaar of jonger zijn. Het leeuwendeel van de arrestanten is tussen de 17 en 21 jaar oud.

5.2.5. Kortom

Iedereen speelt z'n rol. Waarbij jongeren hun aandeel hebben. Waarbij de (sociale) media 'hun ding' doen. Waarbij na onrust rellen ontstaan. Waarbij het ontspoord. En de wijk niet zonder geweld gekalmeerd kan worden. En waarbij die rellen, op hun beurt een vaste wetmatigheid lijken te volgen: dat ze na drie dagen ongeveer afgelopen zijn.

5.3. Scène 6: Buurtoverleg twee

Acte 1 : over-leg-gen

over·leg (het; o) **1** nadenken: *iets met overleg doen* **2**

het overleggen; = beraad: *overleg plegen*

2 over·leg·gen (*overlegde, heeft overlegd*) **1** beraadslagen over **2**

overwegen, overdenken

Op donderdag is er, voor de tweede keer die week, een vergadering belegd. Het tweede crisisoverleg. Weer op de Hoefkade: *'Nog meer mensen aanwezig. Ook waarvan ik dacht: hé, hoe kom jij daar binnen?'* Overleggen in de betekenis van 'overwegen' en 'overdenken', daar kwam weinig van terecht: het *'was niet een gestructureerd overleg. [...] Er was op dat moment meer sturing nodig.'* Waarbij de een zei: *'Laten we de jongeren die we kennen optrommelen, net als twee jaar geleden. Met een geel hesje aan [...]. En samenwerken met een imam of wijkagent, het zou mij een worst wezen met wie. [...]. Helaas: 'Toen was dat ineens niet meer mogelijk, omdat ze dit niet mochten organiseren door verzekeringen of iets. Ik zag dat er niet meer werd doorgepakt.'* Zuchtend vervolgt hij zijn verhaal: *'We hadden het uiteindelijk – geloof het of niet – over spelattributen die nu wel in de wijk zijn, en vroeger niet.'* Kortom: *'donderdag was geen constructief overleg.'*

Acte 2 : ver-ga-de-ren

ver·ga·de·ren (vergaderde, heeft vergaderd) **1** (verouderd) bijeenbrengen

2 bijeenkomen (om iets te bespreken, om besluiten te nemen)

Er moet iets gebeuren. Zoveel is duidelijk. Het 'bijeenbrengen', dat is gelukt. Maar besluiten nemen: dat mislukt. *'Normaal gesproken zitten we redelijk op één lijn. Nu niet.'* Waar het aan ligt? *'De groep was te groot. Dan riep de een: Weet je wat je moet doen? Waterspelen! Riep de ander: Doen we al.'* Niet dat er geen gedeeld beeld was dat 'besluiten nemen' echt nodig was: *'Iedereen vond dat er iets gedaan moest worden.'* [...] Alleen: *'Er was geen grip op hoe nu verder.'* En dat is 'jammer', zo vindt een aanwezige: *'je [bent] meer bezig met de discussie onderling. Eigenlijk hoort zo'n vergadering maar*

een kwartier te duren. Van: 'Wat gaan we doen?' Niet: 'Hoe is het gekomen?' Dat is evalueren, dat doe je achteraf. Nu moeten we iets gaan oplossen, de wortels eruit halen. Het leidt tot frustratie bij vrijwel iedereen die aanwezig was: 'Ik wil niemand de schuld geven. Ik had het zelf ook kunnen doen [...] Er was te veel vrijwilligheid. [...] Maar dat is wijsheid achteraf.'

* * *

5.3.1. Perspectieven

Over het tweede buurtoverleg, daar is eigenlijk iedere betrokkene het wel over eens: er was geen regie op de situatie. Te veel mensen aan tafel, met te veel verschillende ideeën over wat te doen. Er wordt ook niets besloten. Er was niemand die een knoop doorhakke. In zekere zin is het ook wel kenmerkend voor het sociaal weefsel en de andere professionals in de wijk. Het zijn er veel, mede waardoor de wijk een dekkend sociaal weefsel kent. Maar de samenwerking tussen partijen laat te wensen over.

5.3.2. Heel veel partijen zijn actief

Het is echt al wel eerder gemeld: er is een breed scala aan allerhande partijen actief in de wijk. Variërend van de gevestigde welzijnspartijen tot kleinschalige initiatieven. Waarbij de kern van het sociaal weefsel bestaat uit een kern van wijkagenten, buurtvaders, OOV, het stadsdeel, de welzijnsorganisaties, het jongerenwerk en – vooral ook – de vele vrijwilligersorganisaties, die de Schilderswijk rijk is.

Die vele vrijwilligersorganisaties, daarover gaat het veel in de gesprekken. Het is een zegen voor de wijk. Veel partijen zijn bij wijze van spreken 'verzuild' georganiseerd. Iedereen heeft zijn eigen specifieke achterban: *'Het sociale weefsel is wel erg op de eigen groep gericht. Dat past ook wel in het beeld dat veel groepen naast elkaar leven en in eigen kring emanciperen.'* En: *'Het is en, en, en. [...] We hebben veel Turkse en Marokkaanse stichtingen. Die spreken de jongeren ook echt aan. Die organiseren indoor, en outdoor. [...] Dan hebben we het welzijnswerk. Er zijn drie grote clubhuizen, even snel geteld. [...] Daarnaast heb je ook nog kleinschalige clubjes. [...] er wordt echt van alles gedaan.'* Het Stagehuis komt veelvuldig in de gesprekken voor. Dat fungeert als een

rolmodel in de wijk. Tegelijkertijd worden ook de religieuze organisaties genoemd als een factor van meerwaarde: 'in 2015 waren zij de eersten die met gele hesjes de wijk ingingen.'

5.3.3. Gericht op jongeren (tot 16 jaar)

Om kort te gaan: er wordt het nodige georganiseerd in de wijk. Veel activiteiten zijn gericht op jongeren. Ook zijn er veel initiatieven voor jongeren. Zo bieden organisaties groepsactiviteiten aan, vaak rond sport en spel; hebben ze een buurthuis; en bieden ze individuele begeleiding. Maar verreweg het meeste aanbod is er voor de doelgroep tot 16 jaar. Voor de doelgroep boven 16 jaar is er relatief weinig georganiseerd in de wijk. Niet iedereen is daar even over te spreken. Een ondernemer: 'De huidige aanpak is bezigheidstherapie. Ook goed, maar is geen serieuze aanpak.'

Zonder werk of school kunnen we de jongeren niet helpen. Je moet die jongeren echt uit de koffiehuisen en sishalounges halen. [...]. En je moet geen 'mensen van buiten de wijk [invliegen] met een 9 tot 5 mentaliteit. Dat werkt niet.' Er wordt in de gesprekken vaak gepleit voor een andere aanpak, meer pro-actief, meer outreachend.

Tegelijkertijd is het een beleidsafbakening: 'De doelgroep van 18-27 jaar valt niet binnen de doelgroep van welzijn. Dan moet je het hebben van werk of school. Die bind je niet met sport en spel. Welzijn zet zich in tot en met 18 jaar.' Ook anderen stellen vast: 'voor 16-24 jaar is er nog lang niet genoeg. Voor kinderen is er veel. [...]. Enne, een 9 tot 5 mentaliteit... Ik zie de buurthuizen nog steeds dezelfde dingen organiseren als 15 jaar geleden. De tijd is nu anders.'

Tot slot is er weinig zicht op een kleiner deel van de jongeren. Het jongerenwerk richt zich in het algemeen niet op de jongeren met een criminele achtergrond: *'jeugd die zich inmiddels professioneel bezighoudt met criminaliteit. Maar nog wel op straat rondhangt. Daar kan jeugdwerk eigenlijk niets meer mee. Maar voor ons is dat wel een aandachtspunt, omdat ze negatieve rolmodellen zijn voor andere jeugdigen. Wat we eigenlijk dan proberen, is dat we voor die groepen in de buurt dan zo'n netwerk opbouwen, dat we structureel iets doen aan zo'n probleem. Dus dat je niet over drie jaar de jongere broertjes ook daar hebt hangen.'* Voor jongerenwerkers is dat ook lastig: ze [hebben]vrij weinig invloed hebben op die jongeren. [...]. Omdat, zoals we eerder hebben kunnen lezen, jongerenwerkers soms gezien worden als het verlengde van de gemeente, of de politie. Dat maakt het voor hen ingewikkeld om daadwerkelijk in te grijpen.

5.3.4. De nadelen: een gebrek aan samenwerking

Maar aan die verkaveling kleeft ook een nadeel: 'Het grote voordeel is dat iedereen zijn eigen achterban heeft. Dat kan een voordeel zijn. Maar, de een is wat professioneler dan de ander. [...]. Om de twee straten heb je wel een buurtvereniging. Dat is op zich heel goed. Maar het nadeel is, dat het ook een wildgroei is. Dat maakt dat het ook voor de bewoners wat onoverzichtelijker.'

In de basis zit het sociaal weefsel vrij goed in elkaar. Er zijn voldoende partijen – eigenlijk misschien wel te veel – met ieder een eigen expertise, dan wel doelgroep en werkgebied. Het is breed, divers, heel betrokken en er is een dekkend aanbod. Nadeel is wel dat partijen op elkaars terrein zitten. En dat laat zich extra voelen sinds er vanaf

2018 ook een aantal bezuinigingen doorgevoerd zijn op het welzijns- en jongerenwerk in de wijk. Buurthuizen zijn minder open, en er zijn ook minder mogelijkheden voor activiteiten.

Toch werken diverse partijen in de wijk met elkaar samen. Maar deze samenwerking is niet vanzelfsprekend en kan vele malen beter. Het is (nog) geen netwerk. Bovendien is er geen intrinsieke meerwaarde voor partijen om samen te werken: *'We werken samen. Als er wat moet gebeuren vanuit de gemeente, dan doen we dat samen. Als er geen regie is stopt de samenwerking en overheerst het eigenbelang.'* En: *'Op belangrijke momenten kunnen we de handen in elkaar slaan, maar daarna is het weer ieder voor zich. Als het moet trekken we samen op. Verder doet iedereen zijn ding.'* Het netwerk is er dus feitelijk niet echt, als de gemeente dat niet proactief in stand houdt.

Het sociaal weefsel wordt dan ook wel omschreven als *'eilandjes'* of als *'versnipperd'*. Een belangrijke reden hiervoor is de financiële druk die welzijnsorganisaties – de gevestigde en kleinschalige vrijwilligersorganisaties – ervaren door het subsidiebeleid. *'We vissen allemaal uit dezelfde vijver. Iedereen moet zijn broek ophouden.'* Dit maakt dat het eigenbelang van organisaties voorop staat, als er geen noodzaak tot samenwerking is. Daarnaast zijn t de verhoudingen tussen diverse welzijnsorganisaties niet optimaal. *'Sommigen partijen kunnen niet door 1 deur.'* Of: *die[welzijnsorganisatie] krijgt miljoenen per jaar, en die organiseren helemaal niets.'*

Verder merken we enige distantie vanuit de wijk naar het sociaal weefsel toe: *'En daar zitten mensen uit Hendrik Ido Ambacht, die in driedelig pak vertellen, wat er in de wijk moet gebeuren. Maar hij komt helemaal niet uit de wijk.'* Die gevoelde distantie (als in: *'hij komt niet uit de wijk'*) wordt overigens ook soms genoemd in relatie tot de politie. Dat leidt soms tot enige wantrouwen tegenover professionals die niet uit de wijk komen: zij kennen de wijk niet, ze hebben er geen feeling mee en zouden dan ook niet goed weten wat goed is voor de wijk.

Sommigen geven aan dat professionals de Schilderswijk als een goede carrièremove zien. Terwijl er bovendien gemakkelijker subsidies binnen te halen zijn. Althans, dat is het beeld: *'Het [de Schilderswijk] is een springplank om meer subsidie binnen te halen voor de grote welzijnsorganisaties.'* Het sociaal weefsel wordt naast *'los zand'* ook wel getypeerd als *'wespennest'*.

Om de onderlinge samenwerking te verbeteren is, in 2019 de Haagse Tafel opgericht. Aan deze 'tafel' nemen partijen uit de wijk deel en er vindt afstemming plaats over *'welke partij wat doet in welk deel van de Schilderswijk.'* Aan de Haagse Tafel is de wijk ingedeeld in vier segmenten en vindt verdeling plaats van activiteiten zoals sport en spel, dagbesteding, of *outrereaching* werken. Partijen vinden dit positief: *'We kennen elkaar al langer, maar nu worden er ook praktische afspraken gemaakt. Wie doet wat wanneer. Ook met [een] kalender. Dit heeft partijen dichter naar elkaar gebracht.'*

5.3.5. De aansluiting met anderen

Verder valt op dat de kern van het sociaal weefsel vooral bestaat uit partijen die een groepsgebonden, dan wel wijkaanpak voor ogen hebben (*social work*). Organisaties op terrein van zorg die individuele hulpverlening bieden, werken samen als ketenpartners rondom concrete casuïstiek. Bijvoorbeeld: het Wmo wijkteam, Jeugd Interventie Team (JIT), maatschappelijk werk, MEE en politie. Maar dit netwerk – wel losse partijen hiervan – maken – zo lijkt het – geen deel uit van het sociaal weefsel: althans ze worden niet genoemd in relatie tot het versterken van de leefbaarheid en (sociale) veiligheid van de wijk en haar inwoners.

De gebeurtenissen van augustus laten zien dat bewoners van de wijk ook deel uitmaken van het sociaal weefsel. Een deel van de bewoners sprak de jongeren – en hun ouders – aan. Zij waren oprecht boos en kwamen op voor de eigen wijk. Dat lijkt een trendbreuk te zijn ten opzichte van de situatie voor 2015. Toen leek het, alsof het de bewoners eigenlijk wat minder interesseerde wat er met of in de wijk gebeurde. Nu in ieder geval wel: ze waren het beu en lieten zich horen.

Hoe het speelt in de sociale media

Op sociale media vinden we enige afkeer tegen 'subsidieslurpende' instellingen in de Schilderswijk. Niet alleen van mensen die vinden dat de wijk sowieso geen aandacht verdient, maar ook van mensen die de wijk gunstig gezind zijn. Ze vinden dat deze instellingen vooral letten op hun eigen bankrekening en er niet in slagen om echte verbinding te maken met de jongeren uit de wijk. De rellen zouden dit punt ondersteunen. Dit staat haaks op de claim van anderen, dat bezuinigingen op culturele activiteiten in de wijk de rellen juist zouden hebben veroorzaakt.

Het onderwijs is een opvallende 'afwezige' in het sociale weefsel. Het wordt door respondenten niet genoemd als een logisch deel van het geheel aan partijen, dat actief is in de wijk. Door enkele respondenten wordt dit wel als een gemis gezien. En zij pleiten dan ook voor het versterken en verbeteren van de samenwerking met het onderwijs. Vooral omdat onderwijs (en docenten) een cruciale rol kan spelen in het bereiken van de oudere jongeren (16+): *'jongeren vanaf 16, 17 jaar zijn de moeilijk bereikbare jongeren. Waar komen heel veel van die jongeren samen? Dat is op school.'* Dus is het zaak om die twee werelden van jongerenwerk en onderwijs dichter bij elkaar brengen, zo stelt een aantal respondenten vast.

5.3.6. De verbinding met de politie

Er is (bij de politie) veel geïnvesteerd in de wijk sinds 2015, na de rellen naar aanleiding van het overlijden van Mitch Henriquez. Dat werpt zijn vruchten af. Daarvoor was de relatie met de jeugd slecht te noemen. Nu is de relatie verbeterd. Binnen de politie is sinds 2015 een programma ontwikkeld rond cultureel vakmanschap. Dat programma heeft effect. Zoals een jongere het zelf omschrijft: *'Nu kan je echt een gesprek aangaan. Vroeger was het uit een raampje hangen en roepen: ID!'*

De handhaving rond de coronamaatregelen is weer een stap 'achteruit'. Het uitdelen van boetes heeft geleid tot onvrede, irritaties en gevoel van onrechtvaardigheid: *'Nu zeggen jongens: als de politie komt voetballen, dan doen wij niet meer mee.'*

5.3.7. En wat vertelt dit over de tweede buurtvergadering?

Uit de gesprekken blijkt dat er onvoldoende regie zat op de aanpak van de situatie door gemeente en/of netwerkpartners. Terwijl derellende jongeren wel regie hadden rond het mobiliseren van andere groepen jongeren. *'Wij liepen achter de feiten aan. De regie ontbrak bij wijkpartners. Maar bij de jongeren was dat er wel. Alles werd naar 1 kanaal gestuurd. Had een enorm bereik.'* *'Wij liepen achter de feiten aan. De regie ontbrak bij wijkpartners. Maar bij de jongeren was dat er wel. Alles werd naar 1 kanaal gestuurd. Had een enorm bereik.'*

Er was geen eenduidige aanpak. De meningen verschilden over wat te doen. Het overleg op de donderdagavond is in die zin een exemplarisch voorbeeld van de fragiele samenwerking in de wijk. Of: daar kwam het in ieder geval geheel tot uiting.

Aan het overleg deden heel veel wijkpartijen mee. Ook partijen die normaal gesproken niet aan tafel zitten. Mede door die omvang leek het meer op een Poolse landdag dan op een constructief overleg over wat te doen: *'Normaal gesproken zitten we redelijk op één lijn. Nu niet. Dan riep de één: weet je wat je moet doen? Waterspelen! Riep de ander: doen we al. Iedereen vond dat er iets gedaan moest worden. Maar we deden al heel veel. Er was geen grip op hoe nu verder.!' Riep de ander: doen we al. Iedereen vond dat er iets gedaan moest worden. Maar we deden al heel veel. Er was geen grip op hoe nu verder.'*

Over de daadwerkelijke samenwerking in die periode zijn de meningen verdeeld. De welzijnspartijen en jongerenwerkers hebben *outreaching* gewerkt. Zij hebben zolang dat veilig was, op straat gelopen en jongeren aangesproken. Ook de buurthuizen zijn open geweest. Een deel van de respondenten vindt echter dat partijen zich weliswaar op straat begaven, maar dat dit gebeurde zonder echt samen te werken en samen één blok te vormen: *'We hadden in de middag al op straat moeten zijn. Met gele hesjes, herkenbaar en zichtbaar. Plekken claimen. In momenten van crisis dan moeten we er als een blok staan. We laten het aan de buurt over. Dat kan niet.'*

Anderen vinden juist wel dat de partijen goed met elkaar hebben samengewerkt. 'Sleutelfiguren uit de wijk werden opgetrommeld. Met een gelijke boodschap heeft iedereen de achterban gemobiliseerd en aangesproken. We wisten elkaar goed te vinden. Waren echt een team. Ik vind dat gemeente, politie, welzijn en jongerenwerk goed hebben ingespeeld op de situatie. Duurde ook maar een paar dagen.' 'Partijen schakelden nu wel snel van hoe gaan we dit indammen. Er was een modus van actie ondernemen. We hebben een stevig blok neergezet. Waren op hotspots actief.'

Over het gebrek aan regie ten aanzien van de aanpak van de onrust, daarover is menigeen het eens: 'Iedereen ging tegen elkaar in. Veiligheid en gemeente hebben wel geprobeerd om de regie te pakken. Maar dat lukte niet.'

5.3.8. Kortom

Er is ontegenzeggelijk veel inzet geweest van partijen. Maar zowel regie als samenwerking had toch beter, dan wel strakker gekund. Waar dat aan lag? *'Het jammerlijke is, dat er in de vergadering [...] meer discussie onderling was, dan dat er regie was. Ik was voorstander dat er met gele hesjes ingegrepen zou worden. Maar dat mocht niet. Was iets met de verzekering.'* En: *'Er zat 45 man. [...]* Maar: *'de ene zei: je moet praten! De ander zei: er moet geslagen worden.'* Weer een ander riep: *'Ga het gesprek aan! Maar vanuit jongerenwerk werd gezegd dat heeft geen zin, die moet je aanpakken.'*

6. Het einde

6.1. Scène 8: Vrijdagavond – Valt er nog wat te kloten?

Datum: 14 augustus

Tijd: zo rond 22.00 uur (of net iets later)

We horen en zien: Leipe Dump Ouwe [live op YouTube]. Schokkerige beelden. Ontploffend vuurwerk. Scooters. Rondrijdende politiebusjes.

Plaats van handeling: Utrecht Kanaleneiland

Datum: 15 augustus, wederom Leipe Dump Ouwe

'Overall is het bezig. [...] ik denk niet dat het verstandig is om met je auto over straat te gaan, hiero. Veel scooters. [...] ik denk dat toch wel een mannetje of twee, driehonderd op pad zijn. [...] Oh. Vuurwerk. Ja, dan slaat je hart wel even over [er wordt vuurwerk tegen een langrijdende auto gegooid]. [...] Ja, de stenen liggen al op straat. Een bushalte is al gesneuveld. [...] We zullen even kijken wat gaande is.'

Plaats van handeling: Utrecht Kanaleneiland

Donderdag was een reldag in Schilderswijk. Vrijdag wordt het langzaam wat rustiger. Op andere plekken in Nederland, zoals 'op Utrecht Kanaleneiland' breken dan rellen uit. Op (sociale) media wordt een verband gesuggereerd: alsof 'rellen' een soort landelijk evenement is. Waarbij het circus zich verplaatst. 'On tour' naar een andere stad. 'Valt er nog wat te kloten? Ja, vanavond in Utrecht.'

* * *

6.1.1. Perspectieven

Het brede politieoptreden van donderdag en vrijdag haalt echt de angel uit de rellen. In de wijk geldt een noodbevel, waardoor 'ieder gedoetje' snel de kop ingedrukt kon worden. Toch blijft het zo nu en dan ook in Schilderswijk nog onrustig. En staan ook de zenuwen inmiddels strakgespannen. Zo komt op de vrijdagavond weer een aantal jongeren samen op een pleintje. Eigenlijk is er niet zo veel aan de hand: 'Muziek erbij, scooter erbij, auto erbij.' Maar: 'Bewoners gaan klagen. En er wordt gelijk gereageerd door het plein schoon te vegen.' Door politie en ME.

Voor diegenen, die echt op onrust en rellen uitwaren, is dan de lol ervan af. Iedereen wordt klein gehouden, er is een stringente scootercontrole, en bij het minste of geringste wordt een groepje ingesloten. Grip krijgen op de situatie: dat is het devies.

En dat lijkt te lukken: op vrijdag blijkt dat het politionele optreden in ieder geval ervoor gezorgd heeft dat er overdag weer een 'normaal straatbeeld' in de Schilderswijk is. En ook 's avonds is het grotendeels rustig. Een van de meest in het oog springende incidenten, is dat er in de nacht van vrijdag op zaterdag nog een Haags Hopje 'in de fik gestoken' wordt. Door de bank genomen is het vanaf vrijdagavond en -nacht al een stuk rustiger. Zaterdag idem dito. En: 'Zondag geen incidenten gehad.' De gebiedsverboden en aanhoudingen hebben – blijkbaar – een behoorlijk effect gehad.

6.1.2. Het perspectief van de wijk

Afreageren op de gemeente – politie is gemeente in de ogen van veel Schilderswijkers – voor het overdreven leegvegen van het hierboven beschreven pleintje, dat is een van de verklaringen voor het in de brand steken van het Haagse Hopje aan het Jacob van Campenplein. Want: die jongeren op het pleintje, die waren niet aan het rellen, ze 'zorgen [alleen] voor overlast.' Maar in de wijk zat natuurlijk sowieso veel spanning, korte lontjes. Het in de brand steken van het Haagse Hopje is in zekere zin exemplarisch voor de rellen, zo stelt een aantal bewoners. Sommigen stellen dat het simpelweg toeval is: 'Dat Haagse Hopje, dat was geen gerichte actie.'

Anderen denken exact het tegenovergestelde: 'Dat is geen toeval. Dit Haagse Hopje, daarvan - er is een aantal jaren geleden veel geld in gestoken – was het idee, dat de bewoners eigenaarschap over zouden krijgen. Maar uiteindelijk is het onder het beheer

gebracht van een grote, logge welzijnsorganisatie. Maar vanwege bezuinigingen hebben ze nauwelijks mensen om daadwerkelijk spullen uit te lenen.' Dat zorgt voor spanning en kwaad bloed in de buurt, zo stelt een respondent: *'En daarover waren de bewoners al boos. Waarschijnlijk hebben de jongeren dat ook opgepikt. Het is ook niet de eerste keer: vorig jaar tijdens Oud en Nieuw is er ook wat gebeurd. Onvrede is er dus al langer. De omgeving ziet er eigenlijk niets positiefs mee gebeuren.'* Dat het Haags Hopje symbool kan staan voor de wat gespannen verhouding tussen systeem- en leefwereld, dat wordt ook in andere gesprekken aangegeven: *'Wat je merkt is, dat ze de gemeente wantrouwen. Het is ook, denk ik, de reden, dat zo'n Haags Hopje in brand gestoken wordt. Dat wat ze met politie hadden – dat is nu weer wat beter – dat hebben ze nu ten opzichte van de gemeente.'*

Uiteindelijk weten we dat de politie constateert dat het in brand steken van het Haagse Hopje weliswaar een gerichte actie was, maar een actie was die niets te maken had met de rellen.

In zekere zin vertegenwoordigt het Hopje in de ogen van de bewoners – dus blijkbaar – een bepaalde manier van werken en denken. Waarbij de een stelt: *'Ik geloof best dat de mensen in het stadhuis het beste met de mensen voor hebben.'* Maar er aan de andere kant het gevoel blijft, dat de kloof tussen 'de straat' en 'de staat' groot is: *'ik vind dat op beleidsniveau, op gemeentelijk niveau dat de affiniteit met de buurt, met de wijk, die is minimaal. Het zijn, met alle respect, mensen die niet uit de wijk komen, nooit in de wijk hebben gewoond. Alleen als professional in de wijk actief zijn. En dan zijn ze ook in de wijk niet eens zichtbaar. Het is geen afspiegeling van de wijk. Dat is iets wat ik gezegd wil hebben. Af en toe lijkt het alsof, als er iets gezegd wordt, het het ene oor in gaat en het andere uit. Dan gaat het weer om statistieken. Waarmee ik niet wil zeggen, dat ze hun werk slecht doen, hè. Alleen: de affiniteit lijkt te ontbreken.'*

6.1.3. Beleving van en over sociale professionals

De professionals weten anderzijds ook dat de relatie met de wijk in de afgelopen jaren wat veranderd is: 'Het is ook wel zo dat [de] gemeente ook wel een beetje als onbetrouwbaar gezien wordt. Omdat [er] in het verleden ook allerlei woeste projecten [zijn] gedaan. Leuke projecten, die dan bij een volgende Collegeperiode... Nou, dan ligt er een ander plan van het College. Dan vallen projecten dood uit de lucht. Financiering stopt. Einde project. Nou, dat helpt niet.'

'Het geld', dat is gewoon lastiger geworden. Dat merken ook de professionals. Er is bezuinigd. En ook voor nieuwe initiatieven, hoe goed ook, is er niet automatisch budget beschikbaar: *'Voor een project in de wijk, daar had ik wel wat geld voor nodig. Ik had zo'n vijftigduizend euro nodig. Daar ben ik – ongelogen – een jaar en drie maanden mee bezig geweest om dat rond te krijgen. Dat gaat natuurlijk helemaal nergens over. Natuurlijk vijftigduizend euro is veel geld, maar een paar jaar geleden klotsten er miljoenen door de wijk heen.'*

Een tweede beleving, die in de wijk speelt, is er eentje van gevoelde 'professionele distantie': waarbij alle professionals hun werk feitelijk goed doen. Maar, als deze professionals niet uit de wijk zelf komen, dan is het gevoel: *'Ze komen op bezoek in de wijk. Op de koffie. En dan zijn ze er twee uur en als de koffie op is, en de vergadering klaar, dan gaan ze weer weg. Dat is niet 'in de wijk zijn.'* Dat beseffen die professionals zelf overigens ook. Het is een 'fact of life': *'Ik zeg altijd: wij weten misschien maar 5 procent. Want ik ga 's avonds weer naar mijn Vinexwijkje met mijn mooie woninkje. Maar die buurtvaders, en die jongerenwerkers die altijd met die jongens optrekken, die weten wat er speelt in hun leven.'* Dat type jongerenwerkers – diegenen die uit de wijk zelf komen – die worden gezien als rolmodellen.

Waar ook de vrijwilligers vaak het 'vrijwillige profiel' tegenover 'het professionele profiel' gezet wordt: 'Bijvoorbeeld: de Buurtvaders zijn 24 uur per dag in de wijk te vinden. Ik wil niets negatiefs zeggen over de welzijnsorganisaties. Maar als je de wijk gewoon niet zo goed kent, dan is het moeilijk.' In de ogen van de professionals heeft 'het stadhuis' ook veel op hun bordje: 'Uiteindelijk hebben we het in Nederland bij de centrale overheid zo geregeld, dat er heel veel verantwoordelijkheid ligt bij de lokale gemeente. En dat vindt de gemeente verrekte moeilijk. Ik denk dat er te veel zorgtaken belegd zijn bij de gemeente. [...] met een enorme bezuinigingsslag. Dat is voor de beleidsmakers in het stadhuis, ik wil niet zeggen een 'mission impossible', maar het komt er wel dichtbij.'

6.1.4. Het perspectief van en over de politie

De rellen an sich roepen herinneringen op aan de rellen die in 2015 de wijk teisterden. Een deel van de respondenten ondersteunt – op grond ook van die herinneringen – het stevige optreden. De verhouding met de politie is in de afgelopen jaren ten goede

veranderd: *'Vijf jaar geleden was het drama. Het contact tussen jongeren en politie verliep toen niet goed. Een aantal jongeren waren niet goed, en aantal politieagenten waren niet goed. Sinds 2015 – na de dood van Mitch Henriquez in het Zuiderpark – is dit veranderd.'*

En in de kern is die verandering in één zin samen te vatten: 'Nu praten ze met je, komen ze op bezoek, gaan we samen naar Antwerpen. Dat is een heel ander verhaal dan tien jaar geleden. Toen moest je 10 keer per dag je legitimatie laten zien.' Ook een andere respondent ervaart een groot verschil: 'Als nu een politieagent met je in gesprek gaat, dan doet hij zijn zonnebril af. Eerst kwam de agent zijn autootje niet uit, en zat hij uit het raam te hangen. Van dit-dit-dit. Nu kan je gewoon het gesprek aangaan.' Het 'gewoon met elkaar in gesprek gaan', alleen dat al kan op veel waardering rekenen: 'Dat de politie de moeite neemt om überhaupt in gesprek te gaan, dat is natuurlijk al heel wat!'

Tegelijkertijd is het evenwicht precair: De relatie wordt wel beter, maar dat betekent niet dat de relatie perfect is. Vergelijkbare situaties zoals vroeger zijn er nog steeds. Maar ze zijn er wel mee aan de slag.' Een andere respondent ervaart dit ook: *'De politie intimideert ook. De politie, dat zijn niet allemaal lieverdjes. Net als die jongeren, dat zijn ook niet allemaal lieverdjes. Er moet een tussenweg gevonden worden.'*

Ook de politie zelf ervaart dat het evenwicht tussen 'verbinding met de wijk' en 'handhaving ten behoeve van de wijk' lastig is. De politie is immers vrijwel de enige partij die ook ten tijde van de lockdown en in de zomer aanwezig en zichtbaar is gebleven in de wijk. Maar: *'het is buitengewoon lastig om én verbaliserend op te treden rond de Coronamaatregelen, en tegelijkertijd te blijven werken aan verbinding in de wijk. Wij hebben de nadruk gelegd op het laatste.'* Langs die lijnen is ook de inzet van de ME bekeken: *'De inzet van de ME lijkt vooralsnog geen schade te hebben gedaan aan de relatie tussen de politie en de wijk.'*

6.1.5. Kortom

Het perspectief, waarbij uiteindelijk 'geweld' gebruikt is, is wellicht het best in een zin samengevat door een respondent: *'Stevig optreden zorgde ervoor dat wijk blij was en de jeugd klaar was met de strijd.'*

6.2. Scène 9: De Witte Mars

Acte 1: Lays of huismerk?

Schilderswijk geniet landelijke bekendheid. 'De wijk is een A-merk. Als je Lays-chips hebt of een huismerk bij de Albert Heijn, dan is de Schilderswijk de Lays-chips. Alles wat in de Schilderswijk gebeurt is interessant.' De wijk ligt onder het vergrootglas. 'Dus is de Schilderswijk ook aantrekkelijk voor allerlei politieke [...] partijen, omdat je nu eenmaal weet, dat als je een bepaald probleem onder de aandacht wil brengen, dat je dan altijd gebruik kan maken van de Schilderswijk. [...] Dan heeft ook gelijk heel Nederland er een beeld bij.'

Acte 2: we zijn het beu

Op 20 augustus zien we dan een voorlopig slotakkoord: welzijnsorganisaties en andere maatschappelijke organisaties, verenigd in de Alliantie voor de Schilderswijk lopen 'de Witte Mars'. Met voorop sleutelfiguren uit de wijk die verandering willen in de wijk. Boodschap: dit willen we niet (meer). Op spandoeken valt te lezen: '100 nationaliteiten 1 stem, zeg nee tegen relschoppers' en 'relschoppers, blijf af van mijn Schilderswijk!' en 'samen bouwen aan de wijk, doet u mee?'

***

6.2.1. Perspectieven: a new hope

Na het noodbevel, en het harde optreden van politie is het rustig in de wijk. Het optreden heeft het beoogde effect gehad. Het beeld onder de respondenten is, dat de harde kern van raddraaiers echt aangepakt moest worden. Maar het beeld dat in de media en in de politiek beklijft, van de Schilderswijk als een *hotspot* voor allerlei problemen, dat zijn de bewoners zat. Mensen zijn het beu dat de wijk weer negatief in het nieuws is. En dat leidt tot beschouwingen én tot een Witte Mars.

6.2.2. Het aandeel van politiek en media: beeldvorming

Als er iets in de Schilderswijk gebeurt, dan is de lokale én landelijke politiek er als de kippen bij om er iets van te vinden: *'Politieke partijen kapen dit soort onderwerpen ook gelijk. Dat zagen we ook gelijk na de rellen,'* zo stelt een aantal respondenten vast. En dat kan op weinig goodwill rekenen: *'De Schilderswijk wordt natuurlijk altijd als een podium voor van alles gebruikt. Voor hun eigen agenda. Dat vinden wij als bewoners heel erg vervelend. Of liever, daar zijn we klaar mee, eigenlijk!'*

En ook de media doen aan deze typecasting en framing mee: 'Mensen hebben al een bepaalde mening over deze wijk [...] Als er dan in deze wijk iets gebeurt [dan gaat het] altijd gelijk over 'rellen'. Over Duindorp wordt gezegd: 'de brandkranen zijn opgedraaid.' Dat is wat de media graag berichten, want dat 'verkoopt'. En dat is iets, wat de politiek graag adopteert. En dat is dan ook weer iets waarnaar mensen zich gaan gedragen. Dat is beeldvorming.' Dat er ook altijd wel 'iets' te vinden is, dat is niet gek: 'Kijk, als je blijft vragen, is er dit of is er dat? Dan is er altijd iets. Weetjewel? Kijk, jij hebt een mooie broek aan hè [wijst op een onderzoeker], maar als ik goed zoek, vind ik echt wel een vlekje.'

Dergelijke 'vlekjes' achtervolgen de wijk. Zelfs als het pertinent niet waar, dan wel onjuist is: 'Je kent het verhaal wellicht uit het dagblad Trouw waarin werd gesuggereerd dat er [in de Schilderswijk] een Shariadriehoek zou zijn. Waarin de Hollandse vrouwen die in minirok liepen, belaagd werden. Door Turkse, Marokkaanse mensen. En noem maar op. Daarvan hebben wij gezegd: 'nou, dat hebben wij nog nooit meegemaakt.' Mijn vrouw, onze vrouwen kunnen hier om drie uur 's nachts over straat lopen. Die worden echt niet aangevallen of aangesproken. Echt niet. Dus dat hebben we altijd tegengesproken. En heel veel later blijkt, dat die journalist dat uit zijn duim gezogen heeft. [...] Maar het wordt nog steeds geloofd! Het achtervolgt je.'

Dat dominante mediabeeld is er overigens, in de ogen van een aantal betrokkenen, vrijwel 'altijd'. Zo wijst een van de respondenten op de berichtgeving over de Haagse Markt tijdens Corona: *'Het begon hier een beetje met de Haagse Markt. Daar was het [in lockdown-tijd] druk. Ze hielden niet overal rekening mee. Ook dat stond iedere dag weer*

in de krant. Of bij RTL, of bij SBS. Maar tegelijkertijd hoor je in die nieuwsberichten: die mensen, die houden nergens rekening mee, die doen maar. [...] en vervolgens veroordelen we het.' En dus, zo stellen respondenten vast: *'Het is ook echt goed om te kijken naar die krachten. Want het is een heel eenzijdige manier om naar de Schilderswijk te kijken.'*

Zoals iemand anders het kernachtig omschrijft: 'Dat is precies wat ik vind, en anderen ook: in de media wordt de Schilderswijk veel te negatief belicht. Wij moeten op eieren lopen. De mediaframing is veel te fel. En ... rellen, dat vind ik echt heel erg, wat er gebeurd is. Dat keuren we af. Maar laten we het ook in perspectief plaatsen: degenen die rellen om te rellen, die moet je echt hard aanpakken. Maar daaromheen zit een heel grote groep die je gewoon perspectief moet geven.'

6.2.3. De Witte Mars als fenomeen

Het fenomeen van de Witte Marsen kennen we sinds 1996. De eerste mars wordt georganiseerd als reactie op de arrestatie van Marc Dutroux. Na de arrestatie is er een breed gevoeld onbehagen, dat zich in eerste aanleg op Dutroux zelf richt. Maar als er meer details boven water komen over hoe het opsporingsapparaat, justitie en politie gefunctioneerd heeft, richt de onvrede zich ook breder: en richt het zich op het functioneren van de politie, van het gerecht en op de politiek. Het wantrouwen in de politie, het gerecht en de politiek is het uitgangspunt om de Witte Mars te organiseren. De kleur wit is dan ook symbolisch gekozen: *'We willen dat deze mars zonder spandoeken en politieke slogans plaatsvindt. Wit zal ons symbool zijn [...].'*

Ook in Schilderswijk lopen welzijnsorganisaties en maatschappelijke organisaties, verenigd in de Alliantie Schilderswijk 'de Witte Mars'. Met voorop sleutelfiguren uit de wijk die verandering willen in de wijk. Om nu deze mars op donderdag 20 augustus door de wijk nu in één rechte lijn met deze eerste Witte Mars te plaatsen, dat voert te ver.

Tegelijkertijd staat ook deze Witte Mars voor het bredere verhaal. Uiteraard: de bewoners zijn de rellen en het gedoe meer dan zat. Maar het gaat om meer dan de rellen alleen: die rellen komen ergens vandaan. Die onderliggende problematiek, die moet opgelost worden. En dus dragen de spandoeken precies die tweeledige boodschap uit. Boodschap één is: dit willen we niet (meer). Getuige de spandoeken: *'100 nationaliteiten 1 stem, zeg nee tegen relschoppers'* en *'relschoppers, blijf af van mijn Schilderswijk!'* Maar dat de wijk ook echt in brede zin samen verder opgebouwd moet worden, dat is de tweede boodschap, en dat kan alleen samen: *'samen bouwen aan de wijk, doet u mee?'*

Hoe het speelt op sociale media

De Schilderswijk wordt vaak geframed als 'anders'. Bijna alsof het een apart eiland is, vrijwel altijd met een negatieve ondertoon. In de Schilderswijk gaan dingen anders dan in de rest van de stad, of de rest van het land (behalve misschien Kanaleneiland), zo is de suggestie. Als hier misdaden worden gepleegd, treedt de politie niet op (elders wel). Met 'dat volk' is niet te praten. 'Plaats er een muur omheen en gooi er een bom op'.

Tegenover dit frame staan juist mensen die de verbondenheid van de Schilderswijk benadrukken met de rest van de stad, en de interne monotonie van de wijk ontkennen. Zij stellen dat het niet alleen (of zelfs juist niet) Schilderswijkers waren die relden, dat relschoppers van alle vormen en achtergronden waren en uit allerlei wijken kwamen. En ook dat er een onderscheid te maken is tussen 'goede en slechte' Schilderswijkers. En dat 'echte' Schilderswijkers de relschoppers ook veroordelen.

6.2.4. Wat moet er dan anders?

Wat nu? Voor sommige respondenten is het antwoord eigenlijk zo moeilijk nog niet. Sterker nog, een aantal respondenten is van mening dat het antwoord eigenlijk ook al vaker gegeven is: *'Het beleid wat ze nu maken, hoe ze het nu doen, dat is gewoon verkeerd! [...] Ik heb nu al de zoveelste keer gezegd: 'ga nu je les leren!' Nogmaals, dit kun je niet zien aankomen. Maar, als er dagenlang gereld wordt, dan is er iets in de wijk wat niet klopt. Dan is er iets in de wijk wat niet werkt. Want als het werkt, wat de gemeente wil, dan zou het bij die ene keer gebleven zijn. Dan duurt het niet vijf, zes dagen. Daar hoeft je niet eens voor naar school te zijn geweest.'*

Dus, zo legt deze respondent het uit: 'Je moet het zo zien: de wijk is gewoon een gezin. Welk gezin heeft niet wel eens een probleem in huis? Maar in een gezin kom je er altijd uit: als ik vandaag ruzie heb met mijn vrouw, en ik blijf drie dagen somber of boos, dan komt het niet goed.' Of dan ligt er iets anders onder: 'De wijk is eigenlijk precies hetzelfde. [...] Als je boos blijft, dan wordt het steeds slechter. [...] Die jongeren, die kunnen het niet alleen doen.'

Een andere respondent scherpt deze boodschap nog verder aan: 'Als ik hier over praat... ik word er bijna een beetje emotioneel van: het hoeft niet zo te gaan! Het hoeft echt niet zo te gaan! Want we zijn Schilderswijkers! Of je nu uit Marokko of Turkije komt. We zijn nu Schilderswijkers. En zo voelen die jongeren zich ook. Maar door ze niet als Schilderswijkers te ... door ze als Turk of Marokkaan aan te blijven spreken, dan ... weg met dat 'Marokkaan!' Weg met dat 'Turk!' Het zijn jongeren, die nog nooit in Marokko zijn geweest. [...] we hebben het nu over de vierde, of vijfde generatie. [...] praat niet over Turken. Of over Marokkanen. Praat gewoon over jongeren. [...] Zo lang je ze zo blijft noemen, dan blijven ze zich zo gedragen. Dan komen ze er niet uit, zelfs. [...] Dat we ze gewoon als jongeren van Nederlandse bodem aanspreken. Dat is geen discriminatie. Dat zit er gewoon in, in onze mentaliteit. Ik ben van de tweede generatie. Mijn kinderen zijn derde generatie. [...] wanneer worden die nou eens gewoon behandeld? [...] Dat zou mooi zijn!'

6.2.5. Kortom

En het belangrijkste, dat wat eigenlijk bijna iedereen die we gesproken hebben, ons meegeeft: dat is het steekwoord 'samen'. Organiseer een dialoog. Ga in gesprek. Want: *'we moeten samen bouwen aan de wijk. Vooral met bewoners zelf. Met ondernemers, met de gemeente. Met organisaties. En dan zouden we een Marshallplan moeten maken: waarin een toekomstperspectief voor werk voor jongeren geschetst wordt.'*

7. Onrustige dagen

In dit hoofdstuk formuleren we zes verklarende perspectieven op de onrustige dagen tussen 11 en 15 augustus. Het zijn manieren of gezichtspunten om duiding te geven aan hoe bewoners en professionals in de Schilderswijk hebben ervaren wat er is gebeurd. En ook niet meer dan dat. Wel belangrijk, want deze verklarende perspectieven helpen om afwegingen te maken op basis van cijfers, observaties en onderbuikgevoel. Afwegingen bij wat zich toont, wat signalen betekenen. Maar ook afwegingen over het moment en de aard van ingrijpen, of juist niet. Risico's zijn altijd situaties waarin veel tegelijk samenkomt.

Ongetwijfeld zijn er veel meer dan zes verhelderende perspectieven. Wij benadrukken deze gezichtspunten, omdat naar ons idee soms wat weinig aandacht krijgen in beleid. Een aanmoediging dus om ook deze vista's te verkennen. Het historische perspectief, bijvoorbeeld, de lange termijn. De geschiedenis van de Schilderswijk speelt een rol, niet alleen in het echt, maar ook in de verhalen en de nogal specifieke beeldvorming over de wijk in de media, die tot de dag van vandaag bepaalt wat heel veel mensen aan (negatieve) beelden in hun hoofd hebben als ze aan 'Het Wijk' denken (§ 7.1). Een klassieker is het stadsociologische perspectief, toegespitst op buurteffecten en de samenhang daartussen. Dan gaat het al snel over de kwaliteit, de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van voorzieningen, hoe kansenontwikkeling werkt en stereotypering doorweegt (§ 7.2).

Onrust en ongeregelde zaken bekijken als een vorm van 'straatpolitiek' is niet zozeer een nieuwe, maar wel een gedurfd en vooral lonend perspectief. Het ziet de manier waarop jongeren zich uiten – relschoppen inclusief – als een manier van politiek bedrijven, statements maken, laten merken dat je er bent. Ook al is de goegemeente niet zo gewend om die signalen als 'politiek' te beschouwen (§ 7.3). Als vierde perspectief wijzen we op de handhavingsopgave die altijd in wijken en buurten aan de orde is. Als er heibel is, maar eigenlijk nog veel meer van dag tot dag. Vanuit gemeentelijke gezichtspunt, maar ook volgens mensen die in de wijk werken en wonen. Handhaving als een vorm van onderhoud, zou je kunnen zeggen (§ 7.4). Als laatste perspectief onderstrepen we het belang om – in het verlengde van de

buurteffecten – vanuit wat wij 'risicosituaties' noemen, te kijken naar wat er in de Schilderswijk speelt. Niet, zoals meestal gebeurt, vanuit een risicofactorenperspectief, maar vanuit een situationeel interactieperspectief, zodat inzicht ontstaat in welke stapelingen van harde en vooral zachte factoren een voedingsbodem voor onrust vormen (§ 7.5). Tot slot stellen we de vraag of we nu naar onrust of rellen hebben zitten kijken (§ 7.6)

7.1 Een kleine sociale geschiedenis (vol onrust)

De Schilderswijk is vermoedelijk de best gedocumenteerde wijk in Den Haag. Dat geldt voor cijfers die de gemeente zelf verzamelt, maar ook voor studies die over (delen van) de wijk zijn gemaakt. Veel kennis komt samen in het boek van Diederick Klein Kranenburg (2013). Op basis van tientallen interviews met oud-bewoners dook hij in de lange geschiedenis van 'Het Wijk'. Bovendien berichten de media met grote regelmaat over wat er in de wijk gebeurt; of liever, over wat er misgaat.

De Schilderswijk is, zoals Klein Kranenburg (2013) concludeert, nooit een paradijs op aarde geweest. Het gangbare beeld is dat van een 'volksbuurt': een arbeiderswijk met een stelsel van normen en waarden dat onmiskenbaar afweek van wat in de wereld buiten en in de burgermaatschappij bon ton was, zoals Van Doorn (1954) het fenomeen definieerde. Die eigen wereld zou in de jaren zeventig afgebroken zijn vanwege de komst van veel migranten in de wijk: de gastarbeiders en (later) hun gezinnen. Dat zou een proces van sociale neergang en culturele vervreemding hebben ingeluid, dat tot op de dag van vandaag doorklinkt in de herinneringen van (oud) bewoners van 'Het Wijk'.

Juist is die beeldvorming niet. Anders dan veel (oud-)bewoners aannemen, is de Schilderswijk nooit een homogene, hechte gemeenschap geweest waar mensen voor elkaar opkwamen en klaar stonden. Klein Kranenburg toont juist aan, dat de inkomens- en andere verschillen enorm waren. Al sinds de vroege 20ste eeuw is de wijk gekenmerkt door een dynamiek van constante verhuismobiliteit. De mensen die het zich konden veroorloven, vertrokken zodra het kon. In de jaren dertig bijvoorbeeld naar de nieuwbouw rond het Zuiderpark. De anderen bleven achter – en ze waren er zich terdege van bewust dat ze in Den Haag woonden, maar niet van Den Haag waren.

De Schilderswijk was een doorgangsbuurt. En dat is het altijd gebleven. Net zoals volksbuurten in andere grote steden in de jaren twintig en dertig. Er woonden mensen die met hard werken de kost verdienden. Maar binnen die groep bestonden grote verschillen, niet alleen in wat men 'had', maar ook in wat men ervoor over had om het beter te krijgen: voor zichzelf en vooral voor de kinderen. Instituties als de kerken, de padvinderij en de sociaal-democratische SDAP waren groot en invloedrijk. Maar de armste inwoners vielen buiten die structuren: zij waren op zichzelf aangewezen. Zo gaat het met vrijwel alle vormen van hulp en nabuurschap: om geholpen te worden, moet je ooit iets terug kunnen doen. Die verwachting van wederkerigheid zit er eigenlijk altijd achter (en daarom biedt de Participatiesamenleving ook vandaag de dag geen soelaas voor de mensen die op diverse leefgebieden diep in de penarie zitten). De armste bewoners van 'Het Wijk' profiteerden niet of nauwelijks van de onderlinge steun en mogelijkheden voor opwaartse sociale mobiliteit.

In de Schilderswijk was sprake van een heel fijnmazig stelsel van rangen, standen en verstandhoudingen, die van straat tot straat verschilden. Die scheidslijnen waren eerder nog immaterieel dan materieel. Alles draaide om normaliteit en fatsoen ten aanzien van gezinsleven en seksualiteit. Om hoezeer je wilde lijken op de burgers buiten de wijk. Deels was 'Het Wijk' daarom een 'moderne arbeiderswijk', van mensen die hun best deden om de sociale ladder te beklimmen. Deels ook was het een 'subculturele volksbuurt' waar mensen zich afzetten tegen de burgerlijke buitenwereld. De verschillen – en daarmee de conflicten – tussen mensen zijn er altijd groter geweest en gebleven dan de overeenkomsten – juist in hun eigen beleving destijds. Verzet tegen de autoriteiten zat ingebakken in 'Het Wijk'. Klein Kranenburg (2013) beschrijft in detail het kat-en-muisspel tussen politie en jongeren in de jaren vijftig en zestig.

Het gemeentelijke beleid heeft het karakter van doorgangsbuurt versterkt. Voor veel mensen begonnen de welvaart en het vermogen tot zelfverbetering toe te nemen in de jaren vijftig. Als ze uit de Schilderswijk vertrokken, bestemde de gemeente de leeggekomen woningen voor mensen die niet meegingen in de vaart der volkeren. Omdat ze niet konden, of niet wilden, of door de gemeente werden aangemerkt als wezenlijk ongeschikt voor sociale stijging. Wacquant (2008) heeft dat proces van *social dumping* in combinatie met een terugtrekkende overheid pijnlijk precies beschreven.

Pas vanaf de jaren vijftig, vanwege de uitstroom en het gemeentelijke vestigingsbeleid, werd de Schilderswijk die 'volksbuurt', zoals Van Doorn het bedoelde. Met veel mobiliteit, 'buurgroepen' (zoals Klein Kranenburg (2013) ze noemt) met een sterke invloed van *extended families*, die erg zichtbaar waren in hun buurt, er de dienst uitmaakten en bepaalden wat de norm was op straat. Onderling sterk verbonden, zich zeer bewust van zichzelf als 'de ander' en daarom weinig meegaand als het over overheid en instituties ging. Zelfs de (steeds verder teruglopende) voorzieningen in de wijk konden op hun argwaan rekenen. De 'buurgroepen' stonden erbuiten, baseerden zich op het eigen netwerk, de eigen 'subculturele bedding'.

Deze 'buurgroepen' hadden lang niet altijd en in alle opzichten een positieve reputatie, integendeel. In de jaren zestig al bezorgden ze 'Het Wijk' een slechte naam in de Haagse buitenwereld. Terwijl van binnen hun sociale druk een 'armoedecultuur' in stand hielp houden. Er was sprake van ernstige vermogenscriminaliteit en veel geweld op straat. De periode na de kerst tot voorbij de jaarwisseling was in die tijd al berucht. Kerstbomen rausen, vreugdevuren op kruisingen en geweldpleging tegen brandweer en politie: '*Vooraf in de oude Schildersbuurt is het bar en boos toegegaan*', schreef de *Haagsche Courant* (2 januari 1960). En zo ging het bijna elk jaar. De laatste dag van 1968 meldde de krant een '*explosie van agressiviteit, vernieling en geweld*'. Er werd brand gesticht, vanaf de daken werden flessen naar de politie gegooid, die al het beschikbare materieel moest inzetten. Behalve het waterkanon, want dat bleek eerder jaren averechts te hebben gewerkt, schreef de *Haagsche Courant* (31 december 1968), want het '*roerig publiek maakt van het optreden een volksfeest*'.

Veel bewoners van 'Het Wijk' vonden het, aldus Klein Kranenburg (2013), een 'verademing' dat er nieuw bloed kwam in de buurt, nieuwe mensen met nieuwe manieren van doen. Die vrijgezelle, hardwerkende arbeidsmigranten, die konden meehelpen om de 'armoedecultuur' en de dominante positie van sommige 'buurgroepen' te doorbreken, waren misschien vreemde snuiters, maar wel medestanders in de ogen van nogal wat wijkbewoners. Ze maakten de Schilderswijk weer bijna net zo heterogeen als vóór de Tweede Wereldoorlog.

Wat de 'volksbuurt' nekte, was de teloorgang van de oude netwerken van 'buurgroepen'. Die werden kleiner, verloren geleidelijk hun dominante positie en uitstraling binnen de wijk. Niet zozeer vanwege de instroom van gastarbeiders, maar

vooral door de grootschalige sanering van de wijk in de tweede helft van de jaren zeventig tot aan het begin van de jaren negentig. Die dwong veel bewoners die zichzelf 'echte Schilderswijkers' vonden om te verhuizen. En mensen kwamen niet terug, omdat ze goede woningen aan de rand van de stad of in de randgemeenten hadden betrokken. Maar ook omdat de gemeente besloten had in de Schilderswijk nieuwe woningen te bouwen voor grote gezinnen met weinig geld. In dat profiel pasten veel migranten die hun families wilden laten overkomen uit het land van herkomst. Dat werd de Schilderswijk die we nog steeds herkennen.

7.2 Onrust in de wijk als sociologisch vraagstuk

Vanuit een sociologisch gezichtspunt 'construeren' wijken in zekere zin hun bewoners. Net als die bewoners hun omgeving. Bepaalde mechanismen – in vakjargon 'buurteffecten' genoemd – bepalen hoe bewoners elkaar over een langere periode collectief beïnvloeden. Dat proces speelt op twee niveaus: een aantoonbare, feitelijke werkelijkheid én een verhalende werkelijkheid (Van den Brink, 2007).

Buurtbewoners, jong en oud, communiceren in sociale netwerken. Over kansen en beperkingen, over goede en slechte plekken, of over hoe het hoort, ambities die wel of niet kunnen, gedrag dat al dan niet wordt geaccepteerd. Normen spelen eveneens een belangrijke rol in sommige buurten, omdat buurtbewoners er onderling sterke opvattingen over wat goed, fatsoenlijk en normaal is op nahouden. Kinderen en jongeren krijgen veel mee van hoe ouders zich bewegen en handhaven in de wijk. En ze hebben zelf ook weer agency in de buurt. Binnen en tussen die netwerken ontstaan zo allerlei socialisatie-effecten in een wijk, met onmiskenbaar ook intergenerationale aspecten, zeker daar waar de (ervaren) collectieve daadkracht (*collective efficacy*) sterk is (Visser, Bolt & Van Kempen, 2015).

Sociale desorganisatie is eveneens een bekend buurteffect. Er bestaat verband tussen ongewenst en/of delinquent gedrag en (industriële) economische ontwikkeling, hoge verhuismobiliteit, anonimiteit tussen burens, spanningen tussen etnische groepen, weinig lokale organisaties en kansarmoede onder jongeren. In wijken waarin de sociale samenhang zwak is, werken de mechanismen van formele en informele sociale controle minder. Het voorzieningenniveau hangt direct samen met de

kansenontwikkeling van buurtbewoners. Een van de belangrijkste institutionele contexten is de basisschool, maar bijvoorbeeld ook buurt- en inloopcentra, bibliotheken, laagdrempelige welzijnsvoorzieningen, dagopvang en poliklinieken. Niet alleen het aantal voorzieningen telt, maar juist de kwaliteit, de toegankelijkheid en de bereikbaarheid. Iets soortgelijks geldt voor de kwaliteit van de gebouwde omgeving en de openbare ruimte (Visser, Bolt & Van Kempen, 2015).

De gezondheidsverschillen tussen mensen in 'goede' wijken en 'slechte' wijken zijn gigantisch (RVS, 2020). Dat trekt bij grote groepen mensen een wissel op het vertrouwen in de overheid en dat leidt tot maatschappelijke onrust. Er is nog bijna geen onderzoek naar gedaan, maar de eerste aanwijzingen zijn er dat het hebben van een sterk sociaal netwerk ook bij arme mensen een goede voorspeller is van een gezond leven. Bovendien bestaat er een sterk verband tussen 'slechte' wijken, opleidingsniveau en gezondheid (Bovens & Wille, 2012). In die wijken wonen concentraties van laagopgeleide mensen en hun levensverwachting is lager, hun

gezondheid wordt op jongere leeftijd slechter, hun ziektebeelden verschillen (CBS, 2020).

Wijken en hun bewoners kunnen lijden onder (impliciete) publieke stereotypering in de media of door overheidsorganisaties, gezagsdragers en politici. Dat kan gaan over de huidige bewoners, maar ook over de geschiedenis van de buurt(bewoning), over de bebouwde omgeving, de fysieke conditie van winkelcentra of de openbare ruimte. De kern van dit buurteffect, zoals Visser, Bolt & Van Kempen (2015) het beschrijven, is het ervaren van stigmatisering en dat correleert met de gezondheid en het welbevinden – ook van jongeren. Negatieve invloed dus op het zelfbeeld, de gezondheid én de concrete kansen van buurtbewoners.

In de Schilderswijk spelen veel van deze buurteffecten, bij aanzienlijke groepen bewoners, terwijl het tegelijkertijd, aldus 'Den Haag in Cijfers', steeds beter gaat met de wijk. Maar hierdoor worden verschillen binnen de groep ook zichtbaar scherper. Met veel jongeren in de Schilderswijk gaat het goed, met sommigen minder en een belangrijke constatering is, dat die groep de laatste maanden vanwege de Covid-19 pandemie is gegroeid. Politici hebben het intussen vooral over gezondheidsrisico's. Logisch, maar dat is niet het onderwerp dat jongeren in de leeftijd van 16 tot 21 jaar belangrijk vinden. Wat hen raakt, is dat ze hun (bij)baan kwijt zijn, niet naar school kunnen, niet op vakantie, bij hun ouders zitten, geen uitzicht hebben op een eigen plek om te wonen, weinig inkomen hebben en dat de wijk voor hen nauwelijks voorzieningen biedt.

Aan de overkant zien deze jongeren dat die maatschappij-van-gelijke-kansen, die samenleving-van-wie-echt-wil-en-doorzet-gaat-het-maken, voor hen voorsnog weinig in petto heeft. Ook in Nederland is de sociale mobiliteit afgenomen en namen inkomensverschillen toe. Jongeren uit de Schilderswijk ervaren geen rechtvaardigheid, geen uitgestoken hand van de overheid, maar ongelijkheid, een kloof tussen mensen – leeftijdgenoten soms – die hoogopgeleid zijn en het hebben gemaakt en henzelf. Dat roept boosheid op, redeneerde Michael Sandel in zijn recente boek over de hedendaagse meritocratische maatschappij (Sandel, 2020). Een gevoel dat er op ze wordt neergekeken, want zij hebben 'eigenhandig' iets bereikt, zijn jou niets verschuldigd, daar hoef jij dus niet bij aan te kloppen, want jij bent degene die niet kon meekomen, de laagopgeleide *loser*.

In een eerdere studie liet Sandel (2012) al zien, dat in de neoliberale samenleving de hoogopgeleide elite zich terugtrekt in hun eigen 'virtuele skybox'. Er is weinig contact met de rest van de maatschappij. Sandel (2020) noemt dat 'meritocratische verwaandheid': mensen die het gemaakt hebben, denken dat ze dat uitsluitend aan zichzelf hebben te danken en dat achterblijvers dat dus vooral aan zichzelf hebben te wijten. Verschillende studies laten daadwerkelijk zien, dat ook in Nederland hoogopgeleide respondenten meer vooroordelen hebben over laagopgeleide mensen dan over andere groepen die doorgaans slachtoffer zijn van discriminatie (zoals moslims en Turkse migranten, of mensen die arm, obees en laagopgeleid zijn). Deze laatste groep bleek het minst geliefd (zie bijvoorbeeld: Kuppens et al., 2018).

Sandel (2020) verklaart vanuit deze mechanismen de actuele boosheid en polarisatie in de politieke en publieke meningsvorming. Centrumlinkse politieke partijen zijn zich meer gaan verbinden met de hoogopgeleide elite dan met de arbeidersklasse. Die keert zich hierdoor naar populistische, rechts-nationalistische of chauvinistische politici en partijen, die de wereld in eenduidig zwart/wit kunnen uitleggen, vanuit de idee dat 'het volk' de werkelijke macht representeert in een democratie (Rosanvallón, 2020, pp. 27-75), en die met graagte erkennen dat laagopgeleide, gewone mensen er bekaaid afkomen in de 'diplomademocratie' (Bovens & Wille, 2012) van overheid en politiek. Deze verschuiving is ook in Den Haag heel zichtbaar geweest bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2017.

7.3 Onrust en politieke identiteit

De onrust en ongeregelheden in de Schilderswijk hebben ook anderszins met politiek te maken. Relschoppen doet apolitek aan, maar heeft vrijwel altijd een politieke betekenis. Rellen zijn 'straatpolitiek', aldus Kaulingfreks (2017).

Zoals Jacques Rancière (1995) liet zien, draait politiek in de kern om het meningsverschil. Rellen zijn een vorm van 'unruly politics' (Kaulingfreks, 2015): geen bewuste (partij)politieke strategie om een maatschappelijke verandering te realiseren, maar een vorm van actieve ontwrichting waarmee mensen die zich politiek niet gerepresenteerd voelen, aandacht vragen voor maatschappelijke kwesties. Het gaat dan enerzijds over het gevoel dat geweld de enige manier is om gehoord te worden, anderzijds om de overheid te laten zien dat jongeren zich teweer kunnen

stellen. In rellen zitten altijd twee emoties, schrijft Kokoreff (2008): woede over onrechtvaardigheid en marginalisering, naast verlangen naar emancipatie en erbij horen.

In haar analyse van de rellen in de Schilderswijk naar aanleiding van de dood van Mitch Henriquez toonde Kaulingfreks (2016) hoe jongeren zich buiten de gebruikelijke fatsoensnormen en het consensusmodel van de politiek bewogen en met controversiële en verstorende acties 'straatpolitiek' bedreven. Het was hun strijd tegen uitsluiting, marginalisering, racisme, islamofobie en bestaansonzekerheid. En hun manier om zich af te zetten tegen het institutionele politieke bedrijf, waarvan zij vinden dat het hen niet zag staan. Via de rellen oefenden jongeren in de Schilderswijk invloed uit, net als jongeren dat ook doen in raps of vlogs over onrecht en onrechtvaardigheid (De Roest, 2020). Ze maken zo een identiteit voor zichzelf; een politieke identiteit.

Deze zienswijze op sociale onrust en rellen als 'straatpolitiek' onderstreept de breuk tussen groepen jongeren in de Schilderswijk, de politiek en het overheidsgezag. Over en weer is weinig begrip, respect, of neiging om een brug te slaan. Jongeren met een migratieachtergrond gaan nog minder vaak naar de stembus dan hun ouders. Voor Nederlandse politici is aan hen geen eer te behalen. Politici verdiepen zich liever niet in de achtergronden van de onrust en ongeregelde heden en zodoende evenmin in de onderwerpen die deze jongeren aankaarten en belangrijk vinden.

De jongeren – geboren en getogen in Nederland, met Nederlands als eerste taal en sterk georiënteerd op de Nederlandse samenleving – kunnen op hun beurt weinig begrip opbrengen voor de prioriteiten die Nederlandse politici op het ogenblik stellen. Het gevolg is dat jongeren de overheid en de politiek vooral als repressief en niet-inclusief ervaren. Ze kunnen er niet op terugvallen, ze voelen zich niet vertegenwoordigd door de mensen, hun taal en de thema's.

In die sleutel staat ook het recente pleidooi van Pierre Rosanvallon (2020, pp. 248-250) voor '*narratieve representatie*'. Nieuwe manieren om te vertellen hoe politiek en democratie werken, vanuit het perspectief van wat individuele burgers actief kunnen bijdragen. Maar ook het organiseren van zichtbaarheid en waardigheid door burgers – jong en oud – door loting bij elkaar te brengen en te betrekken in politieke afwegingsprocessen en dialogen.

7.4 Onrust in de wijk als handhavingsopgave

De Covid-19 pandemie heeft bijgedragen aan de onrust en ongeregelde heden tussen 11 en 15 augustus in de Schilderswijk. Dat zal niemand betwisten. Jongeren zijn hun (bij)baan kwijt, gaan niet naar school, zitten thuis bij hun ouders, konden niet op vakantie naar het buitenland, en ongetwijfeld zijn er meer belemmeringen te bedenken die het virus nu al bijna 10 maanden met zich meebrengt. De *lockdown*-beperkingen hebben, zo blijkt uit een review in *The Lancet*, een sterke psychologische impact, bij mensen in het algemeen en bij jongeren in het bijzonder (Brooks et al., 2020). Verder zijn er sterke aanwijzingen dat de *lockdown* tot agressie vanuit frustratiestress leidt. Jongeren kunnen niet meer doen wat ze voor ogen hadden. De doelen die ze wilden bereiken en verwachtingen die ze hadden, lijken verder weg dan ooit. Daar valt voorlopig niets aan te veranderen. Niemand heeft controle over de situatie en dat levert stress op. Agressief handelen geeft in deze context een gevoel van beheersing en autonomie: dat je toch iets hebt teweeggebracht (Leander et al., 2020).

Het Sociaal Cultureel Planbureau wijst erop, dat op een aantal gebieden de psychologische impact van de Covid-19 pandemie ernstiger kan zijn bij laagopgeleide mensen, migranten mensen met een arbeidsbeperking en jongeren. Dat is vooral met betrekking tot werk zichtbaar, omdat binnen deze groepen flexibele dienstverbanden in getroffen sectoren als de horeca en evenementenbranche relatief vaak voorkomen (Muns et al., 2020). Het inkomensverlies dat hieruit voortvloeit en op de langere termijn de littekeneffecten van verlies van werk en toekomstperspectief kan effect hebben op het psychisch welbevinden van met name deze groepen. Het aandeel mensen met een laag psychisch welbevinden is in de zomer van 2020 gestegen en die stijging zet vermoedelijk door (Maranger et al., 2020). Dat betekent dat bij deze groepen gevoelens van isolement en onzekerheid samenvallen met de ervaring geen kant meer op te kunnen vanwege geldgebrek. Mensen die mantelzorgen staan mede hierdoor onder extra zware druk (Den Boer, 2020). Ook op het gebied van onderwijs zijn vergelijkbare ontwikkelingen zichtbaar. Jongeren die een beroepsopleiding volgen (vooral de studenten aan de entreeopleidingen, die zonder startkwalificatie

zijn begonnen) ervaren druk en demotivatie vanwege een tekort aan stageplaatsen en leerbanen, met studievertraging tot gevolg en een beperkt toekomstperspectief (meer netwerk; diploma; werk; respect) voor ogen.

Vanuit een handhavingsopgave gedacht is de Covid-19 pandemie niet alleen een katalysator van sociale onrust, maar ook een factor die ingrijpen compliceert. Vanuit de literatuur over crisisbeheersing is best helder wat zou moeten gebeuren, namelijk verwachtingen zoveel als mogelijk temperen en daar juist kwetsbare groepen zoveel als mogelijk in meenemen. Daarnaast is kalmeren bij frustratie, begrenzen bij intimidatie het devies. De lastige vraag is: hoe hard stel je grenzen in de praktijk? Nederlandse gezagsdragers zien dat doorgaans niet als hun *core business*. Het is een bekend gegeven, dat bestuurders de Mobiele Eenheid niet graag de wijk in zien komen. Maar wie 'genadig', 'responsief', 'menselijk' wil handhaven, moet glashelder zijn over waar in de publieke ruimte de strepen staan – en daar ook het goede voorbeeld in geven.

In de literatuur over openbare-orde handhaving wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende stijlen van politieel handelen: hard versus zacht, repressief versus tolerant, reactief versus preventief, gericht op confrontatie of op consensus (Della Porta & Reiter, 1998; 2006). Bij publieke vormen van protest en sociale onrust ligt het klassieke onderscheid (McPhail et al., 1998) tussen een *escalated force*-benadering en een *negotiated management*-benadering. In het ene geval gaat het om gefocusseerde aandacht voor *riot control*: hard, repressief, reactief, op confrontatie gericht, quasi paramilitair, met ondersteuning van technologie, inzet van geweldsmiddelen en -bevoegdheden. In het andere geval is de aanpak meer gericht op samenwerking en communicatie tussen politie en betrokkenen, alsmede op een zekere tolerantie ten opzichte van relatief geringe verstoringen van de orde.

De laatste jaren wordt in de praktijk een range van strategieën toegepast tussen beide polen, waarbij zowel meer aandacht bestaat voor handhaving van mensenrechten en toepassing van principes van *community policing* of wat in Nederland gebiedsgebonden politiezorg (met principes van 'kennen en gekend worden', multicultureel vakmanschap, of inzet van bejegeningsprofielen) wordt

---

²⁵ Er is een omvangrijke en interessante literatuur op dit gebied. Een veelbelovend en empirisch goed getoetst theoretisch kader biedt de *Situational Action Theory* van Per-Olov Wikström, die stelt dat een 'action is not a result of the person (propensities) or the setting (environmental inducements), but the situation (the perception-choice

genoemd, maar tegelijkertijd ook doelgericht en hard wordt ingegrepen op strategische personen en processen in dreigende situaties van onrust en rellen (*strategic of selective incapacitation*: Noakes & Gillham, 2006; Wahlstrom, 2011). Wat het ingewikkeld maakt, is dat handhaving van de openbare orde feitelijk natuurlijk niet alleen over optreden bij incidentele situaties gaat, maar tevens een continu proces is – ook in een context als de Schilderswijk.

7.5 Risicosituaties

Onrust broeit lang, voordat ongeregelde heden opvlammen. Achteraf laat zich dat altijd best netjes reconstrueren. Voorafgaand is het ook te zien, maar lastig te beoordelen. Deels heeft dat te maken met dat we risico's als factoren beschouwen en niet als situaties. Risicofactoren hebben als voordeel dat ze doorgaans aardig meetbaar zijn, maar het nadeel is dat we niet goed weten hoe we de situationele samenhang tussen factoren moeten duiden. De 'scripts' laten zich nu eenmaal veel moeilijker vaststellen: daar is systeeminformatie (*big data*) bij nodig, maar juist ook interpretatie door mensen die dicht op de situatie en context zitten, het verhaal van die situatie en context kunnen lezen, bijna aanvoelen waar risico's mogelijk samenkomen op een bepaald moment (zie bijvoorbeeld: Moors & Dücker, 2016).²⁵ Zoals dat in de Schilderswijk gebeurde, tussen 11 en 15 augustus.

Een risicosituatie is de stapeling van hardnekkige sociale problematiek (werkloosheid, armoede, multi-problematiek in gezinnen), gekoppeld aan twee andere fenomenen. Ten eerste bezuinigingen op *outreaching* werken, of eerder nog het terugtrekken op kerntaken en hierdoor de geringe inzet op sociale cohesie en verbinding, bij woningcorporaties, preventief buurt- en jongerenwerk en niet in de laatste plaats de politie in de wijk (IJ&V, 2020). Het andere fenomeen is de geringe responsiviteit van overheden en uitvoeringsorganisaties, waar een onderzoekscommissie van de Tweede Kamer zich op het ogenblik over buigt. De Nationale Ombudsman Reinier van Zutphen poneerde onlangs de vuistregel, zoals *de Volkskrant* het samenvatte: '*dat zo'n 80 procent van de burgers geen problemen met de overheid heeft, maar dat de 20*

process that arises from the person-setting interaction'. Zie bijvoorbeeld: Wikström & Treiber, (2017) en Wikström, Treiber & Hardie (2018).

procent die dat wél heeft, zelden maar één probleem heeft. "Dan stapelt het zich van jeugdzorg tot schulden en toeslagen." De overheid kijkt volgens Van Zutphen te veel naar het eigen beleid en de organisaties die dat uitvoeren en te weinig naar de burger die met al die loketten te maken heeft, terwijl die juist centraal zou moeten staan.' Daar groeit onbegrip en onvermogen om met overheden in gesprek te blijven: met grote woorden, een 'democratisch gebrek'.

Tel hierbij op dat het maatschappelijke en politieke debat over de inrichting van de multiculturele samenleving hard wordt gevoerd, met scherpe kritiek op het integratiebeleid en een gepolariseerd islamdebat. De invasieve en continue invloed van sociale media mag hierbij niet onvermeld blijven. De door McLuhan ([1964] 1994) geschetste *medium is the message*-werkelijkheid in optima forma: het live streamen van 'gebeurtenissen', *events*, en dus ook rellen door de jongeren zelf, heeft een enorme aantrekkingskracht en dito bereik in zijn eigen 'niche'. Dat werkt mobiliserend. Zowel op anderen (jongeren, omstanders). Maar werkt ook door in de reguliere media, die op hun beurt het lokale nieuws 'verheffen' tot serieuze gebeurtenis (Bekkers et al., 2009; Bekkers et al., 2011).

Zeker in relatie tot (de potentie van) grootschalige spanningen en escalatie is deze invloed nauwelijks te overschatten. Al was het maar omdat ze de escalatie van onrust en ongeregelheden snel (kunnen) escaleren. Uit het SCP- rapport *Werelden van Verschil* (2015) bleek dat veel jongeren een grote afstand ervaren ten aanzien van de Nederlandse samenleving. De onlangs verschenen SCP-studie *Ervaren discriminatie in Nederland II* (2020) verhoogt de feestvreugde niet. Vergeleken met vijf jaar geleden ervaren ongeveer net zoveel inwoners van Nederland discriminatie, namelijk 27%. Er is sprake van een opmerkelijke groei in omvang en ernst van ervaren discriminatie in het onderwijs. Ook ervaren mensen (vergeleken met 2013) meer discriminatie op grond van geslacht en lichamelijke beperkingen. Voor Turkse en Marokkaanse Nederlanders geldt dat niet, want die blijken minder discriminatie te ervaren dan in 2013, maar zijn in 2020 wel nog steeds de groepen waar de meeste discriminatie wordt gevoeld, in het bijzonder zo laten de cijfers zien onder jongeren (Andriessen et al., 2020). De gevolgen van ervaren discriminatie zijn groot: mensen kunnen zich terugtrekken uit de samenleving, het vertrouwen verliezen in instituties of afhaken als het om onderwijs of werk zoeken gaat.

Het institutionele vertrouwen ligt in Nederland nog steeds hoog, na een fikse dip rond 2015. Dat betreft trouwens in het bijzonder de politie (Schaap, 2018, pp. 278-292). Volgens de *Vertrouwen- en Reputatie Monitor* die de politie eind 2018 liet uitvoeren, stijgt het vertrouwen van burgers in de politie (maar daalt overigens het vertrouwen dat politiemensen in hun organisatie hebben). Vertrouwen, onbehagen en pessimisme zijn niet gelijk verdeeld over bevolkingsgroepen. Opleidingsniveau doet ertoe, bijvoorbeeld, leeftijd ook, geslacht veel minder. Hoe hoger het inkomen, hoe minder onbehagen. Mensen met weinig of modaal inkomen zijn pessimistischer dan mensen met een hoog inkomen of juist bijna niets te besteden. Lager opgeleiden hebben minder vertrouwen dan hoger opgeleiden, maar ze hebben weer meer vertrouwen in de private dan in de publieke sector, waar dat bij hoger opgeleiden andersom is. Jongeren hebben over het algemeen meer vertrouwen en zijn minder pessimistisch dan ouderen, vrouwen minder dan mannen maar als het over publieke en private instituties gaat juist weer wat meer dan mannen. Mensen met een migratieachtergrond wantrouwen vaker andere mensen, maar hebben meer vertrouwen in banken en grote bedrijven dan mensen met een westerse of Nederlandse achtergrond. Hetzelfde beeld geven grosso modo de cijfers over onbehagen en pessimisme: wantrouwen gaat gepaard aan zowel meer onbehagen als meer pessimisme, vooral met betrekking tot publieke institutie. Gegeven die tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen in het vertrouwen en gezien de verbanden tussen vertrouwen met zowel onbehagen als pessimisme, concludeerde het CBS onlangs, net voordat de Covid-19 pandemie in Nederland hard toesloeg, liggen maatschappelijke spanningen voor de hand (Schmeets & Exel, 2020; zie ook Kuppens et al., 2019).

Hoe precies de causale verbanden lopen tussen vertrouwen, onbehagen en pessimisme blijft vooralsnog een '*well-tossed spaghetti*' (Putnam, 2000, p. 137). Maar er zijn onderstromen vol boosheid en wantrouwen jegens de overheid. De onvrede van burgers in het algemeen en van jongeren met een migratieachtergrond in het bijzonder neemt toe. Hun '*Unsicherheit*' – een term van Zygmunt Bauman – groeit eveneens: onzekerheid die een diep gevoel van onveiligheid geeft, waar groepen mensen zich – in hun eigen buurt, de buurt die zij als eigen ervaren – bedreigd voelen door invloed en ingrijpen van buitenaf, door verlies van terrein, vrij letterlijk, en van zeggenschap, omdat ergens waar je niet bij kunt iets besloten of gedaan wordt dat jou raakt (Van Dijk & Moors, 2018). Dit kluwen van onzekerheid, onveiligheid, onbehagen,

wantrouwen en pessimisme trekt een wissel op de relatiegerichte manier waarop overheden verbonden willen zijn bij wijken als de Schilderswijk (Van Dijk & Moors, 2018). En als dan ook nog aan de legitimiteit van de overheid (en haar besluiten) wordt getwijfeld, of dat die wordt ontkend, dan zijn we een eind van huis.

Ook ons onderzoek wijst uit dat er in de Schilderswijk breed verspreide, serieuze gevoelens leven van er niet bij horen, niet kunnen bijbenen, uitsluiting, achterstelling of achterstand. Die teruggaan op de steeds ingewikkelder opgave om iemand te zijn in de Nederlandse samenleving: een groots identiteitsvraagstuk dat tegelijkertijd zo pijnlijk klein en individueel is: wat denk je dat anderen denken dat je waard bent? Deze zomer bovendien gecombineerd met een deemsterende onzekerheid en een almaar meer omfloerst toekomstperspectief vanwege de Covid-19 pandemie. En boosheid, of onbegrip op zijn minst, over de manier waarop de overheid hiermee omgaat en niet voldoende afstemt op wat jongeren op dit vlak bezighoudt (Han et al., 2020; Nisa et al., 2020).

Sandel maakte dat punt onlangs in een interview met *de Volkskrant* (18 september 2020): het moet minder gaan 'over stijging op de maatschappelijke ladder en meer over waardigheid van arbeid. Dan heb ik het niet alleen over loon maar ook over maatschappelijke erkenning en waardering. De coronacrisis heeft laten zien hoe afhankelijk we zijn van mensen die vaak over het hoofd worden gezien. Denk aan bezorgers, medewerkers van kinderdagverblijven, kassamedewerkers. Mensen met 'vitale' beroepen. We klappen voor ze. Maar we moeten dit moment gebruiken om te kijken hoe we kunnen zorgen voor meer respect voor het werk dat zij doen.' Want volgens Sandel moeten we toe naar een samenleving waarin 'alle burgers, ongeacht hun economische positie, worden gerespecteerd voor de bijdragen die ze leveren aan het algemeen welzijn, of ze nu naar de universiteit zijn gegaan of niet. Waarbij alle burgers een gevoel van zelfrespect hebben, omdat ze zien dat de samenleving hen respecteert. Ik denk dat dit een alternatief kan zijn voor de hardere meritocratische samenleving die ons uit elkaar drijft, die onze samenleving polariseert en die hoogmoed bevordert onder succesvolle mensen en vernedering en wrok onder de rest.'

7.6 Onrust of rellen?

Waar hebben we nu naar gekeken? Hadden we te maken met sociale onrust, gecombineerd met ongeregelheden en relschoppen? Of ging het tussen 11 en 15 augustus in de Schilderswijk van kwaad tot erger en keken we naar grootschalige rellen?

Dit laatste lijkt niet het geval. In de Schilderswijk bestaan spanningen tussen groepen, maar de onrust vloeide niet voort uit relationele tegenstellingen of vijandschap tussen groepen. Een concreet incident (dan wel de beleving dat er zoiets is geweest), dat verontwaardiging oproept, valt eigenlijk niet aan te wijzen. Er is niet een oproep gedaan, vanuit die gedeelde verontwaardiging, om tegen een situatie van (vermeende) onrechtvaardigheid in actie te komen. Er is alleen opgeroepen om te komen 'feesten'. Hoewel de ongeregelheden heftig waren, ook qua spreiding en omvang, lijkt er niet een situatie te zijn geweest waarin grote groepen partij hebben gekozen tegen overheid en gezag; die mobiliserende solidariteit ontbrak. Wel valt te constateren dat in de ogen van de relschoppers gelegenheid bestond om ongestraft geweld te plegen. Daar was hun kat en muis spel met politie en Mobiele Eenheid juist op gericht. Verder was er geen sprake van een meeslepend effect van de massa van een of meer groepen, noch van afspraken en organisatie vooraf. We hebben weinig gegevens over de relschoppers in de Schilderswijk, maar de indruk bestaat dat het – in de typologie van Van Leiden et. al. (2009, pp. 87-91) – om 'wijkverstoorders' gaat. Kortom, er is veel over de onrust in de Schilderswijk te zeggen; er was nogal wat aan de hand. Maar we kenmerken de situatie die zich heeft voorgedaan niet als een dreiging van 'grootschalige rellen' (Adang et al., 2010).

In Nederland is de laatste decennia gelukkig ook nauwelijks sprake geweest van grootschalig geweld in relatie tot maatschappelijke onrust en spanningen. Waarschijnlijk heeft dat te maken met een combinatie van structurele factoren. Verhoudingsgewijs zijn de concentraties van etnische en culturele groepen in woonwijken in Nederlandse steden beperkt. Gettovorming is niet aan de orde, behalve misschien in een geïnternaliseerde vorm (Lapeyronnie, 2006), er is ten principale een sociaal en financieel vangnet. De segregatie is een serieus probleem, temeer omdat die toeneemt, maar Nederland neemt in dat opzicht een relatief gunstige positie in (zie bijvoorbeeld: Sassen, 2014; Wacquant, 2012). Verder is de politie, net als veel ondersteuning van zorg en sociaal domein, diep doorgedrongen in

de wijken waar problemen zijn en zich opstapelen – en dat is verankerd in manieren van werken en opvattingen over professionaliteit, ondanks bezuinigingen op preventief buurtwerk (jongerenwerk, opbouwwerk, welzijnswerk).

Daar staat tegenover dat in wijken als de Schilderswijk structurele risicofactoren de kans op ongeregelheden vergroten, zoals we in de vorige paragraaf aangaven, ook al bestaat er geen direct verband tussen problemen in achterstandswijken en het ontstaan van rellen. Hierbij gaat het niet alleen om fysieke, infrastructurele en sociaaleconomische aspecten, maar ook en misschien wel juist om relationele, (sub)culturele, morele én mediale aspecten, terwijl iedereen 'de wereld' direct op zijn smartphone binnenkrijgt en (inter)nationale spanningen meteen ook lokale spanningen zijn. Of zoals de politie zegt: regent het ergens op de wereld, dan vallen er druppels in de Schilderswijk.

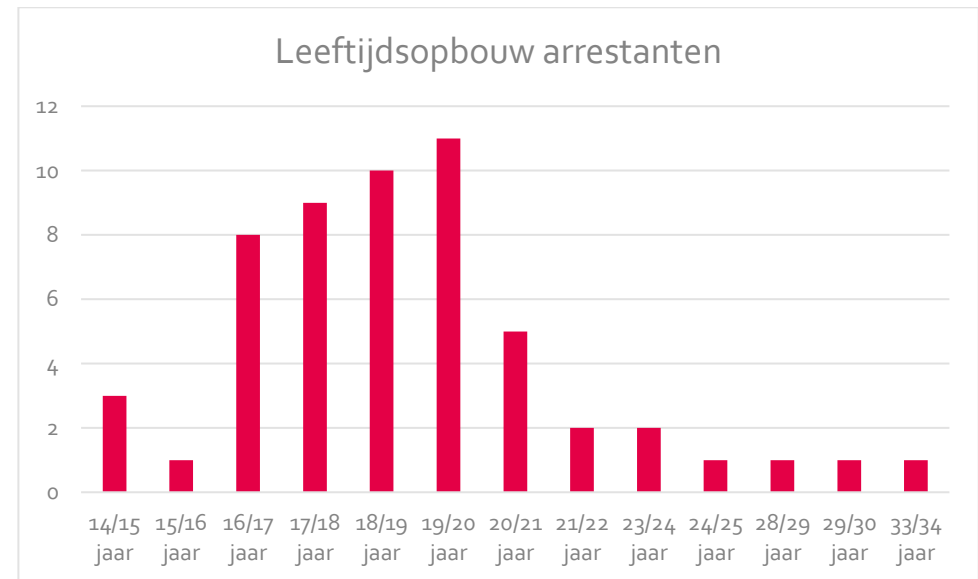
8. Het WIJ(k) – een slotsom

We hebben gezien dat de politie slaags raakte met jongeren. Het is niet mogelijk een exact getal te hangen aan het aantal jongeren dat in de Schilderswijk betrokken was bij de ongeregelheden tussen 11 en 15 augustus. Er zijn enkele observaties gedaan. De politie nam 'in het heetst van de strijd' twee- tot driehonderd jongeren waar, met een 'harde kern' van ongeveer honderd. Bewoners hadden het veelal over honderd tot honderdvijftig jongeren die aan het rellen waren. Een bewoner die 'eerste rang' woont, sprak van 'zeventig jongeren en dertig scooters'. Het waren er in elk geval genoeg om een ferme indruk achter te laten.

Dat deze jongeren allemaal gelijktijdig aanwezig zijn geweest, is niet aannemelijk en ze zijn ook niet allemaal bij de ongeregelheden betrokken of aanwezig geweest. Sommigen zijn gekomen voor 'het feestje', uit nieuwsgierigheid of sensatiezucht, of gewoon omdat je erbij moest zijn. Sociale media hebben daar een rol bij gespeeld. Er zijn aanwijzingen dat onruststokers afstemden en coördineerden via Snapchat en Whatsappgroepen. Sommige jongeren hebben bekende kanalen op Facebook of Youtube. Gedurende de ongeregelheden gingen zij 'live' met posts, screenshots van allerlei platforms en filmpjes. Daar werd heel veel naar gekeken. Sommige jongeren mochten niet naar buiten van hun ouders, anderen hadden geen zin, maar 'iedereen' heeft de ongeregelheden op de voet gevolgd.

Tijdens de confrontaties met de ME, geven politiemensen aan, waren 'de linies' aan de kant van de onruststokers niet groot. Ze werden belaagd door relatief kleine, heel mobiele groepen. Om hoeveel geweldplegers het ging, daar is geen duidelijk beeld van. Het is erg afhankelijk vanuit welke plek in de wijk geobserveerd is. Sommige politiemedewerkers spreken over aantallen relschoppers op specifieke locaties, terwijl anderen een totaalbeeld weergeven. Het algemene beeld dat politiemensen schetsen is dat voor de ME-linies groepjes van vijf of zes jongeren tot tientallen actief aan het rellen waren, terwijl de rest wat meedeed of toekeek, of alleen maar aanwezig was.

De politie heeft naar eigen zeggen tijdens de onrustige dagen 56 arrestaties verricht, bijna allemaal op 14 en 15 augustus. De arrestaties daarvoor en daarna zijn op één hand te tellen: het waren jongeren uit de Schilderswijk. In het heetst van de strijd zijn verhoudingsgewijs minder jongeren uit de wijk staande gehouden. Misschien omdat ze de wijk beter kennen en weten weg te komen, zoals respondenten suggereren. In totaal is precies de helft van alle arrestanten uit de wijk afkomstig. Andere kenmerken van de opgepakte jongeren zijn niet medegedeeld, behalve hun leeftijd. Van de 56 waren 20 jongeren minderjarig (geboren in 2002 of later) en 26 tussen 18 en 21 jaar (geboren in 1999 of later). De rest was ouder, op een na allemaal in de twintig (de oudste arrestant was geboren in 1986). Voor zover de arrestanten representatief zijn voor de relschoppers, hebben we met een verhoudingsgewijs jong publiek te maken. Dat is ook wat bewoners en professionals in de wijk zeggen. Afgezet tegen wat uit de wetenschappelijke literatuur bekend is over de leeftijd van 'notoire ordeverstoorders', zoals de 'wijkverstoorders' waarmee we hier waarschijnlijk te maken hadden, waren de jongeren die de Schilderswijk tussen 11 en 15 augustus op stelten zetten relatief jong (Van Leiden et al., 2009; Van Ham et al., 2019).

Grafiek 2 - Leeftijdsopbouw arrestanten

In de opbouw naar 11 augustus, de eerste dag dat er wezenlijk spanning ervaren begint te worden, is geen informatie beschikbaar gekomen dat groepen jongeren georganiseerd naar de Schilderswijk zouden komen om de orde te verstoren. Berichten via sociale media bieden daar ook onvoldoende aanknopingspunten voor. Er zijn 'hooligans' van buiten de wijk gesignaleerd die dag. Die zouden brandkranen hebben opengezet en jongens op scooters hebben aangemoedigd om reuring te gaan maken. Na 11 augustus zijn geen 'hooligans' meer gesignaleerd. Behalve deze waarneming vanuit de politie en een enkele onduidelijke waarneming vanuit de buurt, zijn geen feitelijkheden voor deelname van 'hooligans' aan de ongeregelde heden terug gehoord.

Dat er veel mensen van buiten kwamen, is wel een leidend motief in veel verhalen van bewoners en professionals. Jongeren hadden het over 'fifty-fifty'. De toeloop van buiten plaatst de politie vooral vanaf 13 augustus (zie hoofdstuk 2). Er zijn geen aanknopingspunten voor de veronderstelling dat sociale media de ongeregelde heden zouden hebben doen ontstaan; in het verloop ervan hebben ze wel een rol van betekenis gespeeld. Verder bestaan op video, voor zover ons bekend, of in de gesprekken die we hebben gevoerd, geen beelden van gemaskerde personen; overigens wel van personen die capuchons dragen of anderszins onherkenbaar willen blijven. Voor groepen die het vooropgezette plan hadden om los te gaan: van gepland en georganiseerd geweld dus, hebben we geen aanwijzingen gevonden.

8.1. Kop van Jut in de media

De Schilderswijk is een icoon van 'het multiculturele drama', 'de islamisering van Nederland', 'het tanende gezag van politie en overheid' en 'linksige goedpraterij van wat er mis is in dit land'. Onze analyse van sociale media toont dat de wijk voor mensen van buiten de Schilderswijk diezelfde Schilderswijk een gemedieerde weergave (een *simulacrum*) is van de werkelijkheid (McLuhan, [1964] 1994; Baudrillard, 1994). De werkelijkheid zelf bepaalt daarbij niet hun beeldvorming, ze hebben – voor zover we konden vaststellen – geen eigen ervaringen met de wijk, maar baseren hun opvattingen op wat ze via (sociale) media meekrijgen over de wijk. Aangezien de Schilderswijk zich mag verheugen op veel aandacht in de media (en vermoedelijk, gezien de verhoudingsgewijs jonge bevolking, ook veel informatie

vanuit de wijk produceert), krijgen mensen van buiten nogal wat mee over de wijk. Mensen die de Schilderswijk van binnenuit kennen, krijgen die gemedieerde werkelijkheid natuurlijk ook mee, maar kunnen er – bewust en onbewust – een 'echt' en 'eigen' beeldvorming naast zetten. Dat is wat verschillende respondenten ook feilloos wisten te onderscheiden.

Met betrekking tot de ongeregelde heden tussen 11 en 15 augustus zien we dat mensen van buiten de Schilderswijk zich in de berichten die ze plaatsten heftig, eenzijdig, negatief en stereotypisch uitten. De 'eerstelijns' posts over de gebeurtenissen, geplaatst door mensen die in de wijk waren, bevatten een combinatie van feitelijke waarnemingen en duiding. De reacties hierop: de landelijke online discours, zijn omvangrijk, veel berichten maar met een beperkte variatie van negatieve stereotypering met betrekking tot de wijk. De politie durft er niet op te treden. De ongeregelde heden zijn een Marokkanen- en Turkenprobleem. De jongeren in de Schilderswijk zijn volkomen los geslagen. Berichten van mensen die een lokale of persoonlijke band hebben met de wijk, bijvoorbeeld omdat ze er werken, wonen, familie of kennissen hebben, zijn duidelijk gevarieerder, meer genuanceerd en vaak wat positiever getoonzet; kritiek bedoeld om te ondersteunen.

We wezen er al even op: de breideloze media-aandacht voor de Schilderswijk als er iets aan de hand is, dat de negatieve reputatie van de wijk onderstreept. De Schilderswijk als icoon versterkt dat simulacrum-effect. Dat was tijdens de ongeregelde heden zeker het geval. De Schilderswijk was een groot deel van de week *trending*. Op zaterdag en zondag werd er uitgebreid over nagepraat in vrijwel alle landelijke en regionale media. Nederland speculeerde enkele dagen over hoe het daar 'alweer' zo uit de hand kon lopen. En daarna was het weer voorbij. De Witte Mars van 20 augustus kreeg vrijwel alleen aandacht van lokale media. Als nieuwsfeit werd het evenement nauwelijks opgepikt door sociale media. Integendeel, het werd overvleugeld door de demonstratie van 'Viruswaan' bij het Binnenhof. Interessant is de *reframing* van de strenge manier waarop de politie die demonstratie handhaafde. Op sociale media vroegen mensen zich onmiddellijk af waarom de politie de orde in de Schilderswijk niet zo gehandhaafd had. Tegen Marokkaanse en Turkse jochies durven ze niet, tegen witte Nederlanders wel.

Mensen vinden over het algemeen dat de media een negatiever beeld geven van wat in hun buurten aan de hand is dan de werkelijkheid rechtvaardigt. Ook het politieke

debat in de Tweede Kamer en de gemeenteraad heeft een nogal eenzijdige fixatie op wat niet goed gaat. Daar zijn de media en daar is de politiek natuurlijk ook voor, om aandacht te geven aan wat er niet goed gaat. Vanuit de gemeente zou meer aansluiting kunnen worden gezocht bij het verlangen naar positiviteit dat er in de Schilderswijk ook is. Misschien stemmen ze daar wel op de partijen die niets van buitenlandse of andere culturele invloeden willen weten, maar in het dagelijks leven leven de bewoners van 'Het Wijk' samen met hun burens – als die hun best doen, net als zichzelf. Veel mensen die wij in eerder onderzoek spraken (Van Dijk & Moors, 2018), zijn positief over wat ten goede is gekeerd, over wat er allemaal nog beter kan: het potentieel dat hun buurt heeft. Juist het benoemen van het goede én het minder goede maakt positieve berichtgeving geloofwaardig. Problemen zijn ook een kantelpunt om te komen tot verbinding. *'Met de straat gaat het beter dan met de politiek'*, zei een Surinaamse vrouw uit Schilderswijk ons destijds in 2017. *'Want in de straat wordt wel samengewerkt, in de politiek niet.'* Nu we daar, naar aanleiding van de ongeregelheden tussen 11 en 15 augustus wat dieper zijn ingedoken, moeten we bij die uitspraak wel wat kanttekeningen plaatsen.

8.2. Een ingewikkeld sociaal weefsel

We hebben gezien dat heel veel mensen professioneel, vanuit de grote en gevestigde welzijnspartijen, maar ook vanuit religieuze gemeenschappen, buurtinitiatieven, of kleinschalige projecten, in de hoedanigheid van ouders, buurtbewoners, of 'Schilderswijkers', activiteiten ondernemen in 'Het Wijk'. Veel activiteiten zijn gericht op jongeren: groepsactiviteiten, vaak sport en spel, vanuit inloophuizen. Daarnaast wordt individuele begeleiding geboden.

Respondenten constateren, dat het jongerenwerk zich vooralsnog overwegend richt op de doelgroep tot 16 à 18 jaar. Voor de oudere jongeren zou er bijna niets georganiseerd worden in de wijk, terwijl deze groep juist moeilijk bereikbaar is en er zich kwetsbare jongeren onder bevinden. Een ondernemer vatte het nogal stevig samen: *'De huidige aanpak is bezigheidstherapie. Ook goed, maar is geen serieuze aanpak. Zonder werk of school kunnen we de jongeren niet helpen. Je moet die jongeren echt uit de koffiehuisen en sishalounges halen.'*

Het jongerenwerk zou evenmin voldoende focus hebben op criminogene risicosituaties onder jongeren in het algemeen, de jongeren boven de 16 jaar in het bijzonder. Jongerenwerkers gaven zelf aan, dat ze dit lastig vinden, omdat ze een vertrouwensrelatie met jongeren willen opbouwen en niet als een 'lange arm' van de politie of de gemeente willen worden gezien. Welzijnsprofessionals wijzen er ook op, dat veel in de Schilderswijk is – en nog wordt – geïnvesteerd, maar dat sinds 2018 stevige bezuinigingen zijn doorgevoerd in het welzijns- en jongerenwerk in de wijk.

Budgetten welzijns- en jeugdwerk

In de periode 2018 -2020 heeft de gemeente € 5 miljoen (RIS299794) bezuinigd op welzijn. De ureninzet van het jeugdwerk in de Schilderswijk is hierdoor echter niet verminderd.

Behalve uit het reguliere welzijnsbudget, investeerde de gemeente in het verleden ook vanuit andere bronnen in het sociaal domein. Al vanaf de jaren 1980 is in de Schilderswijk gewerkt aan stadsvernieuwing en de fysieke, economische en sociale ontwikkeling van wijken in grote steden. Dat was geld van de rijksoverheid, deels in het kader van het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV 2000 - 2015), deels afkomstig uit de pot van het Grote Steden Beleid (GSB 1995-2009): de zogenoemde 'Prachtwijkenaanpak'. Het betrof stevige maatregelen, gericht op het verbeteren van zowel de leefomgeving ('stenen') als het sociaal domein ('mensen'). Deze programma's stopten goeddeels rond 2010 omdat het rijksbeleid veranderde.

De gemeente Den Haag is in 2013 gestart met de Deal Schilderswijk, opgevolgd door de Wijkaanpak Nieuwe Stijl. Het huidige college van B&W besloot in 2018 om niet meer op wijkniveau te werken, maar met een viertal prioritaire gebieden waar een integrale aanpak wordt ontwikkeld. De Schilderswijk heeft op dit moment geen prioritaire gebieden.

Bron: gemeente Den Haag

Er bestaat een sociaal weefsel in de wijk, in de betekenis van een sociale infrastructuur van organisaties en initiatiefnemers die met elkaar delen dat ze de Schilderswijk vooruit willen helpen. De kern ervan, als je de gesprekken met alle respondenten naast elkaar legt, vormen de politie, de buurtvaders, de ambtenaren van Openbare Orde en Veiligheid (OOV) en het stadsdeel, welzijn, jongerenwerk en vrijwilligersorganisaties. Het Stagehuis kwam vaak in de gesprekken naar voren, omdat het zou voorzien in rolmodellen voor jongeren in de wijk. Nogal wat respondenten noemden daarnaast de religieuze organisaties, met name gemeenschappen rond sommige moskeeën en de mandirs.

Het valt op dat bijna geen respondenten de onderwijsinstellingen noemen als onderdeel van het sociaal weefsel, terwijl de positie ervan in wijken als de Schilderswijk, met name met het oog op het welbevinden van jongeren, cruciaal is, zoals we in hoofdstuk 7 lieten zien. Weliswaar valt onderwijs niet onder het stadsdeel, maar het is een ervaren gemis onder professionals en bewoners, dat ze weinig zicht hebben op wat ze vanuit onderwijs kunnen verwachten met betrekking tot het welzijn en welbevinden in de wijk.

Dat er zoveel verschillende partijen zijn, is overigens goed nieuws, maar overzicht ontbreekt. Desgevraagd geven respondenten aan dat ze niet goed weten wat er allemaal is en wie wat doet in de Schilderswijk. *'Het is en, en, en'*, zei iemand die we interviewden, *'er wordt echt van alles gedaan.'* De 'Haagse tafel' heeft wat dat betreft sinds 2019 veel goeds gebracht. *'Dit heeft partijen dichterbij elkaar gebracht'*, zei een respondent. Maar het blijft een ingewikkeld verhaal. Sommige *'kleinschalige clubjes'* hebben direct contact met de gemeente, andere weer niet en werken vooral vanuit en voor een eigen achterban.

Sowieso vangen we dat signaal geregeld op: veel partijen zijn 'verzuild' georganiseerd. Ze werken voor de eigen groep. En sommige groepen zijn groot, zoals de Marokkaanse en Turkse gemeenschappen, terwijl andere veel kleiner zijn. Er zijn moskeeën met een grote achterban en met een kleine, net als bij de mandirs, terwijl de christelijke kerken hoe dan ook klein zijn en een beperkte groep gelovigen bedienen. Of het nu over religieuze groepen gaat, of over culturele: in beide gevallen speelt, dat de welzijnsinitiatieven die ervan uitgaan veelal de eigen achterban bedienen. *'Sommige groepen in de Schilderswijk zijn zo groot, dat ze elkaar niet nodig hebben'*, vertelde een goed ingevoerde respondent. Dat directe bereik van een

achterban kan een voordeel zijn. Het nadeel is, aldus een andere respondent, *'dat het ook een wildgroei is.'*

Toen Nederland nog echt 'verzuild' was, in de jaren vijftig en zestig, werkte het ook zo, hoewel het een wezenlijk kenmerk was, dat de verzuilde elites en hun leiders, zowel landelijk, regionaal of lokaal, veel contact met elkaar onderhielden en samen een 'verzuilde politiek' bedreven (Lijphart, 1990 [1968]; Lijphart, 1977). Dat naar consensus zoekende en verbindende netwerk in een gesegmenteerd sociaal weefsel van grote en kleine groepen, organisaties en initiatieven lijkt in de Schilderswijk te ontbreken. Er wordt (om het met wat aplomb te zeggen) meer naar elkaar gewezen, dan met elkaar naar afstemming gezocht.

Een ander nadeel waar respondenten op wijzen, is dat sommige grote (culturele en/of religieuze) moslinggemeenschappen weliswaar een sterk organiserend vermogen tonen, goede initiatieven ontplooiën, veel doen en teweegbrengen, maar zodoende tevens – al dan niet bewust – *'de wijk claimen'*. Dat hun kracht en inzet al jaren waarde toevoegt aan het sociale weefsel van de Schilderswijk staat buiten kijf. *'In 2015 waren zij de eersten die met gele hesjes de wijk in gingen,'* onderstreepte een respondent. Maar dat betekent tegelijkertijd, dat andere groepen zich buitenspel wanen, of zich ten minste buitenstaander voelen, want ze hebben geen toegang en vermoedelijk zijn ze ook niet nodig. Door deze situatie ontstaan scheve gezichten, temeer omdat er tussen de verschillende actieve gemeenschappen niet heel veel dialoog bestaat.

8.3. Regie en een 'normatieve horizon'

Meer specifiek met betrekking tot de onrust en ongeregelde heden in de Schilderswijk tussen 11 en 15 augustus raken we hier aan twee belangrijke kwesties. De ene betreft de roep om meer regie op de samenwerking tussen alle verschillende partijen die de schillen van de ui vormen in het sociale weefsel van de Schilderswijk. Tijdens de ongeregelde heden heeft het, volgens respondenten, bij herhaling aan regie ontbroken. Niet toen de politie en de ME gingen ingrijpen, maar preventief en de-escalierend. De andere kwestie gaat over de spanning die er staat – in het Stadhuis, maar dientengevolge ook in de beleidspraktijk van de Schilderswijk – op het samenwerken tussen de gemeente, seculiere en religieuze organisaties.

Op een praktisch en uitvoerend niveau gaat het goed, zeggen respondenten. Professionals weten elkaar best te vinden, kunnen goed samenwerken. Tegelijkertijd omschrijven ze, los van elkaar, het sociaal weefsel in de wijk als een 'wespennest', 'los zand', 'eilandjes' of 'versnipperd'; er zit ontegenzeggelijk kinnesinne en zuur. Nogal eens hoorden we van respondenten dat collega's bij jongerenwerk, sociaal werk, of politie de Schilderswijk als een interessante springplank voor hun carrière zien – en niet heel veel meer dan dat. Het netwerk dat er is, steekt los in elkaar, geven respondenten aan. Zo los, dat het uit elkaar valt als de gemeente het niet actief in stand houdt. *'Op belangrijke momenten kunnen we de handen in elkaar slaan, maar daarna is het weer ieder voor zich. Als het moet trekken we samen op. Verder doet iedereen zijn ding.'* Respondenten achten het noodzakelijk dat de gemeente krachtig en zichtbaar regie neemt.

Tijdens de onrustige dagen tussen 11 en 15 augustus hadden de gemeente c.q. het stadsdeel en zijn netwerkpartners in de Schilderswijk, zoals we in de hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 hebben laten zien, volgens bewoners en professionals, merkbaar weinig regie

op wat er gaande was. *'Wij liepen achter de feiten aan. De regie ontbrak bij wijkpartners. Maar bij de jongeren was dat er wel. Alles werd naar één kanaal gestuurd. Had een enorm bereik.'* Er was geen aanpak afgestemd, of om op terug te vallen. De meningen over wat te doen verschilden en – wat meer is – men kwam niet tot overeenstemming.

Exemplarisch was het brede overleg op de donderdagavond. Daar zaten naast de gevestigde netwerkpartners veel buurtpartijen en bewonersgroepen of -initiatieven aan tafel. *'Ook partijen die normaal niet bij bijeenkomsten aanschuiven, sommige mensen kenden we helemaal niet,'* zeiden respondenten. Ook bij de gemeente bleken enkele deelnemers niet bekend te zijn. Terugkijkend heeft deze bijeenkomst, volgens respondenten, geleid tot frustratie, misschien zelfs tot inertie. Het overleg was niet constructief, meningen over wat te doen liepen sterk uiteen, maar werden niet geleid. *'Niemand gaf aan wat wel kon en hoe we er samen de schouders onder konden zetten.'* *'Er zat 45 man. [...] Maar de ene zei: je moet praten! De ander zei: er moet geslagen worden. Iedereen ging tegen elkaar in. Veiligheid en gemeente hebben wel geprobeerd om de regie te pakken. Maar dat lukte niet.'* Voor hun gevoel gingen mensen onverrichter zake terug de straat op, naar huis.

'Ik was voorstander dat er met gele hesjes ingegrepen zou worden. Maar dat mocht niet. Was iets met de verzekering,' vertelde een respondent, overigens zonder aan die verklaring geloof te hechten. Hij had in 2015 gezien hoe dat wel kon, vervolgde hij. Net als vrijwel alle respondenten onderstreepte hij dat de welzijnspartijen en het jongerenwerk *outreaching* werkten. Zolang dat veilig was, liepen ze op straat en probeerden ze jongeren aan te spreken. De politie gaf daarentegen aan dat het jongerenwerk wat lastiger te mobiliseren was geweest om na de eerste schermutselingen de wijk weer in te gaan. Een respondent zei, dat hij in die onrustige dagen meer jongerenwerkers in de media had zien opduiken dan er bij de gemeente op de loonlijst staan.

Respondenten verschillen opmerkelijk genoeg diametraal van mening over de vraag of er echt is samengewerkt tijdens die onrustige dagen. De een had er met 'gele hesjes' willen staan, als één blok, *'herkenbaar en zichtbaar. Plekken claimen.'* De ander heeft ervaren dat juist dat wel goed liep: *'Met een gelijke boodschap heeft iedereen de achterban gemobiliseerd en aangesproken. We wisten elkaar goed te vinden. Waren echt een team.'* Hoe het ook zij geweest, het gegeven dat zulke contrasterende belevingen

leven, wijst op een 'gemis', alsof de waarnemingen die dagen zijn gecentrifugeerd, weg van een leegte in het midden.

In zijn studie naar zes *Prachtwijken* wees Gabriël van den Brink op de noodzaak van normatief leiderschap (Van den Brink, 2007, pp. 337). Hij refereerde hiermee aan een ingewikkelde kwestie die per definitie aan de orde is in wijken als de Schilderswijk. Er staat altijd spanning op de lijn: strak handhaven versus in gesprek zijn. Er staat altijd spanning op de lijn: interveniëren op de cumulatie en concentratie van problematisch gedrag versus het ondersteunen van individuele en/of gezinscasuïstiek. Er staat altijd spanning op de lijn hoe je als overheid omgaat met organiserend vermogen vanuit de wijk: hoe zeker wil je vooraf weten welk vlees je in de kuip hebt? Werk je samen met levensbeschouwelijk c.q. religieus gemotiveerde partijen? Hoe erken je teleurstelling of boosheid als je kiest en onderscheid maakt? In een wijk waar je als overheid niet geen onderscheid kunt maken en altijd een groep voortrekt of achterstelt. Dat vergt leiderschap met een '*normatieve horizon*', aldus Van den Brink (2007).

De Schilderswijk kan feitelijk niet zonder. En dat geldt voor leiderschap bij uitvoerende professionals net zo goed als voor bestuurlijk leiderschap vanuit B&W. Nogal wat respondenten verwezen meer of minder expliciet naar hoe de rellen vanwege de dood van Mitch Henriquez uiteindelijk zouden leiden tot een gevoel van samen in de wijk. Het persoonlijke en directe optreden van burgemeester Jozias van Aartsen om een '*sociale ruggengraat*' te vormen van mensen die welbeschouwd echt iets te verliezen hadden in de wijk, zoals de burgemeester dat destijds had benoemd, is daarin leidend gebleken. Journalist en (tegenwoordig) beleidsambtenaar Nikki Sterkenburg heeft dat vermoedelijk ietwat geromantiseerde verhaal kort na de onrust in de Schilderswijk voor *Vrij Nederland* (19 augustus 2020) weer eens op een rijtje gezet. Veel respondenten verwijzen spontaan naar de zomer van 2015 als we ze bevragen op de onrustige dagen tussen 11 en 15 augustus jongstleden. De nare gebeurtenissen van toen in 2015 zitten in het collectieve geheugen, net als de uiteindelijk positieve uitkomst. Respondenten zeggen nog te weten hoeveel vertrouwen het optreden van de burgemeester bracht in de wijk en hoeveel richting het vervolgens meegaf om in de dagelijkse praktijk religieuze en professionele opvattingen te overbruggen. Sommige mensen werden er ook boos van, vertelden respondenten, omdat ze hun stem als witte minderheid of kleine religieuze gemeenschappen in de wijk onvoldoende vonden doorklinken, vergeleken met de grote moslimgemeenschappen rond de actieve moskeeën.

Maar er stond wel een koers, daar zijn vriend en vijand het over eens, een koers waarvan alle partijen beseften welke vergaande keuzes eraan voorafgingen. Volgens respondenten heeft dat de Schilderswijk goed gedaan: dat er, de burgemeester voorop, soms in heel kleinschalige contexten, heldere afwegingen werden gemaakt, dat die werden uitgelegd zodat iedereen begreep waarom er onderscheid werd aanbracht. Hierin lag de basis van 'Het groter WIJ(k)'.

8.4. Hoe heeft het opnieuw tot ongeregelheden kunnen komen in de Schilderswijk?

De hamvraag waarop dit rapport antwoord moet geven, is waarom het deze zomer opnieuw is gebeurd. Zijn er momenten of ontwikkelingen aan te wijzen die katalyserend hebben gewerkt? Niet in het handelen van de gemeente, de politie en andere partijen in de wijk, maar in hoe de Schilderswijk in elkaar steekt en functioneert. In de hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 hebben we daar de bewoners van en professionals in de wijk vooral aan het woord gelaten. In hoofdstuk 7 hebben we veel ontwikkelingen en risicosituaties beschreven vanuit wat bekend is uit de wetenschap. In dit laatste hoofdstuk hebben we dat alles nog eens samengevat. Onze slotsom is klip en klaar, maar wijst allerminst in de richting van een *quick fix*. De ongeregelheden haken op talloos veel manieren in op wat er omgaat in de Schilderswijk. Putnams beeld van de '*well-tossed spaghetti*' is ook hier van toepassing (2000, p. 137).

Er is een aantal structurele kwesties en patronen van handelen aan te wijzen, die kunnen verklaren waarom het misging en waarom niet valt uit te sluiten dat dit ooit weer gaat gebeuren. Dat betreft, ten eerste, een 'jongerenkwestie'. Met veel jongeren in de wijk gaat het goed, al is er een groep die achterblijft. Althans bij wat de weldenkende meerderheid verstandig vindt. Daar heeft die groep overigens weinig boodschap aan. Ze voelen zich buitenstaander en buitenstaander gemaakt, maar spelen die rol ook met verve. Ze kunnen moeilijk meekomen op verschillende leefgebieden, er zijn gezins- en contextfactoren die hun ongewenste gedrag versterken en soms worden ze daadwerkelijk gediscrimineerd. Dat sublimeren ze al dan niet bewust in termen van onrechtvaardigheid en disrespect (*perceived procedural*

injustice). En dat uitte ze op straat en via sociale media (Moors, Rovers & Bouman, 2019), in een vorm die veel mensen als lamelndige rottigheid ervaren, maar waarvan Kaulingfreks (2017) laat zien dat het ook een vorm van zelf-representatie en gehoor afdwingen is ('*straatpolitiek*').

In de praktijk wordt er niet heel veel *outreaching* werk gedaan om deze leeftijdsgroep 'van straat' te halen. Evenmin ligt er nadruk op het corrigeren van overlastgevend en crimineel gedrag. Strak handhaven vinden professionals ingewikkeld, terwijl dat wel zou moeten gebeuren, zodat daarna gewerkt kan worden aan het verbeteren van inzicht in de symbolische betekenis van uitingsvormen van overlast en relschoppen, aan het vermijden van groepsetikettering, en aan het serieus nemen van die verantwoordiging, op een manier die bijdraagt aan het zelfbeeld van de individuele jongeren. Klinkt soft, duurt lang, maar scheelt veel geld en doorbreekt persistente negatieve patronen.

Beleidskader leeftijd Jeugdwerk

Het Haags Jeugdbeleid en de preventieve activiteiten richten zich op jongeren tot 23 jaar. Er is geen formele beleidsfocus op jongeren tot 16 jaar. Elk jaar maken welzijnsorganisaties en de gemeente afspraken over wat de gewenste inzet is per doelgroep, per gebied. Het jeugd- en jongerenwerk houdt zich vanuit zijn taakstelling niet bezig met ernstig overlastgevende en criminele jongeren.

Bron: gemeente Den Haag

De ware problemen van mensen in de Schilderswijk bevinden zich – net als elders in stadswijken – niet zozeer buiten op straat, al zijn ze daar wellicht het meest zichtbaar, maar 'achter de voordeur' en 'tussen de oren'. Dat maakt verbetering van de wijk in beginsel een normatieve taak, omdat het in de kern gaat om het beïnvloeden van waarde-, houdings- en gedragspatronen in de richting van wat 'de meeste mensen' fatsoenlijk en normaal vinden. Dat betekent: normen opleggen als grenzen dreigen te worden overschreven, maar ook aanwijzen waar kansen liggen en ruimte is voor groei. Respondenten in het jongeren- en buurtwerk, die zelf in de Schilderswijk zijn opgegroeid, onderstrepen het belang van voorbeelden geven, rolmodellen aanwijzen,

kleine stappen tegelijk, hard waar nodig, zacht waar het kan. Dat is ingewikkeld, maar mogelijk: dat is wat ze over zichzelf aan jongeren kunnen vertellen.

Ten tweede heeft de Schilderswijk te maken met een complexe *match* van bebouwing en bewoners. Hiermee doelen we, kort door de bocht samengevat, op twee mechanismen. Sociale stijgers verhuizen doorgaans uit de Schilderswijk, ofwel omdat ze niet in de wijk willen blijven, ofwel omdat ze er niet kunnen blijven (kleine huurwoningen; scheefhuren; geen koopwoningen beschikbaar). De mensen die niet weg kunnen, of binnen de wijk niet naar een betere plek verhuizen, blijven achter, met gentrificatieprocessen op zichtafstand. Kortom, de problemen verhuizen niet met de mensen mee. Het andere mechanisme is dat er in de Schilderswijk vanaf de jaren zeventig grootschalige herstructurering heeft plaatsgevonden. Zoals in veel 'probleemwijken' is er nogal gemakkelijk vanuit gegaan, dat (ver)nieuwbouw *linea recta* tot wensgedrag zou leiden. Maar dat is nog nooit ergens gebeurd, blijkt uit evaluatiestudies (Wittebrood & Van Dijk, 2007; Van Bergeijk et al., 2008; Permentier, Kullberg & Van Noije, 2013). Stenen alleen veranderen geen gedrag. Verbetering van de wijk gaat per definitie samen met verbetering van het sociaal weefsel. Daar moeten we over 't algemeen beter op letten, om balans te houden in de ontwikkeling van de wijk en de ontwikkeling van zijn bewoners. Wat de wijk zijn bewoners kan bieden aan voorzieningen voor wonen, werken, leren, ontmoeten, kortom aan mogelijkheden tot sociale identificatie, maakt de wijk beter. Maar zorgt er niet noodzakelijkerwijs voor dat mensen zichzelf meer gaan identificeren met de wijk of '*communities*' vormen (Blokland, 2017).

In de derde plaats heeft de Schilderswijk een segregatieprobleem. Niet in de klassieke sociaaleconomische definitie, maar de sociale samenhang in de wijk is langs door en door gewortelde sociaal-culturele en religieuze scheidslijnen georganiseerd en genormeerd. Eerder in dit hoofdstuk trokken we een vergelijking met de verzuiling. Dat is een groot goed, omdat het veel '*bonding*' geeft in eigen kring. We wezen op het organiserende vermogen van veel religieuze gemeenschappen in de Schilderswijk. Lastig werken is het eveneens, voor een moderne seculiere overheid en haar dienstverleners. Enerzijds omdat veel energie gaat zitten in het met elkaar laten werken van groepen die dat normaliter of niet uit zichzelf doen ('*bridging*'), anderzijds omdat overheden tegen het principiële punt aanlopen van de scheiding van kerk en staat.

Als bestuur van de gemeente moet je daar zowel een standpunt over innemen, als mee durven omgaan. En vanuit de uitvoering moet je die keuze heel helder uitdragen. In de kern is de scheiding van kerk en staat, vanuit historisch perspectief, nooit bedoeld geweest om de samenwerking tussen partijen met een uiteenlopende levensbeschouwelijke of religieuze achtergrond in de weg te staan. Bovendien betekent de scheiding tussen kerk en staat niet een scheiding tussen geloof en politiek. Er is dus speelruimte: om te werken met de breuklijnen in en het potentieel van de wijk. Met een groot woord gaat het dan over moreel leiderschap.

Er is geen 'groter WIJ' in de Schilderswijk. Waarschijnlijk is dat op de keper beschouwd de belangrijkste conclusie van dit onderzoek. Respondenten noemden zich 'echte Schilderswijkers' en beschreven hun wijk als een liefdevol honk. Wat ons vervolgens opviel als we in gesprek gingen over de wijk, is die wirwar van scheidslijnen, zijn die voor buitenstaanders onnavolgbare patronen van waar iemand wel of niet bij hoort en waarom dat zo is. Het sociaal en relationeel kapitaal in de wijk ligt besloten in een myriade van mondige kleine 'wij's'. Om het maar hard te zeggen: 'Het ontbreekt aan het groter WIJ(k)'.

8.5. Slotpleidooi voor empathisch fijnmazig werken

Als spanningen en onrust de kop opsteken – en dat gebeurt in de Schilderswijk natuurlijk geregeld, net als in elke grootstedelijke wijk met een stapeling van risicosituaties – dan gaan als vanzelf, want dat is hun werk, professionals zich met de kwestie bezighouden. Dat geldt eveneens voor wijkbewoners, vanuit minder of meer geformaliseerde groepen en samenwerkingsverbanden. Meer mensen die iets voor de wijk en tegen de spanningen of onrust willen gaan doen. Dat is een enorm potentieel in en van de wijk. Tegelijkertijd wordt de roep om afstemming dan ook luider – wat het organiseren van die afstemming en zorgen dat die ook echt plaatsvindt, weer niet makkelijker maakt. Waar het in zo'n situatie om gaat, is dat je als bestuur en ambtenaren van de gemeente kunt terugvallen op partijen die de kern vormen van het sociaal weefsel van de wijk, omdat ze het zijn en als zodanig gezien worden. Want ze kunnen scheidslijnen overbruggen, ze beschikken over 'machtsmiddelen': soms

letterlijk, soms in termen van 'overredingskracht'; ze kunnen handelen – en dat een tijd volhouden.

Om op die basis te kunnen samenwerken, moeten drie voorwaarden zijn vervuld. Dergelijke partijen moeten er zijn in de wijk. Als gemeente moet je ermee kunnen samenwerken, niet door ze te faciliteren, maar met het soort leiderschap dat ze de ruimte geeft om hun opgave naar eer en geweten te vervullen. Ten slotte moet je als bestuur van de gemeente ook helder zijn over met welke partijen je wel wilt samenwerken, met welke niet en waarom dat is. Dat vergt keuzes maken vanuit die 'normatieve horizon' waar we het in § 8.3 over hadden. Weten waar je met de mensen en de wijk naartoe wilt: niet in de vorm van allerlei projectplannen of van een programma/masterplan, maar een lange termijn handelingsperspectief, dat de kaders stelt voor hoe gemeente en partners in de Schilderswijk kunnen komen tot 'het groter WIJ(k)'.

Een functieprofiel? Het leiderschap dat hierbij hoort, is verdiend in het dagelijkse werk en getuigt van nabijheid, van weten wat de ander doormaakt. Het straalt betrokkenheid uit en durft mensen in vertrouwen te nemen en te blijven nemen; die rol van hitteschild is belangrijk. Het moet goed uit te leggen zijn, dat leiderschap: bijna als een verhaal van 'helden met een randje' (*morally ambiguous characters*). Het zou goed zijn om werkende weg interactieve en participatieve vormen van democratische vertegenwoordiging te verkennen: kiezen vervullen voor loten, bijvoorbeeld, reflectiebijeenkomsten die waardigheid en podium bieden aan mensen zonder stem in de meritocratische maatschappij. Een bestuurder in de Schilderswijk. Het doel hiervan is om op de lange termijn en voor komende generaties realistisch, geloofwaardig en toegankelijk te blijven. Per slot van rekening slaat namelijk het 'wijkleven' de maat, niet de beleidsrealiteit die er ook is – en uiteraard niet voor niets.

Hele mooie woorden, natuurlijk: 'exponentieel denken' is *fashionable*, zien dat je in kleine stapjes en met langdurig gemorrel toch ineens iets heel groots kunt bereiken. En dat dan durven doen, misschien zelfs *en passant* een imagoprobleempje tackelen, als wijk, omdat je hoger accent kunt geven aan iets nieuws en positiefs. Misschien komt dit allemaal wat idealistisch over. Toch is het dat niet, integendeel. Het hyperrealisme ligt besloten in het pertinent ontbreken van de *quick fix*.

Als dit rapport iets laat zien, dan is het de gelaagdheid van wat er omgaat in de Schilderswijk en hoe de ongeregelheden daar in eindeloos detail mee samenhangen. 'Het gebeurt gewoon', zei een jongere tijdens een focusgroep over de ongeregelheden; 'je kunt het er eindeloos over hebben, verklaringen uitpluizen, maar het gebeurt.' De '10 oorzaken van de Schilderswijkrellen' zijn niet aan te wijzen; tenminste niet als je goed kijkt. Dan blijven het namelijk clusters van problemen, risicosituaties, of hoe je het maar duiden wilt: gedoe met jongeren, in een grootstedelijke stadswijk waar al 100 jaar ervaring zit met concentratie en cumulatie van problemen op allerlei leefgebieden, waar bovendien de kikkers moeilijk in de kruiwagens blijven als het gaat over samenwerken in de wijk, en waar het 'groter WIJ' voor 'het WIJ(k)' wegebt.

En dan begint het bij het begin. In haar column in *de Volkskrant* (26 oktober 2020) bracht Sheila Sitalsing dat mooi onder woorden, naar aanleiding van de hoorzittingen door de commissie van de Tweede Kamer die het functioneren van uitvoeringsorganisaties onderzoekt: 'Toen de Volkskrant onlangs ging kijken in

Moerwijk, een van de armste wijken van het land, waar de mensen zes jaar eerder doodgaan dan degenen die aan de goede kant van de streep zijn beland, tekende de verslaggever de volgende wijsheid op uit de mond van Neo, een man die van helpen zijn levensvervulling heeft gemaakt: 'De enige manier om met de overheid te communiceren is ertegen te ageren. Onder elke brief van de gemeente staat dat je bezwaar kunt maken, maar een gewoon gesprek is niet mogelijk.'

Weer in contact over en weer met burgers voor wie dat niet vanzelfsprekend is. Meer toegespitst op het gebied van ongeregelheden en rellen liet Otto Adang in zijn oratie eind 2017 met kracht van actuele voorbeelden zien, hoezeer (ervaren) veiligheid afhankelijk is van hoe burgers en (lokale) overheden zich verhouden. Zijn pleidooi? Organiseer *verzoeningsprocessen* nadat conflicten tussen overheden en burgers zijn geëscaleerd. Enkele Nederlandse gemeenten hebben er ervaring mee opgedaan: het helpt helen en herstel, op de lange termijn (Adang, 2017; Van de Klomp et al., 2014).

Of neem de opgave om te blijven volgen wat kwetsbare maar nogal vervelende jongeren in de Schilderswijk bezighoudt. Hoe ze zichzelf positie geven tegenover anderen: leeftijdsgenoten waar ze tegen opkijken, of die ze dissen. Achter rellen zit altijd een proces van sociale identificatie, maar rellen gaan voorbij, terwijl de vraag wie je bent voor hen nog wel een poosje aanhoudt. Naar deze jongeren luisteren en horen wat ze zeggen, op hun manieren en plekken van uitdrukken, zonder ze al bij voorbaat te veroordelen en daarmee te bevestigen in hun positie van buitenstaander (die ze, zoals eerder aangestipt, best lekker vinden), dat is niet makkelijk, maar wel de enige manier om ook als gemeente met hen *in sync* te blijven. Niemands identiteit ligt immers meer vast vandaag de dag. Ideeën over wat goed leven is dus ook niet meer. Ondersteunen dat daar gezamenlijk over kan worden nagedacht, dat is het kleine begin van een wezenlijk gesprek.

We haalden in dit rapport vaker het nieuwste boek van Michael Sandel (2020) aan, over hoe *rücksichtlos* onze maatschappij van verdienste in een enkele beweging de winnaars feliciteert én de verliezers kleineert. Ongeacht opleidingsniveau en maatschappelijk succes, betoogde Sandel in *de Volkskrant* (18 september 2020), verdienen 'alle burgers een gevoel van zelfrespect', 'omdat ze zien dat de samenleving hen respecteert.' Een jongere zei het over zijn voormalige gymleraar: dat die de enige was die hem het gevoel gaf dat hij een persoon was die wat kon.

Kortom, we zijn beslist niet de eerste om te wijzen op het belang van kleine en empathische bewegingen in de interacties tussen overheid en burgers. Deze analyse is geen *rocket science*. Wat erachter vandaan komt, is de uitdaging om in heel veel dagelijkse situaties die fijnmazige manier van werken toe te passen. Om te ontdekken hoe, en te zien dat 'het gebeurt'. Hoe dat in zijn werk gaat, kunnen we alleen met elkaar ontdekken.

9. Geraadpleegde literatuur

Adang, O., Quint, H. & Van der Wal, R. (2010). *Zijn wij anders? Waarom Nederland geen grootschalige etnische rellen heeft*. Apeldoorn: Politieacademie.

Adang, O.M.J. (2017). *Over verontwaardiging en verzoening: Een relationeel perspectief op veiligheid*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Andriessen, I., Hoegen Dijkhof, J., Van der Torre, A., Van den Berg, E., Pulles, I., Iedema, J. en De Voogd-Hamelink, M. (2020). *Ervaren discriminatie in Nederland II*. Den Haag: SCP.

Baetens, A. G. M. (2011). *Van wijken weten: In het ondiepe springen: Over de oude buurten in de netwerksamenleving*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation*. University of Michigan Press.

Blokland, T. (2017). *Community as urban practice*. Cambridge: Polity Press.

Bekkers, V. J. J. M., Beunders, H., Edwards, A. R., & Moody, R. (2009). *De Virtuele Lont in het Kruitvat: Welke rol spelen de oude en nieuwe media in de micromobilisatie van burgers en hun strijd om politieke aandacht*. Lemma, The Hague.

Bekkers, V., Beunders, H., Edwards, A., & Moody, R. (2011). New media, micromobilization, and political agenda setting: Crossover effects in political mobilization and media usage. *The information society*, 27(4), 209-219.

Bovens, M. & Wille, A. (2012). *Diplomademocratie*. Amsterdam: Prometheus.

Brooks, S.K. et al. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395, 912-920. 10.1016/S0140-6736(20)30460-8

CBS (2020).

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83780NED/table?fromstatweb>.

De Roest, F.A. (2020). Niet naar school, maar wel in de boeken: status questionis van hiphopstudies wereldwijd en in Nederland. *Vooy's, Tijdschrift voor letteren*, 38:1, 35-46.

Della Porta, D. & Reiter, H. Eds. (1998). *Policing Protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*. Minneapolis/London: University of Minnesota Press.

Della Porta, D., Peterson, A. & Reiter, H. Eds. (2006). *The policing of transnational protest*. Aldershot, Burlington: Ashgate.

De Swaan, A. (1996). *De mensenmaatschappij. Een inleiding*. Amsterdam: Bert Bakker.

Han, Q., et al., (2020). Trust in government and its associations with health behaviour and prosocial behaviour during the COVID-19-pandemic. *PsyArXiv Preprints*. <https://doi.org/10.31234/osf.io/p5gns>

Inspectie Justitie en Veiligheid (IJ&V) (2020). *Lokale handhaving door de politie*. Den Haag: IJ&V.

Kaulingfreks, F. (2015). *Uncivil Engagement and Unruly Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Kaulingfreks, F. (2016). Senseless violence or unruly politics? The uncivil revolt of young rioters. *Krisis. Journal for contemporary philosophy*, nr. 1.

Kaulingfreks, F. (2017). *Straatpolitiek. Op zoek naar nieuw engagement*. Amsterdam: Boom Filosofie.

Klein Kranenburg, D. (2013). 'Samen voor ons eigen'. *De geschiedenis van een Nederlandse volksbuurt: de Haagse Schilderswijk, 1920-1985*. Hilversum: Uitgeverij Verloren.

Kokoreff, M. (2008). *Sociologie des émeutes*. Paris: Payot.

Kuppens, T., Spears, R., Manstead, A.S.R., Spruyt, B., Easterbrook, M.J. (2018). Educationism and the irony of meritocracy: Negative attitudes of higher educated people towards the less educated. *Journal of experimental social psychology*, 76, 429-447.

- Kuppens, T., Gootjes, F., Boendermaker, M., Gordijn, E. & Postmes, T. (2019). *Ongenoegen, migratie, gastvrijheid en maatschappelijke onrust*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Lapeyronnie, D. (2008). *Ghetto urbain: Ségrégation, violence, pauvreté en France aujourd'hui*. Paris: Robert Laffont.
- Leander, N.P., Agostini, M., Stroebe, W., Kreienkamp, J., Spears, R., Kuppens, T., Van Zomeren, M., Otten, S., & Kruglanski, A.W. (2020). Frustration-affirmation? Thwarted goals motivate compliance with social norms for violence and nonviolence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 119(2), 249–271. <https://doi.org/10.1037/pspa0000190>.
- Lijphart, A. (1990 [1968]). *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*. Haarlem: Becht.
- Lijphart, A. (1977). *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. New Haven: Yale University Press.
- Marangos, A.M. et al. (2020). *Maatschappelijke gevolgen van corona. Verwachte gevolgen van corona voor de psychische gezondheid*. Den Haag: SCP.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man*. MIT Press.
- McPhail, C., Schweingruber, D. & McCarthy, J.D. (1998). Policing Protest in the United States: 1960-1995', pp. 49-69 In: Della Porta, D. & Reiter, H., *Policing Protest: The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*. Minneapolis/London: University of Minnesota Press.
- Moors, H. & Dückers, M. (2016). Islamitische radicalisering en dreiging van terrorisme. De noodzaak tot verbinding tussen een veiligheids-, zorg- en welzijns perspectief. In: *Cahiers Politicestudies*, 40:3, pp. 217-234.
- Moors, H., Rovers, B. & Bouman, N. (2019). *Sociale media, delictgedrag & communicatie. Op zoek naar de 'Buzz' bij plegers van high impact crimes*. Den Haag: BoomCriminologie.
- Muns, S. et al. (2020). *Maatschappelijke gevolgen van corona. Kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt*. Den Haag: SCP.
- Nisa, C., Belanger, J. J., Faller, D., Mierau, J., Austin, M., Buttrick, N., Leander, P. (Accepted/In press). Appealing to economic (vs. health) risk may be more effective to fight COVID-19: A multilevel analysis in 24 countries. *PsyArXiv Preprints*. <https://doi.org/10.31234/osf.io/tkq5r>
- Noakes, P.F. & Gillham, J.A. (2006). 'More than a march in a circle': transgressive protests and the limits of negotiated management. *Mobilization: An International Quarterly*, 12:4, 341-357.
- Permentier, M., Kullberg, J. & Van Noije, L. (2013). *Werk aan de wijk. Een quasi-experimentele evaluatie van het krachtwijkenbeleid*. Den Haag: SCP.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rancière, J. (1995). *La mésentente: politique et philosophie*. Paris: Galilée
- Rosanvallon, P. (2020). *Le siècle du populisme: histoire, théorie, critique*. Paris, Seuil.
- RVS (2020). *Gezondheidsverschillen voorbij*. <https://adviezen.raadrvs.nl/gezondheidsverschillen-voorbij/>.
- Sandel, M.J. (2012). *What money can't buy. The moral limits of markets*. New York: Farrar, Straus & Giroux Inc.
- Sandel, M.J. (2020). *The tyranny of merit. What's become of the common good?* New York: Allan Lane.
- Sassen, S. (2014). *Expulsions; Brutality and Complexity in the Global Economy*. Boston: Harvard University Press.
- Schaap, D. (2018). *The police, the public, and the pursuit of trust. A cross-national, dynamic study of trust in the police and police trust-building strategies*. Den Haag: Eleven International Publishing.
- Schmeets, H. & Exel, J. (2020). *Vertrouwen, maatschappelijk onbehagen en pessimisme: CBS Statistische trends*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/vertrouwen-maatschappelijk-onbehagen-en-pessimisme?onpage=true>.
- Van Bergeijk, E., Kokx, A., Bolt, G. & Van Kempen, R. (2008). *Helpt herstructurering? Effecten van stedelijke herstructurering op wijken en bewoners*. Delft: Eburon.

Van de Klomp, M., Stronks, S., Adang, O.M.J. & Van den Brink, G.J.M. (2014). Police and citizens in conflict: Exploring post-confrontation interaction from a relational perspective. *Policing & Society*, 24(4), 459-478.

Van den Brink, G. Ed. (2007). *Prachtwijken?! De mogelijkheden en beperkingen van Nederlandse probleemwijken*. Amsterdam: Bert Bakker.

Van Dijk, T. & Moors, H. (2018). *Onderstromen. Over politieke meningsvorming en veerkracht in acht Haagse buurten*. Rotterdam/Den Haag: Fact based Consultancy/EMMA.

Van Doorn, J.A. (1954). *De proletarische achterhoede*. Assen: Van Gorcum.

Van Ham, T., Blokland, A., Ferwerda, H., Doreleijers, Th. & Adang, O. (2019). Determinants of Persistence in Collective Violence Offending. *Deviant Behavior*, DOI: 10.1080/01639625.2019.1649954.

Van Leiden, I., Arts, N. & Ferwerda, H. (2009). *Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders*. Amsterdam: Reed Business.

Visser, K., Bolt, G. & Kempen, van R. (2015). *Buurteffecten op kinderen en jongeren. Een literatuurstudie*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Wahlström, M. (2011). *The Making of Protest and Protest Policing: Negotiation, Knowledge, Space, and Narrative*. Gothenburg: University of Gothenburg.

Wacquant, L. (2012 [2008]). *Paria's van de stad. Nieuwe marginaliteit in tijden van neoliberalisme*. Berchem: EPO Uitgeverij.

Wikström, P.-O. & Treiber, K. (2017). Beyond Risk Factors: An Analytical Approach to Crime Prevention. In: Teasdale B. & Bradley M.S. Eds., *Preventing Crime and Violence, Advances in Prevention Science*. Volume 2. New York: Springer.

Wikström, P.-O., Mann, R. & Hardie, B. (2018). Young people's differential vulnerability to criminogenic exposure: Bridging the gap between people- and place-oriented approaches in the study of crime causation. *European Journal of Criminology*, 15, pp. 10-31.

Wittebrood, K. & Van Dijk, T. (2007). *Aandacht voor de wijk: effecten van herstructurering op de leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: SCP.

Bijlagen

Bijlage 1 – Opzet, uitvoering en dataverzameling

Dit onderzoek kenmerkt zich door een kwalitatief *mixed methods design*. Op basis van de onderzoeksvraag, de doorlooptijd en het budget hebben we een weloverwogen keuze gemaakt voor de in te zetten onderzoeksmethodes. Te weten, een mix van interviews, focusgroepen, straatinterviews, een online analyse, deskresearch en een literatuursynthese. Deze verschillende manieren vnn dataverzameling hebben we traceerbaar en navolgbaar ingezet. De data zijn consequent en gestandaardiseerd verzameld en opgeslagen.

We maakten gebruik van verschillende methoden van dataverzameling en -analyse (methodische triangulatie), van verschillende onderzoekers (teamtriangulatie) en van verschillende soorten informatie (datatriangulatie). Deze drie vormen van triangulatie beogen de interne validiteit, namelijk de mate waarin geldige conclusies kunnen worden getrokken en de betrouwbaarheid, namelijk de mate waarin de verzamelde informatie is gevrijwaard van systematische en toevallige fouten, te verhogen.

De empirische basis van dit onderzoek wordt gevormd door 2 focusgroepen, 31 individuele interviews, en 3 duo-interviews (in totaal 37 respondenten), 24 straatgesprekken en een analyse van online activiteiten. Volledige verslagen van focusgroepen, interviews en straatgesprekken zijn opvraagbaar bij EMMA.

Focusgroepen

De focusgroepen hebben plaatsgevonden met 16 respondenten die wonen en/of werken in de Schilderswijk.

Respondenten

Aan de focusgroepen namen 4 vrouwen en 12 mannen deel. Van de 16 respondenten uit de Schilderswijk hebben er 14 een niet-Nederlandse achtergrond via hun ouders. 2

van de 16 respondenten zitten nu in het VMBO/Mulo/Mavo, 5 respondenten volgen een Mbo-opleiding of hebben dit gedaan en 3 volgen een HBO-opleiding of hebben dit gedaan. De overige 6 respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.

De respondenten zijn door ons geworven via professionals die zijn geïnterviewd en via inwoners uit de wijk die we hebben gesproken tijdens de straatgesprekken. We hebben niet actief in de wijk geworven, bijvoorbeeld door uitnodigingen in brievenbussen te stoppen.

Van een uitbundige toestroom van potentiële respondenten was geen sprake, maar verbazingwekkend is dat niet. Professionele wervingsbureaus van respondenten voor kwalitatief onderzoek hebben nauwelijks mensen in hun bestanden die wonen en/of werken in wijken als de Schilderswijk. Ook bij kwantitatief onlineonderzoek – waarbij respondenten niet hoeven te reizen naar een fysieke bijeenkomst, aangezien ze de enquête(s) op een zelfgekozen moment zelf thuis kunnen invullen – zijn burgers uit deze wijken overigens vaak ondervetegenwoordigd.

De respondenten die wel meedoen aan focusgroepen zijn dikwijls bekend bij de gemeente en op de hoogte van hoe politiek-bestuurlijke en ambtelijke systemen werkt. Voor de kwaliteit van de dataverzameling heeft dat geen negatief effect. Wel laat het zien hoe ingewikkeld het is – voor onderzoekers, maar zeker ook voor de gemeente zelf – om in gesprek te raken met respondenten ‘van buiten het systeem’.

De methode van focusgroepen

Het lijkt contra-intuïtief: hoe kan het zijn dat enkele groepsgesprekken met een ‘handjevol’ respondenten toch leiden tot betekenisvolle en empirisch relevante interpretaties en conclusies? Onder onderzoekers is de methode van focusgroepen evenwel onomstreden; een vast onderdeel in de gereedschapskist van het sociaalwetenschappelijk (beleids)onderzoek.

Open vragen

De kracht van kwalitatief onderzoek met focusgroepen is dat er ‘open’ vragen kunnen worden gesteld (zie bijlage 2: script focusgroepen). Zodoende kunnen we kennisnemen van de opvattingen van de ondervraagden, zonder dat de vraagstelling een sturende invloed heeft. In enquête-onderzoek moeten de vragen helder en eenduidig worden geformuleerd. In focusgroepen hoeft dat niet. Sterker nog:

dubbelzinnige en polyinterpretabele vragen zijn zelfs wenselijk, omdat de respondenten de vragen dan moeten 'lezen'. En hoe ze dat doen, voegt waarde toe aan de resultaten uit een focusgroep.

In focusgroepen worden bovendien geen antwoordcategorieën meegeleverd en het dialogische karakter van het groepsgesprek maakt het mogelijk om véél vragen open te stellen én door te vragen. In grootschalig kwantitatief onderzoek is dat onmogelijk. In focusgroepen is het zelfs mogelijk vragen te stellen zonder woorden. Als een gespreksleider zwijgt en geïnteresseerd blijft kijken, dan praten respondenten vaak door. In focusgroepen gaat het om verschillende talen: het gesproken woord én de lichaamstaal. Van de respondenten, maar ook van de moderator. Gaan de respondenten 'kletsen', bijvoorbeeld, dan gaat de moderator achterover zitten; zeggen de respondenten 'rake' dingen, dan buigt de moderator naar voren en kijkt de sprekers aandachtig aan.

Pendelen tussen abstract en concreet

Een focusgroep biedt ook de mogelijkheid om voortdurend te pendelen tussen abstractie en concreetheid, om zo door te dringen tot de onderlagen in de opinies en gevoelens van respondenten. Formuleren respondenten een antwoord abstract, dan vragen we door naar wat dat concreet betekent. Formuleren ze een antwoord concreet, dan wordt gevraagd naar de rode draad in de antwoorden.

Groepsgesprek en individueel genoteerde antwoorden

De groepsdynamiek is een krachtig mechanisme in focusgroepen. De respondenten stimuleren en inspireren elkaar. Hierdoor worden er 'lagen' aangeboord, die er echt zijn, maar waarvan men zich niet altijd bewust is. Toch laten we de respondenten ook individueel en schriftelijk antwoorden noteren op sommige vragen. Dat heeft een tweetal voordelen. Eén: de antwoorden worden dan in de eigen formuleringen van respondenten gegeven; ze nemen niet de bewoordingen over die andere gespreksdeelnemers gebruiken. Dat is belangrijk, want de woorden die men gebruikt zijn belangrijke richtingwijzers naar wat met echt vindt. Twee: de respondenten zijn 'gedwongen' om zelf na te blijven denken en niet te vertrouwen op andere gespreksdeelnemers.

Associatieve vragen

Een effectieve methode om latente opvattingen van respondenten te ontsluiten, is het stellen van associatieve vragen. Bijvoorbeeld door een actor als een dier te laten benoemen. Het maakt nogal uit of mensen het dan hebben over een 'leeuw' of over een 'schoothondje'.

Parool

Het parool in de groep – de sfeer, zeg maar – is van wezenlijk belang. Er moet een open klimaat heersen: letterlijk alles mag gezegd worden. Dat kunnen zeker ook pijnlijke dingen zijn. De moderator moet ervoor zorgen dat dit toegestaan is. Als gespreksdeelnemers heftig op elkaar reageren, mag dat ook. De respondenten moeten ervan overtuigd zijn dat de gespreksleider hen beschermt.

Interviews

In totaal zijn er 37 respondenten geïnterviewd, waarvan 31 individueel en 6 in duo's. Dat gebeurde goeddeels online. Een enkel interview is op locatie bij de respondent afgenomen.

Respondenten

Van de respondenten was 23 mannelijk, de overige 8 was vrouw. Ook 8 van deze respondenten heeft een WO-opleiding gedaan, 3 een Hbo-opleiding en van de overige 20 respondenten is dit onbekend.

De respondenten zijn door ons geworven op basis van een lijst van mensen die actief zijn in de Schilderswijk en die door de gemeente aan ons is verstrekt. Op deze lijst stonden professionals en mensen die op een meer informele manier sleutelposities innemen in de wijk. Daarnaast hebben we respondenten gevraagd wie we nog meer zouden moeten interviewen om een goed beeld te krijgen van het 'sociale weefsel' van de Schilderswijk (sneeuwbalmethode). We hebben niet actief in de wijk geworven. Er is tevens een aantal interviews gehouden met respondenten die vroeger als professional in de wijk hebben gewerkt, maar nu niet meer.

De geïnterviewden zijn dikwijls bekend bij de gemeente. Logisch, want het zijn professionals die in de wijk werken en daarom in contact staan met de gemeente.

Voor sommigen geldt dat niet. Die vervullen geen formele posities, maar dragen bij aan informele netwerken in buurten en gemeenschappen in de Schilderswijk. Ook zijn zij doorgaans bekend bij de gemeente en eveneens op de hoogte van hoe politiek-bestuurlijke en ambtelijke systemen functioneert. Dit doet overigens niets af aan de kwaliteit van de dataverzameling. De bevindingen uit de interviews bieden een geschakeerd beeld van hun ervaringen in en meningen over de Schilderswijk.

De methode van interviews

We hebben bij de interviews gebruik gemaakt van een topiclijst (zie bijlage 3: topiclijst (groeps)interviews) om de interviews semi-gestructureerd te kunnen opbouwen. Elke interviewer heeft dezelfde 'richtvragen' of topics gebruikt, maar de volgorde van de onderwerpen en de formulering van de vragen liggen niet vast. We hebben de topiclijst tevens gebruikt als checklist, zodat we zeker stelden dat alle onderwerpen aan bod komen.

Deze werkwijze laat alle ruimte om persoonlijke opvattingen en belevingen van de ondervraagden aan bod te laten komen. In elk interview is ervoor gekozen om de gesprekslijn van de geïnterviewde zoveel mogelijk te volgen, omdat we op die manier in staat zijn om de eigen 'ordering' van het verhaal van de respondent te volgen. De vragen waren zo veel mogelijk open van aard. Door het interview niet 'dicht' te organiseren, ontstaat veeleer een gesprek en heeft de respondent ook inbreng in 'waar het over gaat'.

We hebben de interviews zo veel mogelijk op citaatniveau geannoteerd. Daar waar mogelijk zijn de interviews digitaal opgenomen, om de uitspraken van de geïnterviewden zo precies mogelijk te noteren. Het materiaal uit deze interviews is vervolgens per actor uitgewerkt en vervolgens gecategoriseerd naar thema. Aan de geïnterviewden is aangegeven, dat zij anoniem en niet herkenbaar opgevoerd worden. Dat levert in de regel een openhartig gesprek op.

Straatgesprekken

De straatgesprekken hebben plaatsgevonden in de Schilderswijk, verspreid over verschillende delen van de wijk. We hebben 24 inwoners uit de wijk gesproken, waarvan 15 man en 9 vrouw.

De methode van straatgesprekken

De basis van de aanpak bij de straatgesprekken is een open benadering van de respondenten. De buurten in de Schilderswijk zijn in slimme combinaties (qua locatie, tijdstip, maar ook geslacht van de interviewers) bezocht. Al dwarrelend zijn wij door de buurten gegaan en hebben *at random* voorbijgangers aangesproken op plekken waar mensen routinematig samenkomen (wijkmarkt, winkelcentra, parken, scholen, etc.). Daarnaast hebben we op specifieke plekken (in het licht van de onrust in de wijk tussen 11 en 15 augustus 2020) naar gesprekspartners gezocht.

Als duidelijk werd dat die mensen in de buurt woonden en/of werkten, hebben wij onszelf geïntroduceerd en hebben we het doel van het gesprek duidelijk gemaakt. Bij de straatgesprekken hebben we, net als tijdens de focusgroepen en de interviews, een gespreksleidraad gehanteerd (zie bijlage 3: gespreksleidraad straatgesprekken).

De straatgesprekken zijn fundamenteel open gesprekken: de onderzoeker zet de koers van het gesprek uit, de respondent bepaalt feitelijk waar het over gaat. Een gesprek leidt natuurlijk niet per definitie tot zinvolle informatie. Maar vaak was het contextuele verhaal dan toch relevant. Als het straatgesprek echt niet van de grond kwam, werd dat snel duidelijk. Dan ronden we het af en gingen we verder. We hebben uiteraard alleen goede straatgesprekken meegeteld.

Analyse online activiteiten

Vindplekken

De analyse van online activiteiten kende twee sporen: een analyse van berichtgeving in het algemeen (vooral landelijk georiënteerd) en lokaal georiënteerde berichtgeving. Voor de landelijke berichtgeving ontwikkelden we een zoekopdracht voor het sociale media monitoringsplatform Coosto. Daarmee vinden we alle openbare tweets in Nederland en veel online berichtgeving op nieuwssites, blogs en bepaalde fora en Facebookpagina's.

De lokale berichtgeving vonden we door een lijst te maken van interessante/belangrijke accounts voor de regio Den Haag. Daartoe hebben we contact gehad met de gemeente Den Haag, het Stadsdeelkantoor Centrum en de politie Eenheid Den Haag. Deze initiële lijst hebben we aangevuld met media, personen en pagina's die we zelf vonden op verschillende platforms door gericht te

zoeken naar berichtgeving over de Schilderswijk met de simpele zoekopdracht 'Schilderswijk' (toegesplitst op de periode van 12 t/m 20 augustus). Platformen die we hebben afgezocht zijn onder andere Twitter, Facebook, LinkedIn, YouTube, Instagram en Tiktok. Berichtgeving van de gevonden accounts hebben we verzameld. Waar in de berichtgeving (of reacties) werd verwezen naar weer andere berichtgeving, hebben we die berichten waar relevant ook toegevoegd aan de lijst ('sneeuwbalmethode'). Als startpunt voor de analyse zijn we zo gekomen tot 63 sociale mediaposts op verschillende platforms. Selectiecriteria waren:

- De afzender heeft een duidelijke link met Den Haag (of nog liever: de Schilderswijk).
- Het bericht heeft geleid tot interactie (reacties) die we kunnen analyseren, of bevat in zichzelf een origineel/uniek perspectief.
- Variatie waar mogelijk: niet te veel berichten van dezelfde afzender.

Deze posts zijn bijvoorbeeld van lokale / regionale media, lokale ondernemers, lokale politici, Facebookpagina's over de Schilderswijk en lokale bewoners. Zelfs met deze methode kunnen we niet zeggen dat alle reacties afkomstig zijn van Haagse actoren, aangezien populaire berichten tot ver buiten de gemeentegrenzen verspreid kunnen worden. Maar doordat we Haagse actoren als uitgangspunt hebben genomen van de analyse, is die kans wel veel groter dan bij een willekeurige steekproef. In een deel van het corpus zien we dan ook specifieke verwijzingen naar de Schilderswijk die waarschijnlijk niet bekend zijn bij niet-ingewijden.

De methode van de online analyse

De analyse naar landelijke berichtgeving had tot doel om de algemene context van het (openbare) gesprek te duiden over de gebeurtenissen in de Schilderswijk. De analyse is in de basis kwantitatief, aangevuld met een grofmazige kwalitatieve blik op de inhoud van de berichtgeving. We hebben gezocht naar 'pieken' in de berichtgeving, waarop bovengemiddeld veel berichten zijn verschenen over de Schilderswijk. Die pieken hebben we vervolgens beschreven, om zo zicht te krijgen op het type gebeurtenissen dat tot debat of ophef in het publieke debat op sociale media hebben geleid.

De analyse naar lokale berichtgeving was kwalitatief van aard. De 63 startpunten (berichten) zijn we één voor één langsgelopen. Naast de berichten zelf, hebben we

ook (en vooral) de reacties op de berichten geanalyseerd om een beeld te krijgen van het online gesprek. Per bericht hebben we bijgehouden welke (groepen) mensen genoemd werden en op welke manier, en welke sentimenten en frames we voorbij zien komen in de berichten en reacties. Al deze frames, sentimenten en benoemde groepen hebben we vervolgens naast elkaar gelegd om er conclusies uit te trekken.

Bijlage 2 – Script focusgroepen

Introductie:

- Uitleg gang van zaken
- Camera's, meekijkers, opname, privacy
- Voorstelronde (naam, bezigheden, hoe lang woont/werkt u in de Schilderswijk, welke buurt?)

Globale inventarisatie:

- Hoe gaat het met Nederland?
- (Achterliggende vraag: waarin verschilt men van doorsnee Nederlanders?)
- Hoe gaat het met Den Haag?
- Schriftelijk: wat gaat er goed in buurt waar u woont? Wat gaat er niet goed?
- De respondenten noteren op groene en roze post-its wat er goed (groen) en niet goed (roze) gaat, 1 item per post it. De post-its worden samen met de respondenten geclusterd en op een bord geplakt. De clusters worden – ook in gezamenlijkheid – benoemd.
- Schriftelijk: Hoe typeert u de sfeer bij u in de buurt?
- Opnieuw post-its (zie hierboven)

Inzoomend op de rellen:

- Over de dingen die niet goed gaan: hoe komt dat?
- Over de dingen die wel goed gaan: hoe komt dat?
- Achterliggende vragen: worden er instituties, bevolkingsgroepen, specifieke issues genoemd? Zo ja: welke en hoe?
- Over de rellen: Wanneer (waarmee) begonnen ze? Hoe verliepen ze? Wanneer (om welke reden) hielden ze op?
- Over de rellen: Waarom? Waarom in de Schilderswijk?
- Achterliggende vragen: worden er instituties, bevolkingsgroepen, specifieke issues genoemd? Zo ja: welke en hoe?
- Hoe ziet u de toekomst van deze buurt? En uw eigen toekomst?
- Wat is de kracht van uw buurt? Wat de zwakte?
- Als u uw woonbuurt vergelijkt met een dier, welk dier is dat dan?
- Schriftelijk: wat adviseert u de burgemeester van Den Haag?

- Opnieuw post-its (zie hierboven)

Afronding:

- Wat is uw opleiding?
- Zijn we nog iets belangrijks vergeten?

Bijlage 3 – Topiclijst (groeps)interviews

Inleiding:

Tussen 11 en 15 augustus was het onrustig in de Schilderswijk. Gemeente (B&W en Raad) willen weten wat er precies is gebeurd. En hoe het kan dat er in de Schilderswijk best vaak onrust is.

Gespreksonderwerpen:

- Wat gebeurde er volgens u?
- Welke gebeurtenissen maakten de meeste indruk op u?
- Wat waren, volgens u, de kantelpunten voor en tijdens de onrustige periode: ontstaan/verloop/einde?
- Was u zelf op enigerlei wijze betrokken bij de onrust? Zo ja, hoe/wat gedaan?
- Waarom is er, volgens u, best vaak onrust in de wijk? En concentreert zich die onrust op bepaalde buurten/plekken?
- Welk 'weefsel' is er opgebouwd om de Schilderswijk schoon, heel en veilig te maken (en te houden)? Het gaat over wie er allemaal (formeel en informeel) bijdraagt aan het versterken van de wijk?
- Actieve partijen (leefbaarheid, veiligheid, maatschappelijke ondersteuning)?
- Wat doen deze partijen (elk voor zich en samen)?
- Voor welke doelgroep(en) werken deze partijen?
- Wat is jullie rol of positie in dat sociale weefsel?
- Welke partijen zijn de spinnen in het web? En waarom?
- Hoe realiseren deze partijen impact (en wat voor impact, op wie)?
- Hoe kan het sociale weefsel in de Schilderswijk het beste omschreven worden? (Vergelijk het eens met een dier, of zo iets. Het gaat erom de R een beeld/metafoor te laten gebruiken.)
- Werkt het goed genoeg om onrust te voorkomen (en te dempen)?
- Welke lessen zijn geleerd van de onrust van 11-15 augustus 2020? Wat gaat u voortaan anders doen?

Bijlage 4 – Gespreksleidraad straatgesprekken

Inleiding:

Tussen 11 en 15 augustus was het onrustig in de Schilderswijk.

Vragen:

- Wat gebeurde er volgens u?
- Welke gebeurtenissen maakten de meeste indruk op u?
- Bij welke gebeurtenissen was u zelf aanwezig?
- Wat waren, volgens u, de kantelpunten tijdens de onrustige periode: ontstaan/verloop/einde?
- Waarom is er, volgens u, best vaak onrust in de wijk? En concentreert zich die onrust op bepaalde buurten/plekken?

think. do. connect.

E:M+MA.

Wijnhaven 88

2511 GA Den Haag

070 - 87 00 460

info@emma.nl

www.emma.nl

Volg ons op [Facebook](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#)